

ORIZONT

REVISTĂ A UNIUNII
SCRIITORILOR DIN
ROMÂNIA

SERIE NOUĂ, 32 PAGINI

26 IULIE 2011

NR. 7 (1546),

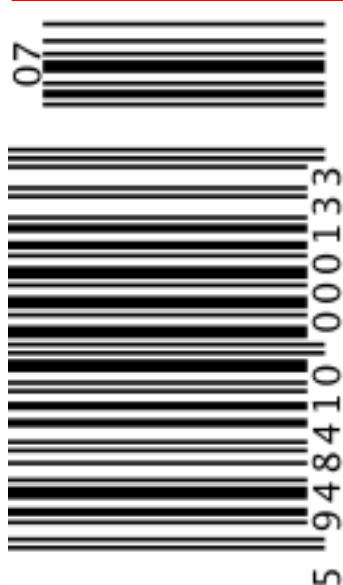
ANUL XXIII

1 LEU

Editată în colaborare cu
Centrul pentru Dialog
Multicultural "Orizont"

www.revistaorizont.ro

VLADIMIR TISMĂNEANU LIBERTATEA, DOAR LIBERTATEA

DESPRE LIBERTATEA MORALĂ VLADIMIR TISMĂNEANU

Contează, în primul rând, să rămâi fidel unui număr de valori ca, atunci când ajungi la ceasul unei reglări de socoteli cu propria conștiință, să știi că nu ai motive să roșești. Dacă te uiți în ochii copilului tău, să nu te jenezi de lucrurile pe care le-ai făcut. Să știi că banii pot să cumpere orice, dar nu pot cumpăra moralitatea. Că este mult mai important să fii curat din punct de vedere moral decât să ai un cont în bancă, oricât ar fi el de substanțial. Nicio valoare din cele în care crezi nu se va afirma singură, fără ca noi să riscăm ceva, de o manieră sau alta. Uneori preferăm să ignorăm pericolele cu care ne întâlnim, cum mi s-a întâmplat mie să ignor multe pericole (pe care unii preferă să le minimalizeze) generate de acceptarea poziției de președinte al Comisiei de Analiză a Comunismului. Indiferent de ce vor să creadă unii și alții, nu a fost o poziție comodă. Nu aștept aplauzele sau compasiunea nimănui. Am făcut-o pentru că am crezut în acest lucru și, spre deosebire de atâția cinici care se deghizează în romantici și romantici care pozează în cinici, eu nu sunt nici cinic, nici romantic. Am o doză de idealism etic la care refuz să renunț.

open art
Timisoara Open Art City

PROIECT REALIZAT
CU SPRIJINUL PRIMĂRIEI
MUNICIPIULUI
TIMIȘOARA ȘI AL
CONSILIULUI LOCAL
TIMIȘOARA, ÎN CADRUL
CONCEPTULUI
TIMIȘOARA
OPEN ART CITY
(TIMIȘOARA - ORAȘ
DESCHIS AL ARTELOR)

ALTE MESAJE DIN CÂMPIA DE VEST

CORNEL UNGUREANU

ANIVERSĂRI

1. Mirko Jivković, 90 Mirko Jivković are în urma lui o operă abundentă, de real animator al relațiilor culturale româno-sârbe. E autor de manuale, de dicționare, de recenzii de carte, de studii monografice importante pentru buna relație a scriitorilor din cele două culturi. **Dositei Obradović în contextul relațiilor sârbo-române** este, cred, principala sa cercetare; a apărut în limba sârbă în 1972 și nu știu dacă există o versiune românească a cărții. Ar trebui să existe, fiindcă Mirko Jivković studiază arhive rare, se oprește asupra unor cărțuri sârbi și români într-o cercetare comparativă relaxată. Capitolul consacrat lui Dimitrie Țichindeal (pp. 205-262) rămâne de referință prin apelul la cercetările mai vechi asupra scriitorului (ale lui Traian Topliceanu, de pildă, un autor uitat de istoricii literaturii române), la arhive, la documentarul pe care îl numesc referințele calificate la opera marelui întemeietor al literelor sârbe. Mirko Jivković este un om-punte, în relația, nu ușor de echilibrat, între culturile română și sârbă. Cu accente importante în sublinierea valorilor geografiei literare româno-sârbe, a devenirii scrisului în Banat, Mirko Jivković, întemeietor și eminent pedagog, merită omagiul revistei noastre.

2. Liviu Groza, 80 Sărbătorirea admirabilului cărturar din Caransebeș e pregătită din vreme, înțeleg din volumul **Liviu Groza 1932 – 2012**, realizat cu sprijinul și entuziasmul conorășenilor. Volumul se deschide cu salutul primarului Ioan Mircea Vela, **Liviu Groza la ceas aniversar** și e continuat de paginile unor ilustre fețe bisericești. Se pronunță apoi câțiva eminente medici, care publică pagini de memorialistică și chiar studii în limbi străine ("The therapy with molecular-weight heparins in hematological diseases" scrie dr. Rodica Mihăescu) ca să continue, în fine, cu note extraordinare de Costin Feneșan. Folositoare pentru cei ce vor să înțeleagă cultura și istoria locurilor rămân articolele semnate de Trințu Măran ("Din istoria întemeierii satului Uzdin – Baronul Johann Freiherr von Geneyne"), Sorin Petrescu ("Posibilul mormânt al lui Nicolae Stoica de Hațeg"), Ilie Cristescu ("Scriitorii despre tezaurul Cernei"), Coco Galescu ("Lungul drum spre Dhaulagiri – primii pași în Himalaia"), Constantin Juan Petroi ("Banatul Clisorean între România reîntregită și Serbia"), Cristian Ghinea ("Prințul Traian Grozăvescu omagiat la Viena") și Dorin Bălțeanu ("Împărăteasa Elisabeta a Austriei la Băile Herculane"). Strănepot al generalului Moise Groza, una dintre figurile legendare ale Banatului, apropiat al unor mari istorici, studios al vieții și culturii grănicerilor bănățeni în bibliotecile din Viena, Timișoara, București, Liviu Groza se pregătește, cu grijă, de un important moment aniversar. O carte neobișnuită ține să-l anticipeze.

3. Bárányi Ferenc, 75 Nu știu dacă Bárányi Ferenc a publicat multe pagini de memorialistică (s-ar aduna ele, dacă le numim doar pe cele consacrate ilustrațiilor timișoreni), nu știu dacă i-au apărut prea multe proze în românește (un volum demn de stima celor de la "A treia Europă" se

află pe masa de lucru a doamnei Ildikó Gábos-Foartă, care îi pregătește o versiune românească), dar trebuie să scriu că Excelența Sa este una dintre cele mai stenice prezențe din viața literară a Filialei Timișoara a Uniunii Scriitorilor. Ne-a atras atenția că își va sărbători vârsta la apariția traducerii numitului volum – probabil în luna octombrie. Așa că mai amânăm recenziile și omagiile, deși vârsta e superbă, iar prozatorul (medicul?) are umor. Dar adăugăm la pagina 25 a revistei noastre un fragment din *Zilele vin, zilele trec*.

4. Crișu Dascălu, 70 Cu ocazia împlinirii vârstei de 70 de ani, Doina Bogdan Dascălu și Bogdan Mihai Dascălu au tipărit "**Terra** – un poem", volum de Crișu Dascălu care ar fi trebuit să apară în 1981, dar care a rămas "literatură de sertar". În finalul cărții, editorii adaugă o notă privind ședința Cenaclului Asociației scriitorilor din Timișoara. Cronicarul momentului scrie că autorul le-a dat ocazia cenacliștilor să-și manifeste "nu doar inteligența, ci și erudiția, oferindu-le poeme spațiale (grafice, vizuale)". Un referat asupra lor a fost prezentat de Lucian Alexiu, despre poemele spațiale pronunțându-se în decembrie 1981 Șerban Foartă, Cornel Ungureanu, Marcel Pop-Corniș, Livius Ciocârlie, Marian Odangiu, Brândușa Armanca. Până la poemele spațiale ("grafice, vizuale") Crișu Dascălu tipărise câteva volume de poezie, în care "se încerca" asupra devenirii unor embleme poetice. În mai multe versuri din **Încercare asupra bucuriei** descoperim comentată devenirea unor rețele simbolice, uneori prin grila Ioan Barbu. Iată **Muntele de var**: "În turnul nostru hidrofil, pe iederi/ Sau poate pe-ascensorul iacobin./ Și-abandonând în aer grele pierderi/ Ușor, ca șansa, urcă holde lin./ Ca-ntr-un donjon posomorât pe-o coastă/ Trist păzitor în margini de raia/ Ca-n evul cu-o suav albă-albastră/ Incizie în rafturi și perdea// Prin care o Izoldă scandinavă/ Dintre ruine, dintr-un abandon/ O tot zăream, alunecând o navă/ Supt secetoase cețuri, spre donjon". Cine vrea, poate să analizeze în volumele **Mânie și marmură**, **Încercare asupra bucuriei**, **Cicatricele bucuriei** (1968, 1978, 1995) încercările poetului de a dematerializa cuvintele, discursul – de a introduce un **p** (**P**) ca un steag sau ca un interval temporizator în, de pildă, **sub**: el devine **supt** în toate poeziile lui Crișu Dascălu. **Dialectica limbajului poetic, Poezie și limbaj, O călătorie spre centrul poeticului, Poetikon** (1986, 2000, 2007) sunt cărți care se cereau a fi comentate pe larg. Întemeietor al Cercului de semiotică timișorean (alături de Livius Ciocârlie, Șerban Foartă, Margareta și Ilie Gyurcsik, Marcel Pop-Corniș, Vasile Crețu, Adriana Babeți), teoreticianul (poetul) definește cum nu se poate mai bine o Timișoară a tradițiilor culturale majore.

COMEMORĂRI

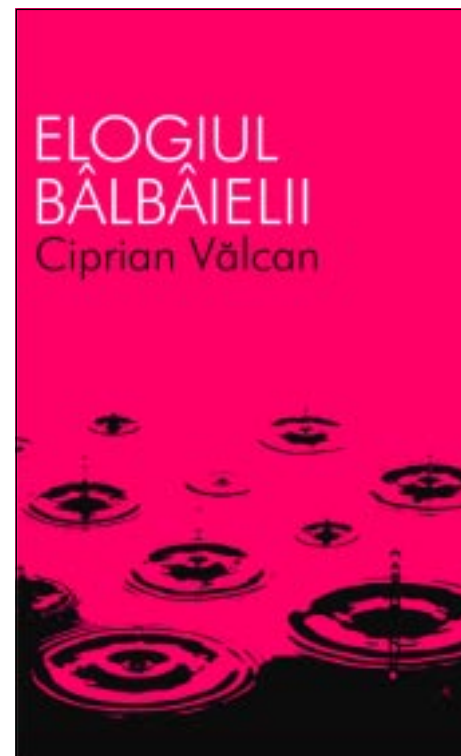
1. Rolf Bossert Născut în 16 iunie 1952 la Reșița, mort în 17 februarie 1986 la Berlin, scriitorul pare a fi restituit literaturii române printr-o admirabilă ediție realizată în 2008 de Institutul Cultural Român, cu contribuția Norei Iuga (selecția textelor și versiunea

în limba română), Gerhardt Csejka (prefață) și Ernest Wichner (postfață). **Stau pe treptele vântului** (Poeme alese, 1972- 1985) vorbește nu doar despre un poet al opoziției anticeaușiste, ci și despre o sensibilitate de excepție. Își însușise, scrie Gerhardt Csejka în prefață, formula de "guerillero blajin", stăpân pe retrageri ironice și autoironice, pe un discurs antiliric cultivat/definit de Aktionsgruppe Banat. Dincolo de acesta, Rolf Bossert poate dezvolta simetrii cu Paul Celan. De altfel, în excelența sa postfață, Ernest Wichner descoperă rânduri ale lui Celan care ar putea comenta poezia lui Rolf Bossert: "Amprenta puternică a formulei poetice conferă lumii chip și direcție; la lectura poeziilor lui Celan ar trebui însă se țină cont de acest punct de vedere. Deoarece oricât de saturate ne-ar părea ele, sunt, totuși, proiecte care ținesc un timp viitor, adesea confirmat, de parcă poetul ar avea previziunea poziției lui în lume, de parcă ar avea viitorul în urma sa". Printre poeziile postume ale lui Rolf Bossert, poezia **Bitum** lasă senzația, scrie Ernst Wichner, "că autorul ar fi avut în fața ochilor împrejurările concrete ale morții sale". Un text memorabil despre o experiență existențială unică, din care decupăm finalul: "Experiența mea, frica:/ Sclipitoare pasăre Colibri/ care-ți părăsești cuibul. Așa /rămân singur/ cu asfaltul/lângă plămâni./ Scoarța/unei definiții/ a celui liber". Poezia pare a fi scrisă după 17 februarie 1986, data sinuciderii poetului, scrie Ernst Wichner.

2. Florin Bănescu. Descopăr în biblioteca mea de la țară două volume puse de-o parte, pentru o lectură mai atentă. Primul, **Mușchetarii Câmpiei de Vest**, poartă dedicația "Domnului...acest turm de hârtie, cu mușchetari visând (încă) o Doamnă numită Literatură! Florin Bănescu, aprilie, 2001" și **Mușchetarii...Cartea a II-a** încheiată cu o **Notă asupra ediției** de Ondrej Stefanko: "Cartea aceasta – primul volum postum al

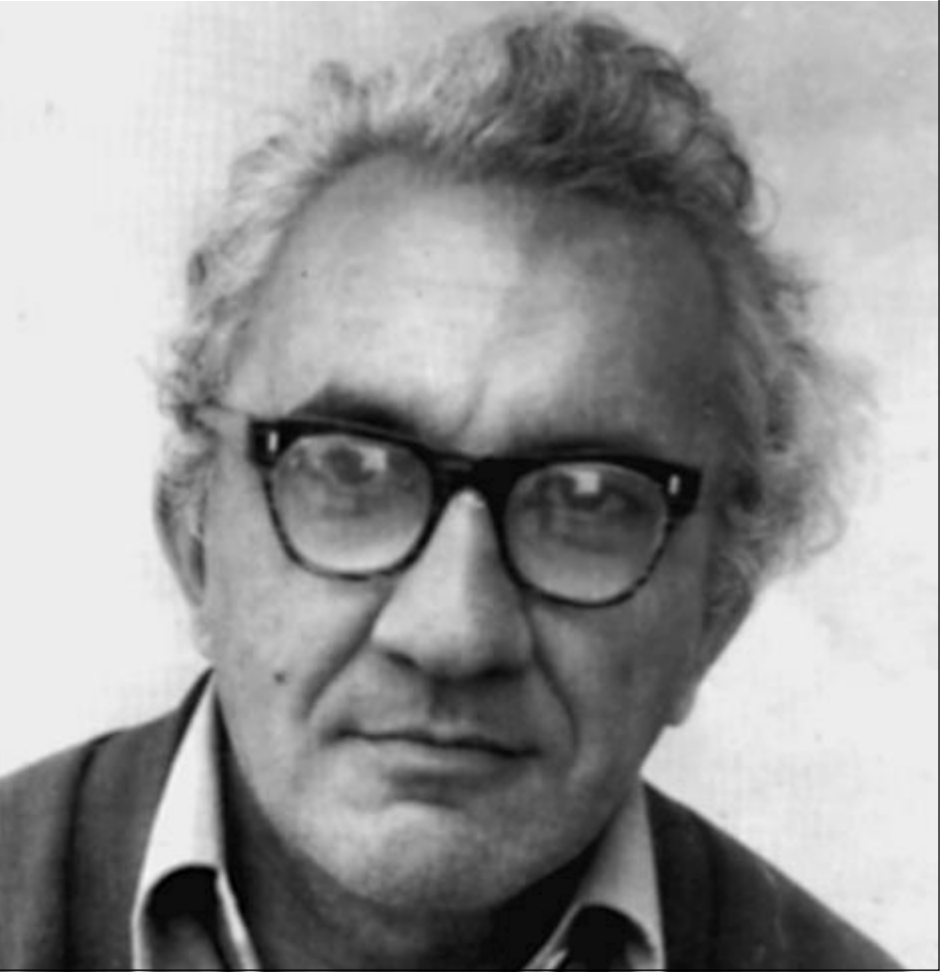
celui ce a fost Scriitorul Florin Bănescu - reproduce atât cât era finisat din manuscrisul la care lucra autorul atunci când l-a surprins neînțința". Volumele au apărut în Editura Ivan Krasko de la Nădlac în colecția Punct. Al doilea este un supliment al revistei **Oglinzi paralele/ Rovnobežne Zrkadla**. Am scris de mai multe ori despre prietenia, conlucrarea, relația dintre Ondrej Stefanko și Florin Bănescu, dar cred că am scris de prea puține ori despre sentimentul locului care îi domină opera. Născut la Armeniș, cu părinți, bunici legați de Slatina Timiș, sate importante ale Banatului de munte, cu facultatea de medicină încheiată la Timișoara, debutant în **Orizont**-ul timișorean grație lui Sorin Titel, Florin Bănescu își va lega primele volume de proză de locurile natale. Mitologia locurilor e prezentă în seria de volume inaugurate cu **Ierni peste tei**, dar și cu **Drumul gugulanilor**. După fixarea arădeană Florin Bănescu își va cartografia noua enclavă. Îi va scrie cărțile de reportaj, romanele, nuvelele, va încerca să susțină prin recenzii, articole, eseuri, traduceri scriitorii legați de acest spațiu. În prefața primului volum Vasile Dan elogiază "bonomia intratabilă" a autorului care "a îndulcit viața atâtor tineri". "Deținător al portofoliului de ambasador al prieteniei literare, scrie Gheorghe Mocuța în prefața Cărții a II-a, Florin Bănescu este un ins fascinant, cu un verb frenetic, cu un substantiv vertiginos și magnetic, cu un calificativ jucăuș, piperat. Este omul unei singulare cărți de nisip". Pentru a susține epitetul lui Gheorghe Mocuța, citez titlul unei operațiuni de susținere: "Portret de poet purtând sub brațul stâng soarele, iar sub cel drept pământul". E, cred, cea mai importantă operațiune de susținere din cele două volume. E consacrată lui Petru M. Haș, un remarcabil poet din Arad, de care, scria Florin Bănescu într-unul din ultimele articole, trebuie să ne aducem aminte cu iubire! E un scriitor important!

CĂRȚILE LUNII IULIE

ORIZONT FĂRĂ MIRCEA IVANESCU (26 MARTIE 1931 – 21 IULIE 2011)

LA TOLCE VITA CÂTA LIBERTATE, CÂTA EGALITATE ȘI, MAI ALES, DE CE FRATERNITATE? MARCEL TOLCEA

Ziua națională a Franței este într-o mare măsură și ziua României moderne. Mai ales de la 1848 încoace, de când tinerii bonjuriști s-au întors de la Paris cu un nou model de Românie pe care o vedeau după chipul și asemănarea țării în care au studiat. Cum bine se știe, "spiritul francez" a inspirat legislația noastră, viața universitară, administrația dar mai ales cultura română. Dar e cel puțin stupefiant că, pe străzile Bucureștilor de la 1789, la numai o zi după căderea Bastiliei, se auzea "Allons, enfants de la patrie" sau "Vive le son, vive le son du canon". Cel puțin așa scria Ion Ghica în scrisorile sale și, e drept, adăuga un detaliu important: accentul era grecesc. Grecesc, fiindcă grecii priveau deviza Libertate, Egalitate, Fraternitate din perspectiva eliberării de sub otomani. Sub aceleași idealuri va lua ființă, în Muntenia, imediat după triumful Revoluției Franceze, societatea secretă Eteria ce avea ca proiect nu numai eliberarea Greciei, ci și transformarea Balcanilor într-un soi de nou Eden al națiunilor. Așa se explică de ce în Eterie s-au înrolat și mari boieri români cum ar fi Ghica, Dudescu, Cîmpineanu sau Sturdza. Iar dacă spui societăți secrete, nu poți evita o temă despre care am mai scris pe blogul meu: Revoluția Franceză și complotul sau răzbunarea lojelor masonice. Primul lucru care trebuie spus în legătură cu Revoluția de la 1789 este că majoritatea istoricilor serioși nu iau în considerare teoria implicării decisive a Masoneriei în pregătirea și declanșarea lui 14 iulie. E adevărat, în ajunul Revoluției, Marele Orient număra peste 50 000 de membri, ceea ce arată că, practic, toate persoanele importante ale epocii, la Paris sau în provincie, aveau legături cu Masoneria. Sigur însă din toate aceste speculații este faptul că Ordinul a fost unul dintre canalele de propagare a ideilor revoluționare, dar că el nu a dirijat și nici nu a declanșat scânteia Revoluției nu se poate susține.

În primul rând fiindcă Masoneria nu a avut o poziție comună față de rege. Mai întâi, în 14 iulie 1789, când regele se deplasează la Primărie, masonii prezenți acolo îi acordă cea mai mare cinste și formează, cu săbiile de ceremonie, ceea ce se numește "bolta de oțel". Din 1791 lojele "intră în adormire", adică își încetează activitatea, au datorii mari, lucru greu de crezut că s-ar fi putut întâmpla dacă ele ar fi condus represaliile. Nici vorbă de o concertare masonică de vreme ce Ordinul se împarte în două tabere: loialiștii sau legitimiștii, care vor intra în rândurile antirevoluționarilor, și revoluționarii, la rândul lor divizați în diverse partide dușmane de moarte. Singurele momente care ar putea să semene cu o concertare sunt ale anului 1790, când nobili masoni de cel mai mare rang în aristocrația vremii propun desființarea titlurilor de noblețe, iar un altul, celebrul scriitor Bernardin de Saint-Pierre, a supus la vot desființarea sclaviei. Ca o ironie a sorții, Teroarea dezlănțuită va acționa în principal cu ajutorul ghilotinei, un instrument de execuție conceput de Guillotin, un mason care va cădea victimă propriei sale invenții. Abia în 1795 lojele vor ieși din adormire și, sub Napoleon, vor cunoaște din nou o perioadă de glorie după ani de restriște.

UNIUNEA SCRITORILOR DIN ROMÂNIA FILIALA

CALENDARUL ANIVERSĂRILOR 2011 IULIE

- 1 iulie 1960 s-a născut **Radu Ciobotea**
- 1 iulie 1983 s-a născut **Andrei Novac**
- 4 iulie 1931 s-a născut **Hans Just Mattias (Iuszt, Ioan Matei)**
- 5 iulie 1953 s-a născut **Dan Negrescu**
- 6 iulie 1940 s-a născut **Horia Vasilescu**
- 8 iulie 1942 s-a născut **Șerban Foarță**
- 9 iulie 1940 s-a născut **Ileana Oancea**
- 12 iulie 1946 s-a născut **Luminița Niculescu**
- 13 iulie 1937 s-a născut **Edith Cobilanschi**
- 15 iulie 1953 s-a născut **Laurian Lodoabă**
- 16 iulie 1938 s-a născut **Ion Velican**
- 19 iulie 1979 s-a născut **Goran Mrakitsch**
- 20 iulie 1962 s-a născut **Otilia Hedeșan**
- 20 iulie 1944 s-a născut **Alexandru Ruja**
- 23 iulie 1939 s-a născut **Gheorghe Azap**
- 24 iulie 1937 s-a născut **Iosif Lupulescu**
- 24 iulie 1957 s-a născut **Gheorghe Secheșan**
- 25 iulie 1978 s-a născut **Adara-Monica Blaga**
- 25 iulie 1949 s-a născut **Dana Anghel (Gheorghiu)**
- 28 iulie 1948 s-a născut **Bodó Barna**
- 30 iulie 1935 s-a născut **Traian Dorgoșan**
- 30 iulie 1953 s-a născut **Gheorghe Vidican**

CONFERINȚA ALGCR, BRASOV, 15-16 IULIE

O DEZBATERE "FIERBINTE" PE TEMA IDENTITAȚII LA SFÂRȘIT DE SEZON UNIVERSITAR

Integrată proiectului Excelență Culturală Academică Brașoveană organizat de Facultatea de Litere a Universității Transilvania, director de proiect Andrei Bodiu, împreună cu Primăria Municipiului Brașov, ultima conferință a anului universitar brașovean, desfășurată în perioada 15-16 iulie a.c. a fost, din nou, o manifestare-eveniment. Este vorba despre colocviul anual al Asociației de Literatură Generală și Comparată din România (ALGCR), care a avut ca subiect de pornire problematica legată de dilemele identității și formele de legitimare a literaturii în discursul cultural contemporan.

Contribuțiile au fost numeroase – circa șaiszeci de comunicări au fost prezentate în cadrul celor două zile de dezbateri, pe două secțiuni desfășurate în paralel. În afara numelor de prestigiu local și național pe care tindem deja să le asociem automat evenimentului anual desfășurat sub egida ALGCR (Mircea Anghelescu, Paul Cornea, Mircea Martin, Caius Dobrescu, Adriana Babeți, Corin Braga, Andrei Bodiu, Alexandru Matei, Ruxandra Cesereanu, Adrian Lăcătuș, Rodica Ilie, Sanda Cordoș, Vasile Spiridon, Paul Cernat – și lista nu este exhaustivă), printre participanți s-au aflat și literați din afara granițelor țării (Ileana Marin, teaching assistant la Universitatea din Washington și Aliona Grati din Republica Moldova). Alături de aceștia, un grup însemnat de doctoranzi și tineri cercetători au prezentat lucrări bazate, în general, pe rezultatele studiilor în curs.

Tematica largă și permisivă a conferinței a deschis câmpul de discuții spre intervenții dintre cele mai variate la nivelul aplicațiilor concrete, mergând de la critică și teorie literară la romanul românesc și străin, de la fenomenul heteronimiei în poezia secolului

XX la studii culturale diverse, și de la abordări cu deschideri ample la prezentări axate pe problema legitimării etnic-identitare a literaturilor zonale.

Chiar dacă lucrările conferinței au debutat pe tonul grav dat de discursul inaugural al profesorului Mircea Martin (centrat pe tema "Decăderii simbolului" în spațiul cultural și identitar românesc), atmosfera generală a fost una "caldă" (la propriu și la figurat): destinsă, amicală, dar în același timp intensă la nivel științific. Discuțiile și polemicele mai efervescente (precum cele din jurul teoriilor despre "spiritul protestant" ale lui Max Weber, spre exemplu) s-au prelungit uneori în (sau peste) pauză, controversile și diversitatea punctelor de vedere nefăcând decât să îmbogățească paleta perspectivelor teoretice asupra fenomenului identitar și să sublinieze importanța imediată a tematicii abordate.

Așadar, dincolo de controversile devenite, unele dintre ele, clasice pentru cunoscătorii mediului universitar, de câteva mici desincronizări temporale cauzate de intervențiile stufoase moderate uneori inegal – cu care ne-am obișnuit – și mai ales, dincolo de reală influență anul acesta la Brașov, manifestarea a provocat și s-a menținut la nivelul intelectual și critic devenit, de mult timp deja, o tradiție.

În final, după retragerea domnului prof.univ.dr. Mircea Anghelescu din funcția de președinte, adunarea ALGCR a decis să îl aleagă în funcția de președinte al Asociației pe prof.univ.dr. Mircea Martin, care a cerut ca echipa de conducere să fie completată cu Adriana Babeți, Corin Braga și Andrei Bodiu.

RAMONA HĂRȘAN

PREMIILE ALGCR PENTRU 2010

Ruxandra Cesereanu, *Biblioteca stranie*, Editura Curtea Veche
Raluca Dună, *Eu, Autorul. Reprezentări auctoriale în literatură și pictură.*
Din Antichitate până în Renaștere, Editura Tracus Arte

MERITĂ SĂ RISTI PENTRU LIBERTATEA MORALĂ

VLADIMIR TISMĂNEANU

Mircea Mihăieș: De douăzeci de ani de când conversăm, am vorbit aproape exclusiv despre alții, cu excepția unui interviu mai personal din *Ghilotina de scrum*. Avem acum prilejul — și ce prilej! — să ne concentrăm puțin pe tine. Aș vrea să mă ajuți să facem un portret direct sau indirect, bineînțeles intelectual, din care să nu lipsească însă elementele personale. Aș porni chiar de la ceva foarte intim: care e cea mai veche amintire pe care o ai?

Vladimir Tismăneanu: În primul rând, aș spune că, și atunci când vorbim despre alții, tot despre noi vorbim. Dacă dau filmul înapoi, probabil că sunt mai multe amintiri foarte vechi. Una dintre ele este dintr-o vară, la căminul Comitetului Central de pe Aleea Alexandru. Ne obligau să dormim după-masă. Eu uram somnul de după-amiază și stăteam cu ochii deschiși acea oră insuportabilă. Îmi amintesc că imediat după aceea ne apucam să alergăm, să cântăm. Mai erau câțiva copii de care îmi amintesc cu oarecare nostalgie: un băiat pe care îl chema Dan Finți, nepotul cunoscutului regizor Alexandru Finți. Tatăl lui, frate cu Finți, lucra la Comitetul Central. Ai mei nu lucrau la C. C., însă mama a trecut pe acolo o scurtă perioadă, învățându-l limba rusă pe Alexandru Moghioroș și eșuând în această aventură.

Altă amintire vine cam din aceeași perioadă, 1954 spre 1955, cred, când mama pleacă pentru un an de zile la aspirantură în Uniunea Sovietică. Era medic pediatru, terminase facultatea la Moscova în 1944. Lucrase simultan ca *broadcaster* (crainic, spicheriță) la Radio Moscova în limba română, unde citea scrisorile prizonierilor de război către români, către familii din țară. Am văzut că și asta s-a ajuns să i se reproșeze, ca și cum era o crimă să anunți familia că omul iubit este încă în viață. Cumva trebuiau anunțați — s-a întâmplat ca ea să aibă această șansă. După ani de zile era recunoscută de oameni grație vocii.

Îmi amintesc că rămăsesem cu tatăl meu și cu cele două surori. Se ocupau mult de mine. M-am născut în iulie 1951, asta se petrecea în vara lui '54. Mama pleacă și lipsește cel puțin un an. Nu se venea des cu avionul pe atunci. Plecase cu trenul, s-a întors tot cu trenul. Am mers într-o vară la Snagov, la o vilă a Editurii Politice (sau cum se numea atunci.) Cred că era încă editura P.M.R. În '55 își schimbă numele în Editura de Stat pentru Literatură Politică (ESPLP), apoi în Editura Politică, după care încetează să mai existe, odată cu prăbușirea regimului comunist. Îmi amintesc perfect că la vilă era un ceas cu cuc. Eram cu niște prieteni. Tatăl meu înota foarte bine. Copil fiind, învățase să înoate în Nistru. Se născuse la Soroca. Anul trecut, în 2010, am văzut pentru prima dată Cetatea Sorocăi și mi-am imaginat locurile pe unde va fi alergat în copilărie. Înnota chiar foarte bine deși avea doar brațul stâng, pe cel drept îl pierduse în Spania.

Am intrat în apă, era ca un bazin. Nu știam să înot, aveam trei ani. Am trecut dincolo de marginea bazinului, în lac. Probabil că m-aș fi înecat, dar m-a salvat tata. Prima amintire care îmi vine în minte acum este relația interesantă cu părintele meu în anii care aveau să urmeze, pe care i-am analizat în *Ghilotina de scrum* și în alte texte. Ceea ce avea să se consume la sfârșitul anilor '60, o ruptură sfâșietoare în fond, momentul ianuarie '69, când Jan Palach s-a autoîncendiat la Praga, începuse cu salvarea mea de către tatăl meu din lacul Snagov, în vara anului 1954.

Lacul Snagov avea să apară într-un fel sau altul în imaginarul meu și în imaginarul

politic al Europei de Est. În noiembrie 1956, după ce guvernul legal al Ungariei a fost transferat românilor, respectiv predat guvernului RPR, Imre Nagy și soția, ginerele și fiica, György Lukács și soția sa și celelalte personalități de vârf ale Ungariei au ajuns în domiciliu forțat în vilele de lângă lacul Snagov. Oficial, era vorba de un azil politic ce le fusese acordat. Știm astăzi fără urmă de dubiu că Imre Nagy și camarazii săi nu au cerut niciodată azil politic în România. În 1999 am participat la conferința organizată de Fundația Culturală Română, *Zece ani de la revoluțiile din '89*. S-a încheiat cu un party, la un restaurant folcloric de la Snagov. Ne-am dus cu un vaporas unde eram împreună cu marele filozof politic francez Claude Lefort. Am vorbit despre destinul lui Imre Nagy și rolul lacului Snagov.

Ultima amintire, legată de același lac, datează din 1973-1974, poate un pic mai devreme. În lac se îneacă unul dintre liderii facțiunii anti-sovietice a Partidului Comunist din Grecia, Zisis Zografos, membru al Biroului Politic al P.C. din Grecia, fondator în 1968, în urma rupturii Partidului Comunist din Grecia în două mari facțiuni, a ceea ce s-a numit Partidul Comunist din Grecia Interior. Era pe lacul Snagov, vâslea, a căzut din barcă și asta a fost să fie. A urmat un comunicat în *Scînteia*, înmormântarea în prezența unor membri ai conducerii PCR și ai altor partide așa-zis euro-comuniste.

M.M.: În această primă invocare ți-ai pomenit deja părinții, care au făcut, datorită fie, o spectaculoasă carieră publică în România după 1990. Nu auzisem de tatăl tău până nu ai început să devii tu foarte vizibil în România. Știu care sunt motivele pentru care Leonte Tismăneanu / Tisminețchi și alte nume, mai mult sau mai puțin reale, a fost proiectat în prim-plan. Ele țin de o strategie a delegitimării pe care neo-comuniștii mai vechi sau mai noi din România o folosesc în mod grosolan. Dintre foarte multe lucruri aproape de nespus, de neacceptat, de neîndurat care s-au afirmat despre părinții tăi, care au fost cele care te-au atins cu adevărat? Unele sunt, într-adevăr, hilare, dar probabil că altele, prin perversiune, prin amestecul de realitate și minciună menit să le facă credibile, au avut un oarecare efect. Care sunt cele care ți se par de neiertat, având în vedere că e vorba de niște persoane care la acea oră nu mai aveau cum să răspundă infamiilor?

V.T.: A fost o sarabandă a infamiilor. Până prin 2005-2006 erau mai mult sau mai puțin carantinate în zona marginii, a *gutter-journalismului* — jurnalismul reptilian, cum l-a numit o dată Czesław Miłosz, când se referea la jurnaliștii colaboraționiști cu naziiștii din Polonia, din timpul celui de al Doilea Război Mondial. În ultimii ani ai vieții, mama locuia în Israel. Evident că nu i-am adus totul la cunoștință, dar îmi pot imagina ce trăiește Horia-Roman Patapievi, a cărui mamă este în viață, și aude tot soiul de lucruri. Sunt convins că și mama mea le auzea. Nu le-a discutat cu mine și, de câte ori a avut ocazia, a răspuns prompt și neechivoc diverselor mișelii care se rosteau despre mine. Despre ea, desigur, s-a vorbit mai puțin. S-a scris la un moment dat în *România Mare* că ar fi fost fiica Anei Pauker. Ce poți să răspunzi la așa ceva? Scoți certificatul de naștere și vezi că la mamă scrie Luiza Marcushon și la tată Isidor Marcushon — nici Marcel Pauker, nici Ana Pauker. E singura probă pe care o poți aduce că nu ești fiica Anei Pauker.

M.M.: Iar tu nepotul Anei Pauker!

V.T.: Sigur, aici trebuia să ajungem. S-a spus despre mătușa mea — al cărei "nom

de guerre" în timpul rezistenței franceze a fost Cristina Luca, ea fiind născută Bianca Marcushon — că este fiica lui Vasile Luca. Deci eram simultan și nepotul Anei Pauker și nepotul lui Vasile Luca!

M.M.: Ceea ce era o performanță.

V.T.: Absolut unică! Eram nepotul grupului devierii de dreapta, o deviere pe care o purtam genetic.

M.M.: Poate nu te-au plasat întâmplător acolo, ei fiind moștenitorii devierii de stânga.

V.T.: Încă de la apariția volumului *Fantoma lui Gheorghiu-Dej*, în 1996, au existat o serie de atacuri, dar nimic comparabil cu ce avea să urmeze.

M.M.: E foarte ciudat că marea majoritate a informațiilor care circulă provin de la tine, nu din arhive. Nu aveai nimic de ascuns, așa că le-ai făcut publice. Dar ele sunt rastălmăcite, nu redate cu bună-credință, răsucite în asemenea fel încât să devină elemente acuzatoare într-un dosar în care tu erai de fapt *on the record*. Vroiai să spui cum stau lucrurile cu adevărat.

V.T.: Mie mi se părea un exercițiu de franchețe să spun exact cine sunt, de unde vin, de ce mi-a revenit mie nu chiar invidiabila onoare de a conduce Comisia Prezidențială din 2006, ce anume mă califică și ce putea fi pus în discuție. A urmat, evident, falsificarea biografiei mele de către Paul Goma, care a jucat un rol important. M-ai întrebat ce m-a durut. M-a durut, de exemplu, atacul lui Paul Goma, care a fost în corespondență cu mine și știa exact cine erau părinții mei. Știe exact cine erau părinții soției sale: că admirabila Luiza Năvodaru, sora lui Peter Năvodaru, pe care o menționează atât de des în scrierile sale și care s-a purtat minunat cu el, fusese profesoară de limbi străine la școala de Securitate. Nu am făcut niciodată și nu fac nici aici o culpă nici Anei Năvodaru, nici lui Paul Goma, din faptul că au avut aceste rude, care s-au comportat admirabil cu Paul în momentul în care a intrat în disidență. Vreau să spun însă că același tip de raționament a fost folosit de Securitate împotriva lui Paul Goma, deci ar fi trebuit să fie vindecate și să nu se lase prins în acest joc.

Acesta ar fi un element. Al doilea element ce m-a intrigat și întristat foarte tare e faptul că persoane calificate ca istorici au participat la perpetuarea acestor mizerii. Voi da două nume: unul este Florin Constantiniu, care după sau în preajma publicării *Raportului* m-a acuzat public în paginile revistei *Dosarele Istoriei*, scriind un articol consonant cu ceea ce scrisese

și Cristian Tudor Popescu chiar cu o zi înainte de discursul din 18 decembrie 2006 al președintelui Traian Băsescu, pe ideea că aș fi un Pavlik al zilelor noastre. Se făcea aluzie la sinistrul personaj Pavlik Morozov, pionierul trădător, modelul delațiunii în pedagogia infernală stalinistă, personajul despre care se spune că până și Stalin ar fi spus "ce șarpe odios!" Ideea de a face din turnătorul propriului său tată modelul absolut i s-a părut până și lui o aberație.

M.M.: E vorba de Florin Constantiniu, autorul *Istoriei sincere a poporului român*. Cuvântul "sincer" trebuie pus în mai multe rânduri de ghilimele.

V.T.: Am scris lucruri frumoase despre ea, sunt pagini care merită reținute. Trebuie să recunosc că m-a interesat mult cartea sa de amintiri, *De la Răutu la Mușat și Ardeleanu*. Sunt portrete interesante ale unor istorici importanți, cum ar fi fost Barbu Cămpina, Gheorghe (Georges) Haupt. Tocmai de aceea, venind din partea unui om care a citit clasicii sovietologiei, care cunoaște tradițiile culturii politice a bolșevismului, era o încălcare a codului profesional. Mi s-a părut că știa foarte bine că în *Raport*, la pagina respectivă, sunt date zeci de nume de persoane care au avut funcții în aparatul ideologic. Nu făcusem nimic în plus față de ce scrisese, de pildă, Pavel Câmpeanu în cartea sa, *Ceaușescu. Anii numărătorii inverse*, unde dă numele celor care au lucrat în aparatul ideologic, în aparatul de Securitate. Evident, ca director adjunct al editurii partidului, și tatăl meu făcuse parte din aceste structuri. Îl denunțam eu, devoalam lucruri care nu erau știute? Am făcut din tatăl meu un personaj central în morfologia comunismului românesc? Nici vorbă de așa ceva. M-a durut acest act.

Mă gândesc și la cazul doamnei Lavinia Betea. Nu e important ce a scris; nici nu știu dacă a scris ceva despre mine și despre comisie. Important e cui a dat voce fără să taxeze neadevăruri flagrante, făcând, de pildă, un interviu în *Jurnalul național* cu un om care a fost șeful Securității lui Ceaușescu, Ion Stănescu: membru supleant al Comitetului Politic Executiv, șeful departamentului Securității statului, ministru al turismului, prim secretar al comitetului regional de partid Oltenia al PMR în timpul lui Gheorghiu-Dej, trecut prin studii în URSS, avansat în carieră, fiind frate vitreg cu Leontin Sălăjan, ministru al forțelor armate ale României comuniste, sovietizate. El spune că în anii 1962-63, când se pregătea decarația PMR din 1964, Leonte

Tismăneanu era șeful agenturii sovietice din România, pe care a reușit să o dezagrege securitatea la ordinul lui Gheorghiu-Dej.

Deci tatăl meu era principala legătură a ambasadei sovietice în România și artizanul, marele-operator al întregii loji de spionaj sovietic în România! Tatăl meu fusese scos din toate funcțiile în 1958, exclus din partid în februarie 1960, practic un paria din punct de vedere al oricăror legături. Nimeni, cu excepția surorii tatălui meu și a surorii mamei mele, plus unul sau doi prieteni din tinerețe care mai treceau pe la noi, nu ne mai călca pragul casei. Să vii să spui că tatăl meu era șeful acelei agenturi, nu Pantiușa, nu colonelul Serghei Nicolau, care a fost șeful contrainformațiilor armatei, nu generalul Ioan Șerb, despre care avea să se afle peste câțiva ani că era spion sovietic, nu Nicolae Militaru, care era șeful garnizoanei militare din București în 1963-64, și despre care se știe cu precizie că era agent sovietic?! Nu, toți acești oameni nu intră în memoria domnului Ion Stănescu. Tatăl meu a făcut această carieră formidabilă postum.

Nu mă miră și nici măcar nu mă deranjează faptul că Ion Stănescu spunea aceste minciuni flagrante. Mă miră și mă deranjează că un om care este cadru universitar, care a publicat o biografie a lui Pătrășcanu, care știe în mare și în detaliu ce a fost istoria subterană a comunismului și istoria ilegalistilor în anii de după al doilea Război Mondial (atât în timpul lui Gheorghiu-Dej cât și în timpul lui Ceaușescu), o persoană care a întâlnit-o pe sora mea într-o vizită în Israel, care mă cunoaște, care mi-a făcut la un moment dat propunerea de a mi se oferi un titlu de Doctor Honoris Causa al unei Universități din Arad, care a făcut interviuri cu mine în *Jurnalul național*, care mă citează în cărțile sale, lasă să treacă netaxată o asemenea enormitate. Cum să nu te deranjeze așa ceva?

M.M.: Ne-am ferit cât am putut în discuțiile noastre anterioare de istorii contrafactuale. Acum însă nu mă pot abține să-ți propun un astfel de mic exercițiu. Ai plecat din România în 1981, la 30 de ani. Ce s-ar fi întâmplat cu tine dacă nu s-ar fi petrecut acest lucru? Cum îți vezi cariera până în 1989? Unde crezi că te-ar fi prins 22 decembrie 1989, având în vedere datele și gândurile pe care le aveai deja de prin anii 1970?

V.T.: M-am gândit și eu adeseori la această absolut posibilă desfășurare a lucrurilor, altfel decât s-au petrecut ele. Am mai spus-o și o voi repeta: dacă am învățat ceva în aceste patru sau cinci decenii de reflecții despre istoria politică, morală, filozofică a secolului XX, cel mai frământat și cel mai însângerat consemnat de analele scrise ale istoriei umane, este că determinismul e o iluzie. Nimic nu este determinat. Sigur, există determinări genetice, dar și împotriva lor există ingineria genetică. Se pot produse mutații genetice. Poate nu individuale, poate durează foarte mult, dar în orice caz libertatea e mai puternică decât orice formă de constrângere prin necesitate. Așa cred că stau lucrurile și e bine să gândim astfel pentru că altfel ne condamnăm la fatalism, la resemnare, la capitulare, la o viziune obsecvioasă despre relația între individ și istorie, în care istoriei îi revine rolul de factotum, iar individul e doar un biet șurub fără semnificație.

Ce s-ar fi putut întâmpla? Cred că eram, de fapt, pe drumul despărțirii definitive de comunism. Mental, acest lucru se întâmplase încă din 1978-79, când ajunseseam la o înțelegere destul de adâncă, cred, a mecanismelor sistemului dincolo de patologiile individuale. Citisem foarte mult despre Stalin și stalinism, Lenin și leninism, Marx și marxism, ca să înțeleg că fenomenul Ceaușescu era mult mai mult decât o simplă excrescență a unei psihologii deranjate. Sigur că exista și acest element, mai cu seamă la nivelul burlescului, al farsei în care eram constrânși să trăim, în jurul dramaturgiei penibile a spectacolelor oficiale în care, vroiai-nu vroiai, erai prins. Lucram ca sociolog într-un laborator

de cercetări sociologice și am scăpat să fac parte dintre cei care agitau acele faimoase plăcuțe, după modelul nord-corean, pentru simplul fapt că am obținut o scutire medicală în care se spunea că, pe motiv de probleme de scolioză sau ce-o fi scris, nu am voie să stau în picioare ore în șir.

Scăpam, deci, de această umilire, dar important e să nu te gândești doar la propria ta umilire, ci la ce s-ar putea întâmpla.

M.M.: Ai fi trăit în aceeași lume, ai fi fost prieten mai mult sau mai puțin cu aceiași oameni?

V.T.: Da, dar din lumea mea plecau mulți oameni. Cam de prin '74, îi număram pe cei care pleacă. Mă gândesc la cazul Florică Jebeleanu, care a rămas în România până în 1988 — a lucrat la Muzeul de Istorie al orașului București, a mai ieșit o dată în străinătate, în Franța. Nu a rămas atunci, a venit împreună cu Andrei Vieru în 1988 și au rămas amândoi. Aș fi trăit, probabil, în această mizerie. Florica era un personaj foarte interesat de culisele vieții politice, de labirinturile intrigilor din lumea scriitoricească dar, fundamental, de artă și istoria artei, nefăcând, ca mine, din opțiunile politico-morale o chestiune existențială. În ce mă privește, dacă mă uit la studiile pe care le-am publicat până în 1981 în *Revista de filozofie*, erau punctul cel mai important al acțiunii mele intelectuale, pentru că sunt capitole din teza de doctorat. Semnasem un contract cu Editura Politică, colecția Idei contemporane, pentru teza mea de doctorat, *Revoluție și rațiune critică. Teoria politică a Școlii de la Frankfurt și radicalismul de stânga contemporan*. Teza există, e o teză unică în epocă despre radicalismul de stânga al anilor '60-'70, despre contracultura din Occident ca parte a resurecției marxismului occidental. Au mai existat lucrări despre neo-anarhism, despre noua stângă, dar ca parte a regândirii filozofice a hegeliانو-marxismului, după știința mea este singura din acea perioadă.

Din '75 până în 1981 am publicat vreo 4-5 articole în *Contemporanul*, vreo 5-6 studii în *Revista de filozofie*. Teza era anunțată în cea mai bună colecție a vremii. După ce am plecat, nu a mai apărut.

M.M.: Deci ar fi apărut cartea, aveai doctoratul...

V.T.: Nu cred că puteam să intru în sistemul de predare academic.

M.M.: Poate nu în cel politic, dar un post de asistent la universitate...

V.T.: Îmi fusese refuzat de fiecare dată. Acum, în fața cu dosarul meu de Securitate, când văd referatele pe care mi le făcea actualul profesor de la "Spiru Haret", sociologul Ștefan Costea, consilier la Academia de Științe Sociale și Politice, mă îndoiesc că mi s-ar fi oferit atâta încredere să succed mințile tinerei generații în direcția acestui *altfel* de marxism. Mai degrabă mă văd evoluând în direcția unei rupturi explicite cu sistemul și, posibil, dacă intrăm în viitorul contrafactual, în 1983-84, către idei pe care le formulam în recenzia din *Amfiteatru* la cartea lui Constantin Noica, *Povestiri despre om*, în care vorbeam despre revolta singularității împotriva totalității copleșitoare. Cred că se aș fi putut trimite o scrisoare deschisă către conducerea PCR în care să exprim, de pe poziții ale stângii neo-marxiste, o critică virulentă a sistemului din România. Probabil aș fi fost chemat, exclus din PCR sau forțat să îmi fac autocritica. Nu aș fi făcut-o, și aș fi ajuns tot la plecarea din țară.

M.M.: Marginalizare, deci și, în final, plecare din țară.

V.T.: Aș mai adăuga ceva. Există un câștig în fiecare pierdere. Nu cred că am pierdut anii dintre 1974, când am terminat Facultatea de Filozofie și 1981, când am plecat definitiv din România. Nu cred că sunt ani iroșiți, risipiți, destrămați fără urmă. Am citit enorm, am întâlnit o serie de oameni cu care aveam să rămân prieten pe viață, am continuat anumite prietenii dar, mai ales, am dovedit că nu vreau și nu voi accepta să fiu cooptat de sistem. Dacă doream să fac pactul cu diavolul, să fiu actor

în sistem, aș fi putut. Oricine va deschide *Viitorul social*, revista de sociologie a Academiei de Științe Sociale și Politice, *Contemporanul*, *Revista de filozofie* va vedea foarte clar ce e în prima parte a revistei, ce e în a doua parte etc., și va observa ce înseamnă să faci pactul, să devii ateist științific profesionist. Să scrii la *Era socialistă*, unde nu am publicat un rând în viața mea, la *Știința* etc.

Colegi de ai mei de facultate începeau să își facă o parte, un drum exact în această direcție. E clar că nu m-a interesat să pactizez. Prin "sistem" înțeleg întreaga încrengătură de relații intersubiective, nu numai instituțiile, care pur și simplu îmi repugnau. Mi se păreau de o falsitate îngrozitoare. Se adăugau și dezamăgirile din mediul în care crescusem, faptul că ceea ce îmi părusse inițial o opțiune normală, chiar inevitabilă, spre partidul comunist și stânga marxistă, devenea din punctul meu de vedere o opțiune tot mai îndoielnică.

M.M.: Au urmat zece ani departe de România, cu propria lor istorie, pe care am mai abordat-o. E binecunoscută. În acest moment recapitulativ mă interesează că te-ai întors în România, pentru câteva zile, la începutul lui 1990, după un deceniu. Ce ai regăsit? Cum arăta România? Ce se schimbase? Cum erau oamenii pe care îi știai dinainte? Care au fost oamenii noi care au început să devină relativ importanți pentru tine pe plan uman și, poate, și intelectual? Cum a fost reîntoarcerea? De unde veneai și ce sperai să afli? Cum arătau cele două planete puse, dintr-o dată, alături?

V.T.: Aceste lucruri apar și în *Ghilotina de scrum*. Ați publicat în *Orizont*, în varianta orginară, interviul în dialog cu Nicolae Manolescu, pe care cine vrea îl poate reciti.

M.M.: Era făcut la cald, acum ne privim, cu o privire inevitabil mai detașată, înapoi. Au trecut douăzeci de ani.

V.T.: Dăm filmul înapoi și vedem că eram în plină ascensiune intelectuală în Statele Unite. Deveneam una dintre vocile recunoscute în analiza comunismului, a fascismului, a ideologiilor revoluționare din secolul XX. În 1990 îmi încep cariera la Universitatea Maryland, părăsesc Philadelphia. Din acel moment, cariera mea intelectuală în Statele Unite merge pe drumul pe care îl cunoaștem. În 1992 primesc tenura, în 1995 devin profesor plin ș.a.m.d. Cărțile mele apar la intervale regulate, uneori două pe an, uneori una la doi ani. Există un ritm pe care l-am păstrat, chiar s-a accelerat în ultimii ani în ce privește volumele de autor și volumele coordonate.

Cum mi se părea România? Mă întrebam adeseori dacă doresc să am acest dublu culoar. Modelul meu a fost, în mare măsură, Kolakowski. Plecase din Polonia după 1968, fiind o personalitate, personaj de vârf al culturii

poloneze. Eu plecasem în cel mai bun caz ca un personaj promițător pentru un grup relativ restrâns de oameni, care între timp se afirmaseră puternic în cultura românească. Unii, chiar foarte mulți, erau jurnaliști, scriitori, critici literari. Pe undeva, totul s-a întâmplat fără să planuiesc, a decurs spontan: apropierea de o rețea de sentimente, de valori, de oameni cu care m-am identificat. A urmat conferința din 1991, *Putere și opoziție*, mai devreme fuseseră Piața Universității și vizita în țară din iunie 1990, articole despre Europa de Est scrise pentru mari publicații din Statele Unite, Franța, Germania, intervențiile publice legate de formarea Partidului Alianței Civice, de dezvoltarea societății civile din România. Sunt unul dintre cei mai vechi colaboratori permanenți ai revistei 22. Cred că, dintre cei din 1990, nu am mai rămas decât Andrei Cornea, Rodica Palade și cu mine — poate mă înșel. Revista avea o semnificație extraordinară în momentele respective, ca navă-amiral a flotei societății civile din România. Scriam la *România liberă*.

Am văzut totul ca pe o mare bătlie. Exista și un fel de îndârjire pentru că aveam sentimentul că trebuie să facem atunci și repede ceea ce nu făcusem timp de 15-20 de ani. Trebuia să recuperăm intervalul istoric pe care polonezii, ungurii, cehii și slovacia l-au folosit pentru dezvoltarea unei societăți civile vibrante. E la modă astăzi să se nege rolul societății civile în prăbușirea comunismului. Am scris pe larg despre acest subiect, nu îl vom relua aici. Poate că unii ne-am făcut vinovați. Mă refer în primul rând la paradigma pe care au susținut-o Timothy Garton Ash, Jacques Rupnik sau subsemnatul, pe tema preeminenței societății civile în explicarea prăbușirii comunismului. Poate am exagerat puțin în *Reinventarea politicului* rolul societății civile. Pe de altă parte, cred sincer că fără această societate civilă, schimbările non-violente din Europa de Răsărit și Centrală nu ar fi avut loc așa cum au avut loc. Probabil că sistemul comunist s-ar fi năruit, dar ar fi fost posibil să aibă loc reacții ale nomenclaturii mult diferite de cele pe care le-am văzut în acea perioadă.

A fost și apropierea de o serie de oameni despre care știam foarte multe și pe care îi respectam încă înainte de plecarea din țară. Îmi vine în minte Nicolae Manolescu, cu care am stabilit atunci o relație de solidară prietenie, bazată pe un număr de valori comune, printre care pluralismul, orientarea pro-occidentală, neechivocă, lovinescianismul renăscut. Eram de acum discipol al Monicăi Lovinescu și al lui Virgil Ierunca. Sunt unii care spun că în ultimii ani m-am auto-proclamat un fel de păstrător oficial al memoriei Monicăi Lovinescu și a lui Virgil Ierunca, încercând pe această cale să îmi ridic propria statuie.

Continuare în pagina 6

Urmare din pagina 5

Nimeni și nimic nu i-a împiedicat să facă și ei ceva în memoria celor doi. A te plânge de cei care fac ceva și a le atribui tot felul de intenții malefice nu e o soluție. Există oameni care au fost apropiați de Monica Lovinescu, disidenți, scriitori cunoscuți, care au beneficiat enorm de pe urma emisiunilor ei, deopotrivă în faptul că au devenit mai culti, mai deștepti și mai morali, dar și prin relația interpersonală cu cei doi mari intelectuali critici de la Paris. S-au scurs câțiva ani de la trecerea în neființă a lui Virgil Ierunca și de la cea a Monicăi Lovinescu. Aștept cu nerăbdare textele lor.

Revenind: a avut loc apropierea mea de o serie de personalități intelectuale din România. L-am pomenit pe Nicolae Manolescu, dar sunt mult mai mulți. Treptat, după 1995-1996, se configurează triada care domină relația mea cu România din punct de vedere sentimental, emoțional și intelectual: tu — încă din 1990 —, Mircea Cărtărescu după 1991, și Horia-Roman Patapievici după 1995. Suntem la cincisprezece ani dovedibili de prietenie neclintită, indiferent de lucrurile care s-au spus sau s-au scris despre oricare dintre noi. Nimic nu a zguduit această prietenie.

Pentru mine, deci, lucrurile sunt simple. România este numele a trei prieteni foarte apropiați și al valorilor pe care împreună, în patru, urmându-ne fiecare destinul, chemarea, vocația, am înțeles să le apărăm în planul dezbaterii publice din această țară. Dacă am reușit, ne binemerităm elogiile la 60 de ani! Dacă am eșuat, în orice caz nu ne binemerităm injuriile! Nu voi uita, firește, sentimentele de prietenie și solidaritate care m-au legat în toți acești ani de nenumărați intelectuali de marcă, de la Christina Zarifopol-Illias la Virgil Nemoianu, de la Valeriu Stoica la Ioan T. Morar, de la Sever Voinescu la Cristian Preda, de la Cornel Ungureanu la Adriana Babeți, de la Mihaela Miroiu la Cătălin Avramescu, de la Andrei Cornea la Dorian Branea, de la Radu F. Alexandru la Ioan Stanomir, de la regretatul Mihai Botez la generația tânără a lui Angelo Mitchievici, Cristian Vasile, Bogdan Cristian Iacob, Mihail Neamțu, Cristian Pătrășconiu.

M.M.: Ai refuzat dar ai și acceptat foarte multe dintre ofertele care ți s-au făcut în efortul de construcție instituțională — fie că e vorba de apartenența la varii tipuri de organizații, fie că e vorba de Grupul pentru Dialog Social, Comisia Prezidențială, și așa mai departe. Când crezi că ai avut inspirație acceptând asemenea invitații și când crezi că ai greșit implicându-te în niște lucruri care păreau onorabile și menite să ducă la ceva important pentru binele public? Asta ne preocupă, finalmente: chestiunea abstractă în numele căreia vedem azi cât suntem de terfeliiți. Care ar fi două momente polare, unul în zona pozitivului și altul în zona negativului? Să începem cu cel negativ. Unde crezi că ai greșit dând prea multă încredere unor personaje, situații, evenimente?

V. T.: Cred că ar fi trebuit să-mi expun mult mai puțin propria familie, la Washington, valorilor de vizitatori dintre care mulți s-au dovedit de-a lungul anilor mai mult decât ingrați. Nu am așteptat niciodată grațitudine, nici măcar sub forma unei invitații la cafea, dar măcar să nu fie tradus totul în insultă, injurie, calomnie. S-a întâmplat ca oameni care mi-au călcat pragul casei, pentru care soția mea a înțins masa, oameni care au beneficiat din plin de sprijinul pe care li-l puteam da la Washington, capitala politică, diplomatică și, în multe privințe, intelectuală a lumii, să răspundă după ani de zile așa cum au știut ei. Nu pot decât citez celebra formulă — "Numi amintesc să le fi făcut vreun bine. Atunci de ce mă urăsc atât de mult?" Nu e un regret, e o constatare.

În al doilea rând, am crezut foarte mult, în pofida avertismentelor pe care le-am primit de la prieteni apropiați, în sinceritatea unor figuri importante din zona societății civile. Nu e vorba de sinceritatea în raport cu mine, ci cu principiile pe care le afișau. Sunt stupefiat că, după 20 de ani, deschid televizorul aici la

Timișoara și văd invitați pe cine vrei și nu vrei la emisiunea lui Stelian Tănase. Cu Stelian Tănase mă cunosc din 1990. A fost membru al Comisiei Prezidențiale, m-a vizitat la Washington, l-am vizitat și eu la București. Faptul că de patru ani de zile domnul Stelian Tănase nu a găsit de cuviință o dată să mă invite într-o emisiune a sa nu e legat de incapacitatea mea de a vorbi relativ coerent într-o emisiune de televiziune, ci de faptul că dl. Tănase consideră că valorile pe care le susțin nu merită să fie promovate în cadrul emisiunilor sale.

Cu asta, am spus tot ce era de spus legat de posibile dezamăgiri. Dl. Tănase este, pentru mine, o dezamăgire umană, în raport cu propria mea familie, care l-a cunoscut. Am fost lângă dl. Tănase într-o anumită perioadă, tot acesta eram. E cu atât mai interesant cu cât nu văd acest tip de comportament din partea unor oameni care sunt, poate, mult mai influenți decât dl. Tănase în zonele de care este el legat și cu care continuă să mențină relații cât se poate de cordiale. După ani și ani de zile, de pildă, am o relație extrem de cordială cu dna Virginia Gheorghiu — pentru a da un exemplu de persoană neimplicată politic —, care a fost purtător de cuvânt al guvernului Stolojan în 1991-1992. Lucrează la Banca Europeană de Construcție și Dezvoltare la Londra și sunt în continuare vechi și buni prieteni. Când mă voi întâlni cu guvernatorul Băncii Naționale, Mugur Isărescu, sunt convins că vom avea aceeași relație cordială de odinioară. Cred că dincolo de vicisitudinile unor formule politice, în ultimă instanță perisabile și chiar aleatorii, relațiile interumane trebuie să dureze.

Aceasta ar fi o zonă a dezamăgirilor. Ar mai fi una în legătură cu o disciplină pe care am încercat să o susțin foarte mult în România, cea a științelor politice. Am investit din punct de vedere intelectual în această direcție cum puțini cred că au făcut-o. Ideea de a se înființa o Facultate de Științe Politice la Universitatea din Cluj, s-a născut într-o seară la Andrei Marga acasă, în 1991, când am susținut această idee, am stat de vorbă și am încercat să vedem ce se poate face mai departe. Iată că există o Facultate de Științe Politice la Cluj. Nu m-aș fi așteptat ca din zona unei universități față de care eu nu am dovedit decât deschidere și prietenie să mă trezesc cu profesori întrebându-l public pe Adam Michnik dacă știe ce ticălos și ce nememic sunt. S-a invocat inclusiv numele copilului meu.

Iată încă o zonă a dezamăgirilor. N-aș fi așteptat, de pildă, ca o revistă care se numește *Studia politica*, unde am fost invitat să fac parte din colegiul de redacție de către directorul Institutului de Studii Politice din acea perioadă, politologul Daniel Barbu, să mă scoată din consiliul de redacție fără ca măcar să îmi trimită o scrisoare, cum se face în mod civilizat. ți se mulțumește pentru perioada cât ai servit în consiliul de redacție, ți se spune că are loc un proces de reînnoire, că se face un nou colegiu de redacție...

M.M.: E cât se poate de firesc.

V.T.: După septembrie 2001, am urmărit de la distanță, din Washington, ce se petrecea în România, percepțiile din Statele Unite la adresa României, inclusiv apropierea României de NATO și șansele de a fi primită în NATO (lucru care s-a petrecut în 2004). Toate acestea m-au făcut să cred că Ion Iliescu ar fi putut să traverseze el însuși o experiență de învățare politică. Fenomenul învățării politice e cunoscut în politologie, de la acest concept și de la această premisă am plecat. Nu urmăream absolut niciun interes personal, nu am primit niciun fel de remunerație sau funcție făcând o carte de dialoguri cu Ion Iliescu. Ea avea să apară în martie 2004. În noiembrie-decembrie 2004, Ion Iliescu își încheia funcția publică la conducerea României. Imediat după ședința parlamentului din 18 decembrie 2006, am scris un articol în revista 22 intitulat, cred, *Ion Iliescu și acoliții săi*. Am reluat motivele care cred că rămân în picioare. Nu am niciun regret în ce le privește. Cred însă că a fost o judecată insuficient bazată pe informații din

țară.

M.M.: Care ar fi elementele pozitive?

V.T.: Nu am avut dezamăgiri, cred, în pariurile fundamentale în relațiile cu prietenii mei cei mai apropiați. Ceea ce părea imposibil când începeam noi discuțiile din *Balul mascat*, când scriam *Vecinii lui Kafka* împreună — intrarea României în NATO și în Uniunea Europeană, lucruri care păreau extrem de dificile, anevoioase, sinuoase în evoluția lor —, s-au petrecut mai repede decât credeam. Din acest punct de vedere, cred că am câștigat pe durată medie pariul făcut pe societatea deschisă împotriva inamicilor ei.

M.M.: Aș vrea să încheiem cu o întrebare care o să sune oarecum școlăresc. Dar eu țin, totuși, să-mi răspunzi la ea. Ce rămâne, de fapt, din viața noastră? Care sunt lucrurile importante, ce lăsăm în urmă? Vârsta ta de azi — incredibilă, pentru felul cum arăți și pentru modul neobosit în care te manifesti — reprezintă un moment recapitulativ. Firește că vei mai scrie multe cărți, vei mai ține multe conferințe și cursuri, vei mai avea polemici ș.a.m.d. Profit însă de vârsta rotundă pe care ai împlinit-o pe 4 iulie pentru a te ruga să faci o mică sinteză. Ai deja în spate o enormă experiență a relațiilor umane. Ce contează și ce rămâne?

V.T.: Contează, în primul rând, să rămâi fidel unui număr de valori ca, atunci când ajungi la ceasul unei reglări de socoteli cu propria conștiință, să știi că nu ai motive să roșești. Dacă te uiți în ochii copilului tău, să nu te

jenezi de lucrurile pe care le-ai făcut. Să știi că banii pot să cumpere orice, dar nu pot cumpăra moralitatea. Că este mult mai important să fii curat din punct de vedere moral decât să ai un cont în bancă, oricât ar fi el de substanțial. Nicio valoare din cele în care crezi nu se va afirma singură, fără ca noi să riscăm ceva, de o manieră sau alta. Uneori preferăm să ignorăm pericolele cu care ne întâlnim, cum mi s-a întâmplat mie să ignor multe pericole (pe care unii preferă să le minimizeze) generate de acceptarea poziției de președinte al Comisiei de Analiză a Comunismului. Indiferent de ce vor să creadă unii și alții, nu a fost o poziție comodă. Nu aștept aplauzele sau compasiunea nimănui. Am făcut-o pentru că am crezut în acest lucru și, spre deosebire de atâția cinici care se deghizează în romantici și romantici care pozează în cinici, eu nu sunt nici cinic, nici romantic. Am o doză de idealism etic la care refuz să renunț.

Cred sincer că valorile au o viață a lor, dar aceasta e mereu întărită, potențată, fortificată de intervențiile noastre subiective. Rămâne faptul că libertatea este de neasfășiat, că pentru libertate morală merită să riști, că nu e important numai să faci bine, ci și să știi să nu faci rău. Iar când ești ispitit de diversele forțe demonice să faci rău, să știi să rezisti acestor chemări.

Interviu realizat de
MIRCEA MIHĂIEȘ

SIGHET. ȘCOALA DE VARĂ 2011

Fundația Academia Civică a organizat, în perioada 11-18 iulie, la Memorialul de la Sighet, cea de-a XIV-a ediție a Școlii de Vară, la cursurile căreia au participat circa 70 de elevi și 50 de profesori. Programul din acest an a beneficiat de colaborarea Fundației Konrad Adenauer și a Ministerului Educației, Cercetării, Tineretului și Sportului, precum și de sprijinul Institutului Polonez și al Ambasadei Franței. Au susținut comunicări istorice, politologice, sociologice, antropologice, scriitori, jurnaliști din Franța, Germania, Republica Moldova, Polonia, SUA și România: Hans Bergel (*Rezistență și literatură*), Stéphane Courtois (*Lagăre de concentrare, lagăre de exterminare*), Bernard Bruneteau (*Definiția conceptului de "genocid"*), Alexandru Zub (*Istorici români în închisorile comuniste*), Vasile Matei, Mariana Țăranu, Elena Siupiur, Ion Varta, Gheorghe Mărzeno, Dumitru Șandru (teme privind deportările, genocidul, etnocidul și rezistența din Basarabia și Bucovina), Anneli Ute Gabanyi, Hannelore Baier, Doru Radosav (despre deportarea germanilor în URSS), Smaranda Vultur, Miodrag Milin, Viorel Marineasa (deportările în Bărăgan), Vartan Arachelian (*Bolșevizarea comunității armene din România*), Aleksander Hall (*Rolul Bisericii Catolice în lupta împotriva comunismului în Polonia*), Teodor Mărieș (*Despre dosarele Revoluției*), Helmut Müller-Enbergs, Hubertus Knabe (dislocările forțate, prelucrarea trecutului recent în RDG), Dragoș Petrescu, Monica Ciobanu, Cristina Petrescu (*Comunismul românesc: lustrare, reconciliere, memorie*).

Manifestările au fost întregite de prezentarea expoziției *Rusaliile Negre: deportarea în Bărăgan*; a filmelor *Scriitori în vizorul Securității* (Helmut Frauendorfer) și *Amfiteatre și închisori* (Nicolae Mărgineanu); a teatrului radiofonic *Deportați în Siberia* (Ion Costin Manoliu, Petru Hadărcă); a recitalului *Poezia după gratii* (Maria Ploae); a performance-ului artiștilor Lia și Dan Perjovschii.

Amfitrioni-moderatori: Ana Blandiana și Romulus Rusan.

LECTIA DE EXORCISM

MIRCEA MIHĂIEȘ

Pentru a-l defini pe Vladimir Tismăneanu e suficientă o singură întrebare: cum ar arăta și care ar fi nivelul studiilor politice din România, fără influența lui decisivă? Când a revenit în țară, pentru câteva zile, la începutul lui 1990, era în plină afirmare: cărțile i se tipăreau la marile edituri academice americane și britanice, începuse activitatea universitară la una din prestigioasele instituții din Statele Unite, era o vedetă a congreselor internaționale, îl cunoșteau și îi cunoștea pe toți oamenii importanți ai domeniului. Ce te frapa din prima clipă era plăcerea de a aduna persoane despre care știa că se aseamănă, de a-i pune în valoare pe cei merituosi — fie că-i erau amici sau inamici — și de a-i conecta la dezbaterile de mare ținută din lumea academică anglo-saxonă.

Nu cred că există vreun intelectual cu nume din România acestui moment (politolog sau eseist) care să nu fi beneficiat măcar de o recomandare scrisă din partea lui Vladimir Tismăneanu. Sute de intelectuali români, în formare sau deja formați, s-au folosit de prestigiul lui pentru a face rost de burse, a participa la conferințe sau pentru a li se publica în străinătate cărți. A inițiat, în Statele Unite și în România, publicații de specialitate, a înființat instituții și a organizat conferințe și simpozioane de înalt nivel științific. Un astfel de personaj, într-o lume normală, ar fi hrănit, după modelul grecesc, în pritanu. În schimb, în țara de origine i se aplică un tratament de exterminare: în timp ce în mediile intelectuale internaționale e primit ca o vedetă, în România e ținta denigrărilor, atacurilor și injuriilor cvasi-unanime. Iar cei care-l înjură mai abiter sunt, firește, cei care au profitat, într-un fel sau altul, de ajutorul său.

Într-un calendar al infamiilor din perioada postcomunismului românesc, anul 2006 reprezintă un reper. Nu că Tismăneanu n-ar fi fost calomniat, batjocorit, amenințat cu moartea și până atunci. Dar în intervalul începând cu 1990 și până în acel moment inamicii erau previzibili: foștii activiști, securiști, complicitii nomenklaturii, naționaliștii și turnătorii au identificat în Vladimir Tismăneanu un dușman ireductibil și l-au atacat cu frenezie. Perdanți ai istoriei, își imaginau că adevărurile spuse și scrise de el pot fi anihilate prin potopuri de sudălmii și avertismente că va fi exterminat fizic. Treptat, și-au redus zelul denigrator, oarecum resemnați că au pierdut partida. Numirea lui Vladimir Tismăneanu în fruntea Comisiei prezidențiale pentru analiza dictaturii comuniste din România a relansat, însă, cu o furie inimaginabilă, aversiunea împotriva unui intelectual strălucit care avea o singură vină: că se încăpățâna să spună, cu orice risc, adevărul.

Fenomenul depășește granițele politicului, sociologicului și psihologicului, pătrunzând adânc în psihiatrie. Încurajați de ura viscerală arătată de personaje care până atunci jucaseră (e drept, cu moderație) partitura anti-comunistă, zona nefrecventabilă, de tip "România Mare", a dezlănțuit o campanie care n-a încetat nici în clipa de față. Frustrați, individuoși, resentimentari, mulți dintre cei cărora îi datorează lui Vladimir Tismăneanu nu doar bruma de prestigiu, ci și carierele profesionale, s-au înscris într-un război al denigrării fără precedent. Ce nu-i pot ierta ei lui Vladimir Tismăneanu e neobositul angajament

democratic, liberal și anticomunist. Obșnuiți să navigheze în apele tulburi ale unei tranziții în care diferențele dintre dreapta și stânga sunt estompate de participarea la aceleași coterii și aranjamente ce se interferează primejdios cu sfera politicului, ei văd în Tismăneanu un pericol ireductibil. Ceea ce el chiar este pentru dușmanii societății deschise și pentru inamicii modernizării.

Departe de a se domoli cu trecerea vremii, atacurile împotriva lui Vladimir Tismăneanu sunt parte dintr-un proces de asasinare ritualică în care vei descoperi, șocat, indivizi pe care nu părea să-i unească nimic. Iată că-i unește ranchiuna împotriva unui intelectual de clasă și a ideilor susținute cu fervoare de acesta. De la perdanții vechii nomenklaturi, la profitorii nomenklaturii post-comuniste, de la naționaliști și antisemiți, la jurnaliștii cu pretenții de guru infailibili, de la rivali închipuiți, cu pseudo-contribuții eseistico-urechiste la dezbaterile ideologice ale vremii, la plagiatori impenitenți și nuliți cu ifose, o întreagă pleiadă a resentimentului a găsit în Vladimir Tismăneanu ținta unificatoare.

E, într-adevăr, uluitor să-i vezi de aceeași parte a baricadei pe-un naționalist primitiv precum Vadim Tudor, o intelectuală cu pretenții de aristocrație intelectuală, dar cu operă științifică precară, precum Zoe Petre, pe realizatori de televiziune precum Stelian Tănase, politrucci ratați de genul Emil Constantinescu, dar și o nouă generație de indivizi ieșiți din incubatoarele comunismului de după căderea lui Ceaușescu. Nu lipsesc, din nefericire, și unii prieteni cărora Vladimir Tismăneanu le-a făcut numai bine. Având fiere în loc de creier și invidie în loc de rațiune, ei alcătuiesc o conjurație în care intră, la grămadă, și liderii politici, mai vechi și mai noi, care mărșăluiesc sub steagul roșu al neo-comunismului, de la Ion Iliescu la Victor Ponta și la neofitul Crin Antonescu, precum și armata anonimă și veninoasă a bloggerilor și "comentatorilor" specializați în uciderea în efegie a personajelor publice neconvenabile.

Cine mai e, în acest tablou sinistru, alături de Vladimir Tismăneanu? Pe lângă un mic grup de prieteni (de la H.-R. Patapievici, Mircea Cărtărescu, Ioan T. Morar, Valeriu Stoica, la tinerii cercetători Cristian Vasile, Mihail Neamțu, Angelo Mitchievici, Ioan Stanomir, Bogdan Cristian Iacob, care i-au stat aproape în furtunoșii ani pe care ne-a fost dat să-i străbatem), de partea lui se află un aliat invincibil: *adevărul*. De aici provine, din patosul adevărului și din dorința fierbinte de a rosti frazele necesare, fascinația pe care o exercită — sunt convins: chiar și asupra adversarilor — Vladimir Tismăneanu. Cărțile sale, de la *Mizeria utopiei* la *Stalinism pentru eternitate* și, cu siguranță, volumul care va apărea în 2012 la University of California Press, *Diavolul în istorie*, sunt scrise în numele valorilor supreme, adevărul și libertatea, în care prea mulți dintre cei care-l dușmănesc pe Tismăneanu văd primejduirea planurilor care-i animă, de la îmbogățire la sete de putere, și de la ascunderea crimelor trecutului la incapacitatea de a accepta că România nu e blestemată să fie la nesfârșit o țară a abuzurilor, minciunii și înapoierii.

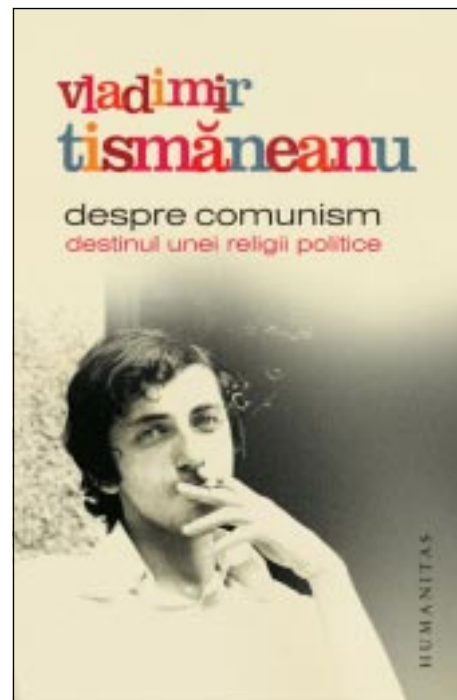
La împlinirea unei vârste solare, Vladimir Tismăneanu nu putea să le dea inamicilor o replică mai potrivită (și imparabilă) decât volumul de eseuri *Despre*

comunism. Destinul unei religii politice. El vine în seria de studii dedicate, începând cu anii '80, comunismului românesc și internațional, perceput de autor ca una din cele două mari maladii spirituale ale veacului trecut. Mai radicale ca demersurile anterioare — analitice, sintetice ori informative —, textele adunate sub un titlu comun sunt, pur și simplu, documente care denunță o deviație malignă a spiritului uman. Într-un anumit sens, ele ar putea constitui anexe la scrierea-reper, *Stalinism pentru eternitate*, dar, pe de altă parte, de pe un versant mai abrupt, ne fac martorii unei deconstrucții implacabile: "Comunismul a fost o formă de resentiment. A fost un fundamentalism politic modern, un angajament într-un proiect politic absolut. [...] Totalitarismul comunist ca organizare socială, politică, culturală, economică este caracterizat prin trei elemente. În primul rând, prin refuzul memoriei. Aversiunea, ostilitatea față de memorie îl face mnemofob. El acționează, prin toate instituțiile sale, pentru distrugerea memoriei. În al doilea rând, este o organizare care urmărește și distrugerea valorilor, și în acest sens e și axiofob. Și, nu în ultimul rând, el detestă spiritul, deci este o organizare de tip noofobic." Aceste însușiri incontestabile, care dovedesc esența demoniacă a comunismului, continuă să aibă o incredibilă trecere în mediile universitare și în rândul unor tineri intelectuali în mîntea cărora teribilismul ideologic și cinismul fac ravagii.

D*espre comunism* e construită în așa fel încât să fie și o simptomatologie, și o anatomie. Perspectiva teoretică, admirabil ilustrată în capitole precum "Despre comunism: o religie seculară", "Ce a fost și încă este comunismul", "Stalinismul în Europa de Est", "Ce a fost comunismul național?", "Sfârșitul leninismului și viitorul valorilor liberale", reprezintă forme de atac asupra marii iluzii care a smintit, vreme de atâtea decenii, minți inteligente, seduse de minciuna egalitarismului, a libertății nețărnuite și a fraternității impuse cu forța armelor.

În celelalte două segmente ale cărții, *Agonii* și *Repere*, Vladimir Tismăneanu ilustrează, într-o modalitate cvasi-romanescă, o sumă de cazuri întru totul grăitoare pentru decăderea ființei umane atunci când s-a lăsat impregnată de demonismul bolșevic sau, dimpotrivă, cazuri de eroism ale unor intelectuali care-au reușit să se salveze din ghearele "religiei seculare." Un caz straniu, uimitor și repulsiv în același timp, îl reprezintă cel al lui Mirel Costea, membru al înaltei nomenklaturi comuniste care a fost împins, dintr-un amestec de bravură și lașitate, la sinucidere. Într-o narațiune care l-ar fi făcut gelos și pe Danilo Kis, autorul ne invită într-o călătorie prin bolgiile unui univers detracat, dominat de suspiciune, ură, gelozie, vendetă și crimă.

Mirel Costea (pe numele lui real Natan Zeider) era cumnatul unui personaj cu multă influență în stratosferele comunismului românesc, Emil Calmanovici. Pion devotat al primei perioade staliniste, Calmanovici înțelege treptat natura demonică a bolșevismului și încearcă să se elibereze de ea. Ajunge la greva foamei și moare, în martie 1956, considerând c-a fost trimis la închisoare pe nedrept. Mirel Costea deținea o funcție de importanță covârșitoare. Era șeful Sectorului de Verificare a Cadrelor, organism direct subordonat CC

VLADIMIR TISMĂNEANU
DESPRE COMUNISM. Destinul unei religii politice

Editura Humanitas, 2011, 295 p.

al partidului. Apropiat al lui Emil Bodnăraș, mulți îl considerau un "idealist excepțional de amiabil", un "copil favorit al comuniștilor din clandestinitate". Cu toată influența și simpatia de care se bucura, Costea știa ce soartă îl așteaptă. Prin urmare, el a decis, cu sânge rece, să se sinucidă înainte de a fi arestat.

Relatarea de mai sus poate fi citită și ca dramele unui personaj subjugat de forța de seducție a Infernului. Costea a fost unul din nenumărații "demoni meschini" născuți din somnul rațiunii, incapabil să aducă la același numitor "adevărul subiectiv" (convingerile proprii) și "adevărul obiectiv" (ideologia partidului). În realitate, cazul Costea arată cât de adânc pătrunsese morbul fanatismului și ce forță distructivă exista în ideologia comunistă. N-a fost suficient că Mirel Costea s-a sinucis. El a lăsat și două scrisori, una către adjunctul său, alta adresată propriilor fiice. Nu poți, citindu-le, să-ți reprimi un sentiment de spaimă și dezgust în fața celui care scrie, chiar înainte de a-și trage un glonț în cap, aceste cuvinte năucitoare: "Un comunist trebuie să aibă încredere în partid și trebuie să fie cel mai fericit om din lume când simte că și partidul are încredere în el. Am fost fericit, m-am bucurat de încrederea Partidului, și spun că am meritat-o, n-am înșelat Partidul. Din 1939 n-am trăit altă viață decât pentru Partid. Când mi s-a părut odată că soția mea se teme că activitatea mea poate duce la arestarea mea, am vorbit cu ea frumos și i-am arătat ce e Partidul. A început și ea să activeze cu trup și suflet. Până la 23 August 1944 n-am făcut un copil, tot cu gândul la Partid, să nu am greutăți în muncă". Iar "mărturisirea" sa, mărturisirea unui demon, se încheie astfel: "Ultimul meu gând către tov. Stalin, către CC al PMR, către tov. Gheorghiu-Dej."

Cartea lui Vladimir Tismăneanu este mai mult decât un manual despre ororile comunismului: ea este un tratat despre felul în care Răul intră, străbate și domină lumea, nu prin diavoli supranaturali, ci prin diavoli în carne și oase.

O DUBLĂ EXPERIENȚĂ A MEMORIEI

SMARANDA VULTUR

Nu putem (încă?) citi cărțile despre comunism fără să le raportăm la propria memorie și chiar la propria experiență de viață a perioadei cu pricina, atât cât am avut parte, fiecare dintre noi, de ea. Poate că nici nu putem să le scriem altfel. Cartea reputatului politolog Vladimir Tismăneanu*, specialist competent și hiperinformat în problemele stalinismului (pentru studierea căruia a dat cărți fundamentale) și comunismului ca doctrină și regim politic (despre care a scris constant și convingător) pare marcată și ea de această dublă experiență a memoriei, care e, pe de o parte, plonjare în propriul trecut, amintire, pe de altă parte, aplicare la prezent, interogare a acestuia.

Recenta carte a lui Vladimir Tismăneanu beneficiază cel puțin într-o parte consistentă a ei, cea pusă sub titlul *Agonii*, de pe urma unei astfel de duble ancorări a discursului, utilizând cele două registre în așa fel încât textul e deopotrivă expresiv și cu mare impact analitic. Suportul testimonial introduce amănuntul plin de culoare, profilul uman al unor personaje peste ale căror nume am trece poate ca peste o simplă listă, dacă n-ar fi fost unele din anturajul imediat al autorului, din vremea primei sale tinereți și ar lipsi excelența sa capacitate de evocare a atmosferei unui timp și loc. Contrapunctul biografic și adesea autobiografic scoate din încremenire stereotipiile, iar analiza are de profitat nu doar sub aspectul veridicității faptelor evocate, ci și a capacității autorului de a fixa distanța de la care privește lucrurile și amplexarea contextelor pe care le ia în vizor.

O probă de foc nu e doar textul privitor la *Părinți și copii: despre predestinare, asumare și libertate*, ci și cel despre filmul lui Andrei Ujică, *Nicolae Ceaușescu. O autobiografie*. Pe acesta l-am vizionat abia în mai 2011, în prezența studenților noștri de la Litere și a unor reputați istorici, antropologi și jurnaliști străini și români, reuniți la colocviul despre *Utilizările memoriei în spațiul public* de la Universitatea de Vest, după ce stârnise deja destule controverse, ivite tocmai din contrastul între ce își amintesc oamenii cu precădere despre acele vremuri și ce ne propun ca mărturie a lor imaginile prin care Ceaușescu însuși și-ar fi dorit immortalizată existența. În linii mari, am remarcat că unii văd acest film ca pe un document autentic și îl judecă în consecință, alții văd în el o producție făcută din imagini menite să construiască un mit cu care se familiarizaseră deja și pe care azi sunt mai puțin dispuși să îl accepte ca atare. Puțini sunt cei care mai pot să se iluzioneze și pentru aceștia, dar și pentru cei deja dezvrăjiți – cei mai mulți, bănuiesc - lectura capitolului *Un mistic al revoluției comuniste: Nicolae Ceaușescu între internaționalism și șovinism* din cartea comentată aici este un excelent îndreptar despre felul în care se deconstruiește un mit, dar se și întreprinde un studiu de caz. Un studiu asupra sistemului comunist românesc așa cum l-a ilustrat Ceaușescu, dar și un studiu asupra *sacralizării partidului* și a *cultului liderului* ca trăsături specifice ale unui joc în care aspectele doctrinare și ideologice sunt aplicate și în același timp pervertite, conform unei logici care proclamă, din capul locului, confuzia dintre adevăr și minciună. Astfel, în timp ce în realitate și în contrast cu impresia pe care o poate lăsa filmul lui Ujică, *unitatea de monolit a partidului* - subliniază Tismăneanu - *însemna supunerea necondiționată față de deciziile liderului suprem, proclamat fiindăși providențială*. Nu

trebuie ignorat faptul că *un întreg aparat propagandistic a funcționat vreme de decenii pentru a plăsmui și a consolida pseudocharisma lui Ceaușescu*, lucru care avertizează asupra lecturii pe care ar trebui să o facem imaginilor difuzate de acest aparat, imagini care stau la baza filmului. De aceea am putea spune că el testează tocmai limitele dintre fals și minciună, limite pe care nu avem cum să le stabilim cu exactitate în absența cunoașterii contextului în care au fost produse și a intențiilor ce guvernav difuzarea lor, dar și a circumstanțelor istorice pe care ele le evocă.

În comentariul său la film, Tismăneanu analizează tocmai aceste circumstanțe, cu traseele lor sinuoase, cu liberalizări timide și ezitante, urmate de reveniri și mai dure la constrângeri și reprimare, cu eliminările succesive la nivelul liderilor incoezi sau prea compromișatori, cu convențele celor care participă la «fabricarea» dictatorului, fie că aparțin vechii echipe a lui Dej, fie că sunt noii adulatori de ocazie, care intră în joc și nu îl mai pot părăsi, din servilism sau lașitate. Cu toții, crede Tismăneanu, au contribuit ca regimul să capete un aer funest și cultul conducătorului să prospere.

Spre deosebire de ce se spune în genere despre emanciparea lui Ceaușescu față de sovietici și desprinderea lui de principiile lui Dej, Vladimir Tismăneanu crede că în România în care Ceaușescu devenea treptat liderul suprem nu doar al partidului, ci și al statului, *de-satelizarea, atâta cât a fost, s-a făcut printr-o continuă re-stalinizare*, absolutismul ideologic de tip stalinist și obsesiile cominterniste au coexistat, fără a părea să fie deranjate de asta, cu cele etnocentriste și xenofobe. Acest paradox al comunismului românesc făcea ca dușmanii să se multiplice și să se afle risipiți în tabere principal adverse, Ceaușescu sprijinit de soția sa și de aparatul represiv al Securității, fiind neobosiți în a-i identifica și elimina. Iată cum e caracterizată la un moment dat de autor, lumea generată de acest sistem: *un furnicar al supravegherii, îndoctrinară și condiționării represive. Toți vegheau la "puritatea doctrinară" și luptau împotriva oricărei unde de independență*. Evocarea celor care participau pe diferite nivele ale puterii și ale aparatului birocratic și de partid (numele nu sunt niciodată evitate, puterea nu e abstractă, ci încarnată în figuri ce alcătuiesc tablouri individuale și de grup, uneori sinistre sau grotești) la alcătuirea acestei lumi, sporește pregnanța imaginilor ce immortalizează memorabil situații, personaje, ticuri sau obsesii verbale, gestica umilă, servilă sau grandilocventă, retorica fixistă a ideologiei. Un limbaj ce se poate mima cu ușurință, poate prolifera prin imitare și deveni, pe măsură ce se goleşte de conținut, propria lui caricatură, fantoșa unei lumi paradoxale: una ce reunește puterea glorificatoare cu derizoriul.

Privirea autorului care investighează aceste lumi și le explică mecanismele e preocupată de continuitățile dintre lumea totalitară și cea în care trăim. Scrie despre subiecte litigioase, care animă spiritele și stârnesc controverse, cum ar fi funeraliile lui Adrian Păunescu. Astfel de evenimente, la care aș adăuga, de pildă, premiarea cu Nobel a Hertei Müller și prezența ei în țară după această recunoaștere au funcționat în timpul din urmă, precum se știe, ca adevărate evenimente revelatoare, arătând cum stăm cu memoria comunismului și cu asumarea responsabilităților față de

trecutul recent, dar mai ales, cu reflexele induse de practicile comuniste; între ele, cele mai dramatice fiind cele legate de efectele asupra minților a fantasmelor inoculate de ideologie. Vladimir Tismăneanu denunță suita de mistificări care l-au transformat pe «toboșarul Epocii de Aur», cum îl numește el, în «mare poet național», ignorând nu doar o serie de evenimente din biografia nu tocmai onorabilă a poetului, ci și evoluția lui pe scena politică după 1989. Astfel de intervenții nu pot fi făcute la rece, verbul e polemic, dar bine temperat de argumente și de analiza lucidă. Cel care scrie astfel de lucruri se poate aștepta în România de azi la respingeri și atacuri brutale, mai ales sub centură, și Tismăneanu le-a încasat cu duimul, aș zice cu un anume cavalierism păgubos, dar prezența analistului în astfel de situații, oricât de deranjantă ar fi pentru cei care se simt indirect sau prin proiecții de tot felul, vizați, e necesară și utilă pe termen lung. Avem nevoie de astfel de analize care se mișcă pe terenul reprezentărilor și mentalităților colective, la fel cum avem nevoie de distanțare și luciditate, de oameni care să spună răspicat ce gândesc, cu riscul de a fi contestați (mai niciodată pentru motivul real al iritărilor pe care le provoacă).

Parte cea mai consistentă sub aspectul teoriei politice și al evaluărilor care merg la rădăcinile doctrinei comuniste este cea consacrată în primele 140 de pagini ale cărții stalinismului, perioadei când se inventează și se impune ca model și principiu suprem al puterii, teroarea, când se operează distrugerea «omului interior» (e citat aici Aleksander Wat). Ca de obicei la Vladimir Tismăneanu, analiza se desfășoară prin apelul la o perspectivă comparată a sistemelor totalitare, dar și a situațiilor interne specifice lumilor comuniste. Tendința e de a sublinia ceea ce caracterizează în mod esențial sistemul, ceea ce îl definește și îl fixează în limite inexorabile, ce a dus la prăbușirea lui în 1989. Analiza comunismului ca *religie politică* este ocazia de a vorbi și de ceea ce a supraviețuit din el după 1989 la nivelul practicilor și normelor de conviețuire socială, de exercitare a puterii (am menționa propunerile de a opera distincțiile necesare între stat și ideologie, criza acesteia din urmă, prezența surogatelor ideologice). Avem aici un compendiu dens, cu o deschidere spre

o bibliografie de bază și de foarte bună calitate, utilizabil ca atare ca o introducere necesară la orice studiu despre comunism sau despre memoria lui. Ar merita un comentariu aparte, într-o revistă de specialitate, pentru reflecția stimulatorie, pe alocuri provocatoare și neconformistă, pentru subtilitățile de ordin analitic și diversitatea unghiurilor de abordare.

Nu mai puțin pertinente și informativ sunt paginile dedicate evoluției naționalismelor în Europa estică (în curând va fi cazul să le analizăm, se pare, și în cea vestică, până mai ieri considerată a fi în afara discuției sub acest aspect) după 1989, rolului jucat de referința la identitatea națională în post comunism. Mi se pare interesantă avansarea ideii că într-o perioadă de derută și schimbare rapidă, așa cum a fost percepută de populația țărilor foste comuniste perioada numită îndeobște «de tranziție», e de înțeles nevoia de raportare, oarecum compensatorie, la valorile pe care națiunea le cultiva, sub rezerva de a rămâne deschis și acceptant față de dreptul celorlalți de a proceda la fel. Ar fi vorba așadar de un naționalism *soft* care refuză orice formă de exclusivism, de fanatism și autarhism, disponibil pentru comunicare și dialog în limitele democrației. E poate o viziune prea optimistă? Înclin să cred, având în vedere efectele devastatoare ale etnocentrismelor care au servit drept ingredient principal diferitelor forme de totalitarism (evident cazul combinației de tip ceaușist e pe larg abordat și «situat» prin raportare la alte forme de comunism naționalist) că Vladimir Tismăneanu plasează chestiunea în cadrul cel mai potrivit atunci când propune deplasarea atenției dinspre mitul naționalist, spre *felul în care națiunea este instituționalizată ca formă culturală și politică*. Preferința sa e orientată deschis spre varianta de tip liberal, care *favorizează legăturile civice, dialogul, toleranța și incluziunea* respingând asimilarea forțată, segregarea sau excluderea celor cu origini și/sau credințe religioase diferite. Competiția dintre aceste două paradigme i se pare autorului a fi cheia pentru a analiza *valorile dominante, raporturile cu tradiția, dezvoltarea instituțiilor și mentalităților în Europa Centrală și în Balcani*.

*Vladimir Tismăneanu, *Despre comunism. Destinul unei religii politice*, București, Humanitas, 2011.

LA BRAT CU TRANZIȚIA, VASILE DOCEA

BUN PENTRU ISTORICI, RAU PENTRU POLITOLOGI

Sunt destul de rezervat atunci când citesc sau aud cuvântul "tranziție". Eram astfel și pe la începutul anilor '90, când unii politologi l-au ales – cred că nu prea inspirat – pentru a denumi complexul de fenomene și procese prin care treceau societățile postcomuniste. În acel moment exista deja o direcție de studii în interiorul politologiei, numită "tranzitologie", care de aproape două decenii se ocupa cu analiza trecerii de la regimuri autoritare la democrație (precum cazurile Portugaliei, Spaniei, Greciei sau ale unor țări din America Latină). În ce mă privește, sunt rezervat nu față de cuvântul ca atare, ci față de utilizarea lui în contexte nepotrivite.

Conceptul fusese folosit anterior de istorici, mai ales în construcția unor sintagme precum "perioadă de tranziție" sau "epocă de tranziție", pentru a denumi un interval de timp în care se produc modificări profunde. O perioadă mai lungă sau mai scurtă, care face trecerea de la anumite structuri politice, sociale, economice și/sau mentale dominante la alte structuri noi este denumită de istorici perioadă de tranziție. Pe parcursul ei, vechiul și noul se amestecă, fostele structuri dominante încă nu dispar, iar cele noi încă nu au suficientă vigoare pentru a deveni dominate. E vorba, prin urmare, de o transformare, de o trecere de la o stare veche, să-i spunem A, la o stare nouă, pe care o putem denumi B. Istoricii, prin privirea lor fatalmente retrospectivă asupra lucrurilor, au avantajul de a ști – sau de a pretinde că știu – din ce punct a pornit schimbarea și la ce a condus ea. Ei vorbesc de lucruri terminate. Știu cum arată A, știu de asemenea cum arată B, iar distanța dintre A și B o numesc, în mod legitim, tranziție.

Altfel stau lucrurile cu politologii. Prin însăși natura profesiei, obiectul lor de studiu este mai degrabă prezentul. Pentru politolog, atunci când nu se ocupă el însuși de fapte, fenomene sau procese încheiate, plasate integral în trecut, A este situat în prezent, iar B în viitor. Altfel spus, B nici nu există în realitate. Iar dacă B nu există, atunci nu există nici tranziția, care nu poate fi decât una de la A la B. În cazul analizei transformărilor din fostele țări comuniste, analiștii care se ocupau de aceste procese în chiar momentul desfășurării lor cunoșteau punctul de pornire (sistemele politice totalitare comuniste), observau că se produc schimbări, însă nu cunoșteau deznodământul, punctul final al proceselor. Puteau presupune încotro se îndreaptă lucrurile, puteau formula modele teoretice, puteau constata că există proiecte de reformă ce păreau să conducă spre un anumit deznodământ, însă toate acestea nu îl făceau pe B să fie mai puțin absent decât era.

Îmi dau seama că, de multe ori, politologii utilizează cuvântul "tranziție" ca pe o convenție, deși sunt convins că puteau fi găsiți alți termeni. De exemplu "schimbare"

sau "transformare", care sunt centrate pe ceea ce se schimbă, pe A, și nu presupun cunoașterea lui B, adică a unui rezultat al schimbării. Impasul conceptual atunci când folosim termenul "tranziție" vine tocmai din faptul că, oricât l-am interpreta, acesta își conservă înțelesul ... tranzitiv. El presupune existența unui punct final, al unui B. Orice am face, atâta vreme cât B încă nu există în realitate, iar noi, ca politologi, ne încăpățânăm să folosim termenul "tranziție", trecem din domeniul științei în cel al misticii escatologice sau, în cel mai bun caz, în cel al propagandei. Nu-i nimic rău în a fi propagandistul democrației, așa cum sunt majoritatea celor care aplică acest concept schimbărilor post-totalitare petrecute în Europa de Est, dar nu trebuie să confundăm propaganda cu analiza politologică. De aici și rezervele mele. Căci, uneori, ceea ce le este permis istoricilor, nu le este recomandat politologilor.

CÂT DE LUNGĂ POATE FI TRANZIȚIA?

Ceea ce legitimează, totuși, tranzitologia, este perspectiva comparativă. Cunoaștem cazuri de transformări de sistem încheiate – am dat mai sus câteva exemple – și putem să comparăm cu acestea fenomenele care se desfășoară acolo unde transformarea e în curs. Printre fostele țări comuniste, sunt câteva în care, în linii mari, transformarea de sistem, tranziția de la totalitarism spre democrație s-a încheiat: Cehia, Polonia, Ungaria etc. Pare util, astfel, să comparăm ce s-a petrecut acolo cu ceea ce încă se petrece în România, unde deznodământul "tranziției" întârzie să se arate.

Aceasta este metoda folosită de Vladimir Tismăneanu și Mircea Mihăieș în volumul publicat recent (2011) la Editura Curtea Veche, intitulat *O tranziție mai lungă decât veacul. România după Ceaușescu*. Cei doi autori dialoghează, pe parcursul celor peste 700 de pagini, despre ce s-a petrecut în România, în special între anii 1989-2010. "Tranziția" apare frecvent în textul volumului, deși termenul e folosit mai degrabă în sens generic. Titlul însuși conține o ironie: o tranziție mai lungă decât veacul e o tranziție exasperant de îndelungată, una care pare să nu se mai termine. Ea a depășit limitele secolului XX, a trecut în cel următor și încă nu s-a încheiat. Ceea ce ar trebui să fie o situație de excepție, un scurt transfer dinspre un regim dictatorial îndelungat spre democrație, tinde să se permanentizeze.

Rolurile celor doi autori sunt diferite, chiar dacă, uneori, și le transferă unul altuia. Mircea Mihăieș e cel care tematizează, care surprinde fenomenele și stările de lucruri cu ochiul atent și format al celui care, de două decenii, comentează și analizează în presă viața politică românească și nu numai aceasta. Le selectează pe cele sensibile, observă disfuncțiile, pune degetul pe rană. Vladimir Tismăneanu, politolog prin excelență, disecă temele propuse spre discuție, le plasează pe un fundal istoric larg,

cu referiri frecvente la perioada anterioară, cea comunistă, și le contextualizează. Aproape că nu găsești temă de discuție în care unul sau altul dintre aspectele abordate să nu fie comparate cu fapte similare petrecute în celelalte țări din fostul bloc sovietic.

Volumul strânge laolaltă mai multe texte publicate anterior, dar și unele inedite. Înainte de toate, cărțile de convorbiri ale celor doi autori, publicate consecvent, cu frecvența ciclurilor electorale: *Balul mascat* (1996), *Încet, spre Europa* (2000), *Schelete în dulap* (2004) și *Cortina de ceață* (2008). Ele constituie tot atâtea capitole ale volumului de față. Li se adaugă încă un capitol, al cincilea, ce cuprinde o nouă rundă de convorbiri, din vara anului 2010. Este un volum-bilanț, care dă seama de un proiect articulat, început cu cincisprezece ani în urmă și urmărit consecvent în tot acest interval. Așa cum puține alte proiecte au făcut-o.

Începutul proiectului a fost o întâmplare. Meteorologică! Spre sfârșitul anului 1995, Mircea Mihăieș urma să-și încheie o călătorie în Statele Unite. Ultima vizită programată era la Washington, la Vladimir Tismăneanu. S-a întâmplat, însă, să ningă atât de mult și de neobișnuit, încât zăpada a blocat totul, inclusiv aeroporturile. Iată-l, așadar, pe Mircea Mihăieș captiv meteorologic la Washington, acasă la Vladimir Tismăneanu! Din această captivitate s-a născut primul capitol al acestui volum, publicat încă în 1996.

CE CONȚINE TRANZIȚIA?

Cartea lui Vladimir Tismăneanu și Mircea Mihăieș nu este deloc una optimistă. Ea s-ar fi putut numi și *De ce nu a avut loc o tranziție autentică în România?* Dialogurile din 1995-1996, în ciuda diagnosticului necruțător – în România dictatura nu a dispărut – lasă încă loc unei speranțe. Care dispare și ea, treptat, în dialogurile ulterioare.

Ne aflăm în fața uneia dintre cele mai lucide și oneste analize ale postcomunismului românesc, o analiză care nu ezită să spună lucrurilor pe nume. Revoluția din decembrie 1989 nu a provocat nici o schimbare radicală a regimului politic, nici a sistemului economic. În politică, în ciuda apariției unei puzderii de noi formațiuni politice, a supraviețuit monopolul unui singur partid, numit la început Frontul Salvării Naționale, apoi Partidul Democrației Sociale din România. Și care era, prin liderul său Ion Iliescu, prin personal, prin metode, moștenitorul direct al partidului unic din perioada comunistă.

În economie, în prima jumătate de deceniu post-totalitar, nu se produc reforme, controlul etatist se menține. Aici, România se desparte net de acele țări foste comuniste, care au înțeles să aplice în economie așa-numita terapie de șoc (numită și "planul Balcerowicz") și unde, ca urmare, tranziția s-a petrecut mult mai repede. Dimpotrivă, în România nu doar că nu s-a aplicat acest plan de reformă economică, ci nu s-a aplicat nici unul. Strategia decidenților politici și

economici, așa cum reiese ea din analiza acțiunilor lor, a fost tergiversarea. Împiedicarea cu orice preț a reformelor, iar atunci când acest lucru nu mai era posibil, întârzierea lor. În dialogul din 2010, autorii constată că aceasta este principala cauză pentru care criza economică se resimte astăzi incomparabil mai dureros în România decât, de exemplu, în Polonia sau Cehia. Lecțiile nefăcute se răzbună.

Dacă la toate acestea adăugăm controlul presei de către puterea politică în prima jumătate a anilor 90, reprimarea mișcărilor opoziționiste cu ajutorul unor detașamente paramilitare (mineriadele), gîndirea de tip corporatist a grupului din jurul lui Ion Iliescu, miza pusă de același pe discursul populist, atunci nu putem să nu le dăm dreptate autorilor, care consideră că regimul politic din România între 1989 și 1996 a fost unul autoritar, foarte apropiat de cel fascist. Singurul argument care îi face pe autori să ezite în a caracteriza de-a dreptul ca fascist regimul politic din acea perioada este absența ideologiei.

VA CONTINUA?

Politologia este știința cu cea mai mare toleranță la erori. Prin forța lucrurilor, analizând fenomene și procese în derulare, poți greși. Realitatea, imprevizibilă, îți poate răsturna oricând teoria. Ceea ce ieri părea corect, astăzi se poate dovedi fals sau, în cel mai bun caz, depășit. Cazurile fericite de confirmare nu sunt foarte frecvente. Câți politologi, bunăoară, adânciți în analiza conflictului dintre cele două tabere în vremea războiului rece, i-au putut prevedea sfârșitul? Din acest punct de vedere, volumul lui Vladimir Tismăneanu și Mircea Mihăieș este un caz fericit.

La capătul lecturii, observi că analizele întreprinse de cei doi își păstrează actualitatea. Observațiile lor din 1995-1996 au rămas valabile în 2000, diagnosticul pus în 2000 a fost confirmat în 2004 și așa mai departe. Nimic, astăzi, nu le contrazice analizele. Cartea lor, scrisă oarecum "cu sufletul la gură", însoțește tranziția României de la început și până astăzi. Tranziția nu a luat sfârșit. Sper că nici interesul celor doi autori de a o diseca nu se încheie aici.

TIGARA LUI HERACLIT

ALEXANDRU BUDAC

Eseul, am spus-o și cu alt prilej, este un gen pe cale de dispariție. Cândva acidulat și elitist, vizionar și totodată intim până la o libertină indiscreție, el împărtășește astăzi soarta unei arte mult mai tinere, dar la fel de vitregită, și anume fotografia. Aparatele digitale, mereu dispuse la câte un *upgrade* scump, doar spre a se vinde ieftin în sezonul următor, au făcut ca lentila și cardul de memorie să se substituie privirii. Astfel, numărul pozarilor crește exponențial, alarmant, în vreme ce numărul fotografiilor, tot mai dificil de identificat în gloatele de turiști și internați obsedați să apese pe butoane, rămâne constant. Cine posedă un Canon sau un Nikon vrea să fie recunoscut numai de drept artist, întrucât apreciază că obiectivul cu ștaif, de îndată ce a fost lustruit precum lampa lui Aladdin, ar fi obligat, nu-i așa, să aducă în fața blițului duhul talentului. În mod similar, eseul a ajuns să primească sub umbrela sa cochetă o serie de texte care nu-și găsesc locul altundeva, însă nu pentru că sunt inovatoare ori animate de vreun nerv nemaivăzut, ci pentru că provin exact din acele straturi de viață subțire și stătută detestate odinioară de Montaigne, Carlyle, Emerson sau Nietzsche, din șesurile gândirii conformiste, vlăguite, ori din ruminații corecte politic, stilistice și epistemic. Astăzi, dacă volumul cuiva nu se încadrează în poezie, roman, jurnal, în demersul filozofic, în austerul studiu academic și nici, Doamne ferește!, în proza scurtă evitată de publicul lipsit de gust, atunci avem toate șansele să asistăm la nașterea unui așa-zis eseist.

In timpuri de criză, entropie culturală și formare mentală sub oblăduirea mass-mediei, Călin-Andrei Mihăilescu înviorăză tocmai exercițiul eseistic *vintage*, dar face acest lucru într-o manieră pe cât de unică, pe atât de tonică, ba chiar în mai multe limbi. Textele sale, fie că asortează exigențele academice la ingeniozitatea lingvistică și la frazarea spumoasă ce-i singularizează scrisul, secționând nonșalant prăfuitele clișee universitare ca Alexandru Macedon nodul gordian, așa cum se întâmplă în *Antropomorfina*, fie că bat jurnalismul cultural pe teren propriu, ca-n această savuroasă antologie de articole, se adresează unor *happy few* capabili să discearnă și să se bucure de erudiția dindărătul aparent frivolilor jocuri de cuvinte, dar și de relativismul sănătos al sentimentelor nonconformiste. Călin-Andrei Mihăilescu a învățat de la jucăușul, dar nu tocmai inocentul Lewis Carroll în ce fel cuvintele-valiză pot rămâne un accesoriu *hip*, indiferent de vremuri, iar lui Borges i-a dibuit busola, indispensabilă dacă vrei să tranzitezi obraznic frontierele dintre limbi și genuri literare. Îl recunoști la fel de iute în eseurile ample, ca și în tabletele dintr-un colț de revistă. Dacă nu și-ai semna scrierile, tot le-am ghici fără greș *copyright*-ul, cu voluptatea expertului în balistică, mândru să-ți explice din ce armă provine glonțul. Acelora care încă se încapățânează să decreteze nătâng moartea autorului, Călin-Andrei Mihăilescu le atrage atenția că autorul este *alive and kicking*. Într-o lume din ce în ce mai aseptică, mai eco și mai BIO, mai verde, mai impotentă și mai preocupată de emisfera stângă și de productivitate, scriitorul român naturalizat pe meleagurile lui Leonard Cohen preferă să-și aprindă țigara, să ridiculizeze noile mitologii, să sfărâme categoriile tari, să elogieze efemerul, să-și acorde timp liber, să citeze din clasici, să răstălmăcească slove străvechi, latinești ori grecești, să-și întâlnească prietenii, să iubească. Pe scurt, să se bucure de viață.

Scrisul autentic ar trebui să fie întotdeauna o formă de delectare și o expresie a libertății. Nu știu cum aș putea descrie altfel impulsul responsabil de articolele adunate sub titlul *Happy New Fear*! Eflorescența (pluri)lingvistică (găsesc de fiecare dată uluitoare capacitatea eseistului de a specula în scopuri estetice, dar și argumentative, vocabularul ori sintaxa limbii române, mult mai inflexibilă decât engleza, unde substantivul poate deveni lesne verb, de pildă) și simțul umorului rămân intacte și de efect, oricare ar fi subiectul abordat. Numai o fire care găsește satisfacție în tot ce are viața de oferit, fără să recurgă la ierarhizări sterile, la sobrietăți afectate de botoxul propriei importanțe, poate scrie cu egală însuflețire despre metropole, ideologii, vicii, filozofi, politică, exil sau pasiunile copilăriei, și numai o minte imună la gripele intelectuale de sezon nu se lasă ademenită de confortul oferit de idei împăiate și de cântecul sirenelor ideologice.

Călin-Andrei Mihăilescu aduce-n pagină irealul "Kafkaracal" în tonuri de satiră și duioasă nostalgie, îi pregătește comunistului Moș Gerilă un parastas plus o colivă aseasonată cu nostim și binemeritat cinism, găsește că "poatever" e un echivalent greu de tălc, în *Wranglish*, al românescului "moft", explică, pe doar trei pagini, de ce filmele proletcultiste sovietice și megaproducțiile *high-tech* americane imbecilizează publicul în egală măsură, chiar dacă prin mijloace diferite, pune un diagnostic precis spaimei de apocalipsa nucleară, obiectivată azi sub spectrul "bombei cu iraniu", iar când evocă vibrant Memorialul de la Sighet, despică ontologic comunitatea victimelor, singurele reale, de hoardele fără chip ale torționarilor și indiferenților, aceste "forme de viață sărind în neant".

Adversar al monismului, de oriunde ar proveni el (din platonism, din politică, din teologie, din pura și banala prostie), Călin-Andrei Mihăilescu ne demonstrează că în secolul XXI putem încă merge la școala lui Heraclit. Fără să se scalde de două ori în aceleași ape tematice, eseistul împărtășește viziunea Obscurului, și anume că lumea constituie un foc veșnic viu, indiferent c-o scrutezi din Efes ori c-o descrii privind dincolo de vârful incandescent al țigării. Într-unul dintre textele mele preferate, "Fumez, nu plâng", noțiunea creștină de păcat este întoarsă pe toate părțile și trecută prin secolele ce i-au modificat memetic (cum ar spune Richard Dawkins) înțelesul, de la traducerea fructului biblic prin "malum", în *Vulgata*, până la vânatoarea de fumători și fumătoare din Occidentul puritan al zilelor noastre. Jubilatul demers mi-a amintit de *Nearer, My Couch, to Thee*, eseul unde Thomas Pynchon, la invitația revistei *The New York Times Book Review*, și-a ales pentru disecție unul dintre cele șapte păcate capitale (*sloth* - trândăvia). În ambele cazuri concluziile sunt surprinzător de asemănătoare: chiar dacă vremurile și mentalitățile ni se par diferite, mecanismele gândirii ostracizante urmează același unic principiu punitiv, căci pasajul biblic cu pricina are, pentru inchișitorii eclesiastici sau seculari, valoarea unei plate legi cauzale. Tocmai de aceea, Călin-Andrei Mihăilescu propune o tălmăcire personală a pasajului 3.1-7 din *Facere*, spre justificarea abominabilului viciu.

"[...]Bestia vicleană ședea în mijlocul grădinii raiului și fuma ca un șarpe. Văzând-o pe prima femeie că se apropie, i-a dat un fum. Evei, care s-a opus, însă foarte puțin, i-a plăcut, așa că i-a dat și lui Adam să tragă.

Și de cum au inhalat cei doi, li s-au deschis ochii; au cunoscut că erau goi și și-au acoperit părțile rușinoase cu frunze de smochin etc.

Deși du(b)ioasă, această traducere prezintă următoarele avantaje: ea curăță mărul de păcat, dă vina pe iarba dracului, îi legitimează pe cruciații împotriva fumătorilor cu forța isteriei adevărului, ba îl mai aduce și pe excomunicatul Descartes la porțile bisericii: *fumo ergo cogito, cogito ergo sum*."

Popii devin adesea ținte predilecte în *Happy New Fear*!, dar autorul lasă conceptul să orbiteze în jurul unei sfere foarte generoase. Popă e orice persoană predispusă să ajusteze gândirea și afirmarea nietzscheană a vieții la măsurile unui fundamentalist Pat al lui Procust. Diversele forme de instituționalizare fac obiectul unui nemărginit sarcasm. Instituționalizarea fricii în regimurile comuniste capătă, în "Morcovul fără organe", aspectul unui obiect demn de arta pop, cu scopul de a fi feliată mai eficient. Primejdiile puterii birocratice din societățile noastre, putere întruchipată de tot soiul de comitete descinse direct din prozele lui Kafka, își vădesc trăsăturile ridicole, după ce le-a fost expusă nuditatea în "Comitet & tetimoc", articol înrudit subtil cu eseul "Iulian Administratorul" din *Antropomorfina*, unde Călin-Andrei Mihăilescu critică lucid transformarea universităților în cazarmă de funcționari publici.

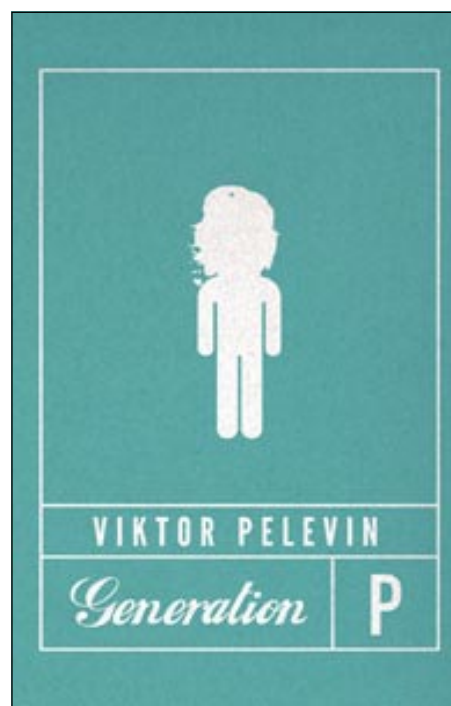
Perechea "Demo-capi" și "Capi-demo" numește manierele insidioase de manipulare a crizei economice actuale în scopuri politice, iar "Doi Marceși", o veritabilă gură de oxigen menită să alunge izul de naftalină al neobonjuriștilor, pune punctul pe "i"-urile tuturor idioțeniilor luate azi drept mostre de umanism și spilcuială cognitivă. Citez extatic: "Dar, zic ei, nu avem acum nici o ideologie care să se bată cu liberalismul ăsta alienant, nimeni care să mai slăbească chingile în care Lumea-ntâi ține restul lumii, bogații pe săraci, și făcuții pe desfăcuți. Asta cam așa e, le răspund eu amabil. Nu uit să adaug că ne lipsește imaginația, că poate asta definește lumea ultimelor douăzeci de ani, holbată la televizor și scărpînându-se agale în cap în timp ce vântul i se-nvrăștește prin țeste și poznaire. Și, fălos de parcă le-aș da la mir

cu o baghetă muiată în vraja QED-ului, le deslușesc că invocarea lui Marx în veacul 21 e creasta lipsei de imaginație."

Din ce pricină zborul cu avionul reprezintă un pericol pentru suflet, cum să scrii o "Od-Angliei" flirtând cu prima frază din romanul *Murphy* de Beckett, prin ce miracol metropolitan doar la New York "destinul e pus la uscat" și în ce fel la "Istanblues" privești prin ferestre spre alte lumi, ca-n *Aleph*-ul prorocului argentinian, n-am să spun, ca să nu stric plăcerea cititorului de a descoperi motivul plasării capitolului "alfa", cel mai optimist, tocmai la sfârșitul cărții. Am să mai spun doar că articolele și eseurile lui Călin-Andrei Mihăilescu, dincolo de retorica joculară și agerimea observațiilor, mai au o calitate: sunt un duel continuu, impetuos, cu modalități de expresie și idei din culturi (fie ele înalte sau populare) și timpuri foarte diverse, cu autori îndrăgiți ori detestați, posesori de cape numai bune de fluturat peste cărți și delicii neglijate astăzi. Fără aceste bărbătești încrucișări de spade, vara mea ar fi fost posomorâtă.

la CURTEA VECHE

FICTION AVENUE

GABRIELA GLĂVAN

Volumul de povestiri al lui Bogdan O. Popescu, *Viață de aruncat*, reprezintă traseul bine conturat al unei convertiri reușite. Autorul, afirmat deja ca poet prin șase volume de versuri, reușește performanța unui debut în proză ce îi va marca ferm și pozitiv evoluția literară.

Viață de aruncat reunește opt povestiri ce mizează doar pe onestitatea nobilă a ficțiunii. În structurarea coerenței interne a volumului său, Bogdan O. Popescu preferă un puzzle original manierei deja uzate a liniei unificatoare, a pattern-urilor ușor recognoscibile și a reluărilor tematice inevitabil redundante într-un spațiu limitat. Fiecare text este, de fapt, un fragment dintr-o viață ce devine transparentă și inteligibilă pentru că este povestită, o călătorie prin atmosfera densă și nostalgică a memoriei. În timp real, o povestire se întinde fluid și ritmat în intervale relativ scurte – "idealul ar fi, după unii, ca proza pe care o încep acum să poată fi parcursă între stațiile de metrou Gorjului și Piața Unirii, spre exemplu, cu toate aluziile sau parabolele aferente" (*Drumul către gol*) – însă reușește să surprindă, ca într-un scurt-metraj ingenios editat, momentele în care frumusețea, grotescul, inocența și irealul lumii se suprapun fulgurant, într-un spectacol uluitor de câteva clipe.

Aparenta autonomie a fiecărei proze nu exclude prezența unor metafore și imagini recurente, cu rol conector. Două dintre cele mai interesante elemente de acest gen sunt *pantoful și caietul*, ultimele obiecte rămase în urma prăbușirii unei vieți în doi, în proza titulară. Pe un teren viran, unde nu de mult fusese casa în care a locuit cu Cerasela, o femeie superbă și o dragoste nesperată, bărbatul stă întins pe spate și începe să se gândească "liber la ziua de mâine", viitor apropiat ce conține promisiunea unei noi călătorii, atât prin spații accesibile pașilor, cât și prin lumea scrisului. *Viață de aruncat* este povestirea ce exprimă cel mai fidel simțul acut al ironiei complexe, bine temperate, ce se regăsește, în proporții diferite, în toate textele volumului. Eșecul unui cuplu este, implicit, colapsul aparent al unei perioade dintr-o existență, iar protagonistul își asumă, printr-un raționament lucid, însă tardiv, lipsa vigilenței în clipele decisive: "Stau și mă întreb ce calități ar trebui să avem ca să detectăm starturile greșite. Poate că de fapt începuturile nu sunt niciodată greșite, ci în labirinturile deciziilor, la un moment dat, ochiul nostru nu mai este vigilent. Atunci începem să nu ne mai îndreptăm către ieșire, ci, dimpotrivă, să ne afundăm mai rău în hățișuri."

Povestirea dezvăluie metamorfoza unei conexiuni ce pare deplină și fericită, dar, în timp, e subminată de divergențe mărunte, cu efecte dezastruoase pe termen îndelungat. Casa dragostei, pe al cărei teritoriu Cerasela și-a plasat strategic pioni ai seducției precum pantofii cu toc și caietele de studentă, devine treptat un depozit haotic gemând de obiecte monstros înșuflețite de un insațiabil apetit sexual, fatalmente exilat din cuplu. Viața lor comună devine la rândul ei "de aruncat", împreună cu armatele de recipiente, sticlute și poțiuni înmulțite precum germeii unei boli nenumite.

Prozele din acest volum urmăresc îndeaproape și o anume anatomie a vârștelor. Astfel, textul de cea mai mare întindere din

volum, *Șobolanii se lovesc de ziduri*, este o relatare nostalgică, bine încheagată, cu personaje fermecătoare și întâmplări emoționante despre una dintre perioadele cele mai intense ale trecerii de la adolescență la maturitate – vacanța dintre "lumii", vara dintre liceu și facultate, dintre școală și armată, amor copilăresc și dragoste imposibilă, falia istorică dintre comunism și revoluție.

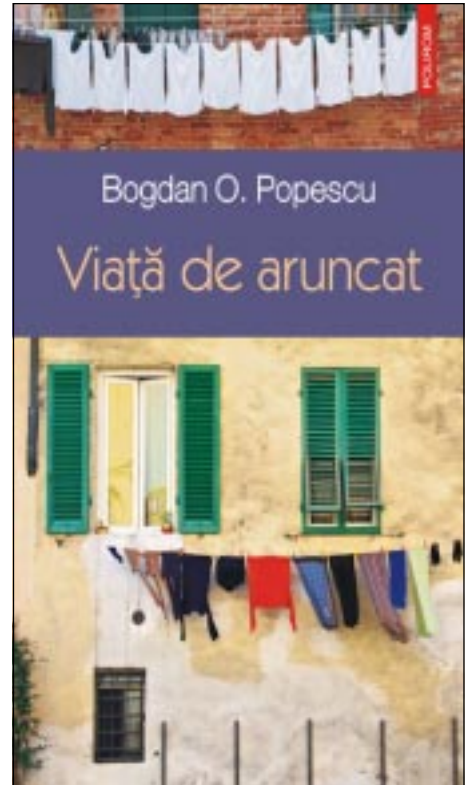
Mihai Albulescu și prietenii săi, o gașcă peștită, veselă și mai ales înzestrată cu talent literar, descind într-o tabără de creație la Sibiu, în iulie 1989, unde, printre farse, mici vendete și bine-cunoscutele ritualuri zilnice ale taberelor comuniste – deșteptarea, programul și discoteca nocturnă pseudo-ilicită – Mihai se îndrăgostește de o profesoară, Iustina. Dragostea rămâne neîmplinită, deși e bovaric împărtășită de profesoara măritată și cu copil, însă ceea ce contează cu adevărat e educația sentimentală a adolescentului, desfășurată, ca după o strategie stranie a unui destin ce așteptase decenii pentru a se împlini, cu doar câteva luni înainte de decembrie '89. Titlul evocă, în abis, o povestire citită de un prieten în cadrul taberei literare, însă rezonanța sa poate fi urmărită mai în profunzime. Șobolanii, "rozători detestați de toată lumea" se infiltrau până și în hrana soldaților, contaminând, printr-o invazie de neoprit, toate cotloanele austerei baze unde Mihai fusese încorporat în toamna aceluiași an. Eliminarea brutală a agentului purtător de infinite maladii (metaforic, și ideologiile totalitare se răspândesc viral) poate fi înțeleasă, la suprafață, ca un rit de trecere, o asumare a violenței ca parte integrantă a maturizării tânărului bărbat, o depășire a pragului nesiguranței și fricii. Victoria uciderii celor șaisprezece șobolani din coridorul întunecos al unității militare 01247 nu valorează prea mult în balanța timpului, pentru că, peste ani, eroul din *Viață de aruncat* punctează melancolic-învinș: "Primeam deja desfășurarea vieții ca un rozător care locuiește în același terariu cu mulți șerpi și care nu se mai luptă decât prin agilitatea și zestrea sa genetică formidabilă pentru o biată amânare a devorării sângeroase."

Farsele puerile și înjurăturile în rime coexistă pe orizontala timpului cu gesturi dure și violențe gratuite, de film prost, din lumea adulților. Sursă ineputabilă de întâmplări neverosimile, lumea taximetristilor permite aproape oricui să arunce o privire dincolo de pragul mereu înșelătorului "firesc", în plin absurd: un client adoarme în taxi, iar la destinație nu poate fi trezit, deși somațiile insistente ale taximetristilor cheamă la "datorie" de șoferul păgubit degenerază în cea mai cruntă bătaie. De cealaltă parte a barierei ficționale, protagonistul povestirii *Jurnalul unei călătorii imposibile*, cel care ascultă întâmplarea relatată tot într-un taxi, pare suspendat între drumuri, avioane, acasă și nicăieri. La o privire mai atentă, toate personajele centrale din prozele acestui volum par suspendate între gravitația unei existențe descentrate, marcată de rătăcirii și iluzii și entropia viselor, a imaginației.

În textele lui Bogdan O. Popescu epifania frumuseții și-a dragostei își găsește sistematic reversul într-o reprezentare dramatică a ratării. "Eram un cuceritor cu orice preț, având să-mi cuceresc de fapt cu timpul propria tristețe și decădere", constată

cu amărăciune eroul din *Viață de aruncat*. Fiecare dintre personajele masculine ale acestor povestiri par că fac slalom printre dezaastre, atât reale, cât și imaginare: Ion, din *Drumul către gol*, o părăsește pe Maria, o dragoste comodă, cultivată timp de ani până în anotimpul căsătoriei, când totul se destramă din convingerea lui Ion că se află sub iminența erorii. Nici pasiunea pentru o femeie "frumoasă, deșteaptă, cultă, spectaculoasă" din *Ultima* nu are o altă traiectorie, pentru că vigilența medicului Dorin (și el, un posibil alter-ego al autorului) nu e adormită nici măcar de hipnoza erotică – femeia prezintă simptomele clare ale unei afecțiuni grave. Confruntat cu spectrul, oricât de distant, al bolii, Dorin își simte infestată intimitatea de scenariul obsedant pe care îl urmărește de ani, în fiecare zi, la spital. Chiar dacă la final visul și realitatea se echilibrează în așa fel încât Bianca pare sănătoasă, pentru Dorin e prea târziu, "doctorul omorâse deja îndrăgostitul", iar el se retrage, "fără să se mai întrebe nimic."

Boala, diformitățile, bătrânețea și moartea sunt prezente mai concret în celelalte povestiri ale volumului. *Miros de femeie bătrână* concentrează olfactiv granița dintre vitalitatea proaspătă și imaculată a tinereții și bătrânețe, inevitabil asociată degradării și morții. Mirosul acela inefabil, insinuant și respingător ca o aluzie a descompunerii devine însemnul ireversibilului, al vieții ce se destramă. Contaminarea, fenomen deja recurent în aceste proze, dobândește sensuri noi atât în această povestire, cât și în *Fuck 30 years!* unde o femeie tânără, sănătoasă, având succes social și profesional, își vizitează în străinătate un prieten bolnav de cancer. Neliniștile ei legate de viitor, de împlinirea a 30 de ani, sunt dublate de o

tot mai evidentă paralizie emoțională. Într-un gest de euforie caritabilă, tânăra femeie acceptă să-i ofere prietenului muribund o șansă amoroasă, însă boala nu-i mai permite acestuia nici măcar atât. Femeia pleacă mirosind a propriul ei parfum, adică a viață, oricât de plată și banală ar fi ea.

Probabil că una dintre abilitățile esențiale pe care un prozator trebuie să le cultive este aceea de a-i da cititorului senzația că ficțiunile sale sunt la fel de reale ca propria biografie, iar lumea narativă are contururi și contraste suficient de vizibile încât să poată fi "vizitată" și "respirată". Povestirile acestui volum sunt dovada că autorul lor are din plin această calitate și își asumă statutul de prozator cu aceeași încredere fericită în literatură cu care s-a afirmat ca poet. Bogdan O. Popescu a virat curajos pe artera ficțiunii, s-a instalat confortabil în vehiculul fără vârstă al plăcerii de-a povesti și, cu siguranță, urmează o cursă demnă de urmărit.

INEDIT

O SCRISOARE DE LA PETRE STOICA

Scrisoarea la care mă refer ar fi trebuit să apară în volumul meu intitulat **Scrisori de la scriitori (Secolul XX)**, pe care l-am publicat la Pașcani în 2009, la Editura Moldopress a lui Călin Cojocaru. Din păcate, n-am găsit-o la timp. (.....)

Recitind acum scrisoare pierdută și regăsită a lui Petre Stoica, mă gândesc cu amărăciune că redactorii de la secția de Poezie a revistei "Scrisul bănațean", au ratat copilărește, în vara anului 1956, ocazia unică de a se mândri cu debutul unui poet care s-a dovedit a fi unul de primă mărime. Iată scrisoarea, care, în colțul din stânga sus, poartă și un număr de înregistrare (198) pus acolo de secretarul administrativ al Filialei Timișoara a Uniunii scriitorilor din R.P.R., venerabilul Sarkanyi Gabriel, alias Karl Feld:

Buc., 6 VI 1956

Tovarășe redactor,

Trimit în acest plic un număr de poeme cu rugămintea de a-mi răspunde dacă sunt publicabile sau nu.

Până acum nu am publicat nimic. Un număr de poeme apar în curând, în revista "Tânărul scriitor"

Profesiunea mea e cea de corector.

Originar din Timișoara, am ținut să-mi trimit o parte din poeme la "Scrisul bănațean" Cu salutări tovarășești,

Petre Stoica

După cum se vede, Petre Stoica pretinde în această epistolă că este "originar din Timișoara", pe când de fapt el se născuse la Peciu Nou, localitate nu de pe Bega, ci de pe Timiș, la o distanță de aproximativ 20 de kilometri de metropola Banatului. Dar nici măcar această nevinovată "stratagemă" prin care Petre Stoica încerca să capteze bunăvoința redactorilor "Scrisului bănațean" nu a avut rezultatul scontat de dânsul, așa încât i-a revenit revistei "Steaua" meritul de a-l debuta pe poet în anul următor, 1957. Ca membru pe atunci al redacției revistei timișorene, nu pot decât să-mi exprim din nou regretul că "Scrisul bănațean" nu a fost rampa de lansare a lui Petre Stoica în lumea aristocrată a literelor.

Leonard Gavrilu

DE CE SE CEARTĂ SCRITORII?

ANDREI BODIU

Scriitorii se pot certa din mai multe motive. Uneori se ceartă copilărește pentru nimic. Dar în primul rând se ceartă din orgoliu. Scriitorii sunt foarte orgolioși și emoționali. Însă nu sunt atât de emoționali ca, de pildă, muzicienii. Intrând – mai mult accidental – într-o comisie de disciplină care trebuia să rezolve un conflict între niște interpreți de muzică simfonică și de operă, mi-am dat seama că, prin comparație, scriitorii sunt niște mici copii. Înainte aveam senzația că lumea noastră scriitoricească e o lume agresivă, nebună chiar, dar după ce am cunoscut lumea muzicală, mi-am dat seama că scriitorii sunt niște persoane lucide. Dincolo de acest aspect, nu mi se pare în regulă felul în care au loc disputele dintre scriitori. Și mă gândesc la cea mai recentă, care îl vizează pe Nicolae Manolescu, în calitatea sa de președinte al Uniunii Scriitorilor. Nu mi se pare în regulă felul în care sunt atacate sau, mă rog, disputate anumite poziții. Cei care o fac nu sunt de cele mai multe ori foarte bine informați. Există un soi de zvonistică generatoare de dispută. Oamenii sunt emoționali, reacționează foarte ușor, nu se informează, așa că zvonurile dictează deseori cearta. Se mai adaugă orgoliul profesional, invidia. Și probabil încă multe alte elemente care îi fac pe scriitori să se certe. Dar eu cred că, pe de altă parte, cearta e câteodată condimentul unei situații literare și arată că nu sunt toate lucrurile stabilite foarte clar. Câtă vreme sunt dispute, înseamnă că se încearcă crearea mai multor centre de putere, că există diversitate, interese diferite. Ceea ce e firesc. Așa că, atâta vreme cât certurile scriitorilor se păstrează în limite rezonabile și nu escaladează către atacuri la persoană, ele sunt normale.

CONSTANTIN BUICIUC

Singura "ceartă" care ar trebui să fie acceptată este polemica, adică acea ceartă care are la bază principiile. Modelul clasic este polemica Maiorescu – Gherea privind specificul literaturii, ca artă a nobiliei inutilități sau ca artă angajată. Polemicile, chiar cordiale, cum spunea Octavian Paler, sunt foarte rare acum. Domină certurile, uneori la un nivel foarte scăzut. De obicei, când scriitorii se ceartă între ei, cearta lor se adaugă criticilor venite din exterior și, mai grav, poate, indiferenței generale, care a dus la degradarea statutului scriitorului.

Mai pe scurt, scriitorii români se ceartă atunci când nu au principii. Vorba lui Ion Luca Caragiale, pusă în gura lui Zaharia Trahanache: "A! ce coruptă soțietate!... Nu mai e moral, nu mai sunt prințipuri, nu mai e nimic: entereusul și iar entereusul... Bine zice fiu-meu de la facultate alaltăieri în scrisoare: vezi, tânăr tânăr, dar copt, serios băiat! zice: "Tatițo, unde nu e moral, acolo e corupție, și o societate fără prințipuri, va să zică că nu le are!..."

MARIUS CHIVU

De proști. De aia se ceartă.

CĂLIN-ANDREI MIHAILESCU

De ce se ceartă scriitorii? Pen'că:

1.Opul literar nu se întâmplă adhocus pocus, ci naște rescriind alt/e text/e. Așadar nu există un Adam literar. Așadar Abel și Cain sînt strămoșii oricărui scriitor excedat că nu poate fi Adam. Cum să nu se certe scriitorii, cînd fruntea le e-nsemnată, unora de bumbii mieilor, altora de riduri saturnine și tuturor de cenușa mitului?

2.Grația divină inspiră pe rînd.

3.Prieteniile literare-s, cel mai des, precum căsătoriile s(c)ăpate de eros: un mînaj à trois

în care partenerii sînt despărțiți de ochiul divin machiat al căsniciei. Erasmus și Thomas Morus își scriau unul altuia trăgînd cu ochiul la prietenie în genere, la faimă, posteritate și la alte orașe, așa că prietenia era mai mult un potențial căruia scriptele îi dădeau realitate. Amicul Platon e întotdeauna mai mic decît Adevărul în văzul lumii alfabetizate cu goethura. Fraternalul cititor ipocrit al lui Baudelaire se naște-ntr-o doară din ipocritul scriitor al Renașterii.

4.Aura autorului e violentă: ceilalți autori sînt umbrele ei.

5.Scrisul iese din ordinea naturii. Cu fiecare hybris, scriitorul se îndepărtează de ecoul care era el însuși.

GHEORGHE MOCUȚA

Scriitorii, oameni titrați în majoritatea lor, nu scapă nici ei ocazia să se certe pentru greșelile, pentru idiosincraziile și pentru mizeriile lor personale. Poate prea personale ca să nu le umbrească vocația. Cioran scrie în " Despre neajunsul de a te naște" că ne marchează mai mult scriitorii la care ne gândim peste măsură și nu neapărat cei pe care îi buchisim mai mult. Și adaugă: "Nu i-am frecventat în mod special nici pe Baudelaire, nici pe Pascal, dar n-am încetat să mă gândesc la mizeriile lor, care m-au însoțit pretutindeni cu aceeași credință ca și ale mele".

Ca și Parlamentul, Uniunea Scriitorilor e formată din oameni și nu din principii. *Soțietatea fără prințipuri*, veți zice. Da, în locul dezbaterilor și a dialogurilor civilizate vedem tot mai mult indivizi violenți cu garda deschisă care vă atrag în jocul lor, vă inhibă și vă bălăcăresc. Ei au experiența mahalalei și instinctul gregar al ciociului. Sunt vipurile și avortonii tranziției care produc divertismentul. Fiecare își înțelege altfel dreptul de a se exprima. Suntem o națiune complicată și fluidă, n-avem stabilitate, dar nici mobilitate în gândire. Elitele anterioare comunismului erau formate din domni educați și cu stare. Astăzi, dezvăluirile în direct și pamfletul fac deliciul unei anumite părți a presei, aservite. Suntem victimele manualelor pe care le-am buchisit. Ale ideologiei care ne-a otrăvit judecata.

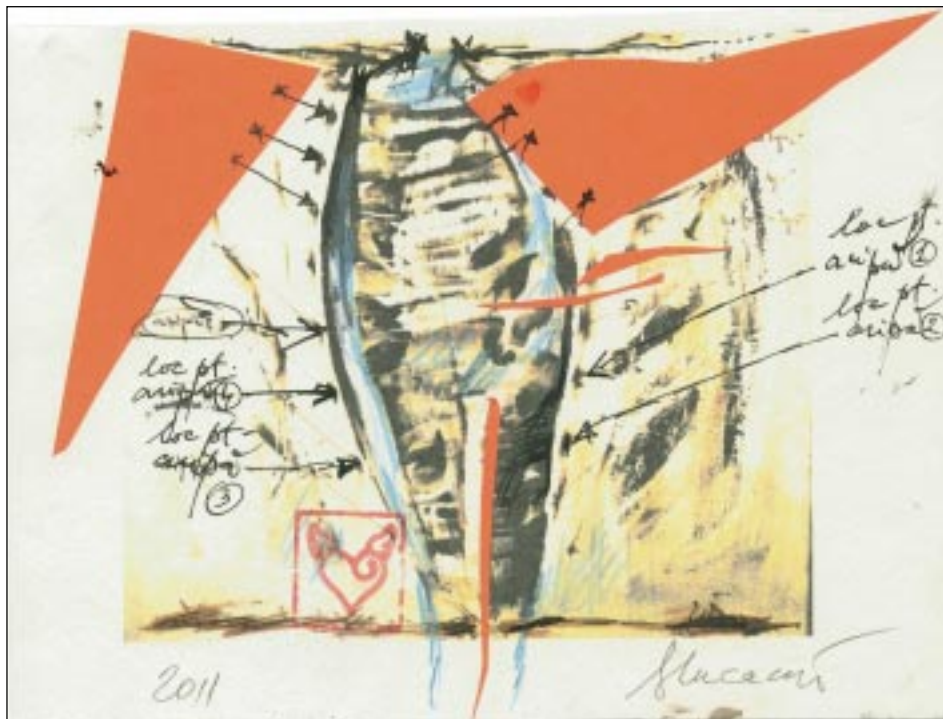
Când e vorba de neînțelegerile dintre Manolescu și Breban, te aștepti la schimb de idei ca pe vremea lui Maiorescu și Gherea. Dar nu e așa. Suntem în era bănuiei, prin care au trecut și alții. De ce se ceartă scriitorii? Pentru imagine, pentru putere, pentru bani, pentru un loc mai în față, în istorie. Se ceartă din cauza orgoliului, a ambiției, a prostiei, a ticăloșirii, a lipsei de măsură. Se ceartă din cauza sentițnelor CNSAS, din cauza angajamentelor, din cauza condiției de oprimați. Animalul politic iese din om și tulbură apele, tulbură mințile, demonizează ființa. E un haos generalizat care blochează energiile pozitive ale multora dintre noi.

ALEXANDRU MUȘINA

Scriitorul român este un individ primitiv. Adică un individ autentic. Or, în comunitățile primitive, baza coeziunii comunitare tribale era ciondăneala reciprocă. Urile, invidiile, geloziiile. Apoi indivizii iar se împăcau și se pupau. Deci dacă scriitorii nu s-ar certa ar fi nasol pentru comunitate, dar ar fi bine pentru literatura română, pentru că ar mai scrie. Scriitorii români se mai ceartă și pentru că încă nu mă apreciază suficient pe mine. Pentru că dacă ar avea un zeu al creației în față, s-ar coaliza toți împotriva lui.

DORIN MURARIU

De când e lumea, scriitorii trăiesc în armonie deplină, fiecare cultivându-și grădina cu seninătatea pe care numai muzica sferelor

o pogoară peste haturile inspirației zilnice, atent convertite, în crugul nopții, în pagini întreținând chipul luminos al cititorilor însetați de kalokagathia ... până când vine un oarecine și strigă din toți rărunchii : „Jos paradigma! Schimbați canonul!”, cât și alte mășcări ce ofilesc florile versurilor și amărăsc nectarul ideilor din atâtea proze plutind peste ținuturi întru pacea lumii. Să nu-l iei la palme pe necioplitul căuzaș care, agitat, umblă cu mătura în mână și cu ochii injectați ca să curețe totul „fără scop ori plan, fără organizare”? Să nu dai cu pietre după toți acoliții lui care strigau sacadat tocmai când bucolice imagini ne fereceau sufletele: „... noi nu suntem sentimentali. Noi sfâșiem, vânt furios, cearșaful norilor și al rugăciunilor și pregătim marele spectacol al dezastrului, al incendiului și al descompunerii.” În aceste condiții, cuvintele au ieșit la drumul mare și au proclamat libertatea totală, doi pumni de interjecții considerându-se pe măsura oricărui versuri cizelate până la strălucirea orbitoare a metaforei. Prin spărtura tot mai largă a gardului, s-au năpustit din ce în ce mai mulți, răcnind constator: „ Jos Arta/ căci s-a prostituat./ Poezia nu e decât un teasc de stors glanda lacrimală a fetelor de orice vârstă; / teatrul, o rețetă pentru melancolia negustorilor de conserve;/ Literatura, un clistir răsuflat.” După un asemenea diagnostic, refugiul multora din calea urgiei ismelor în turnul de fildes (sau din alt material), trăgând podurile de la mal, nu a fost decât un pas firesc, modernizarea agitatorică a literaturii române fiind înlocuită cu modernizarea ei substanțială...

... până când, după ce am fost și colo și colo, a început seceratul ideologic al celor cățarați în singuraticile refugii. Și ce mai ceartă (< lat. certare „a se lupta”) a fost. Unii trăgeau cu gloanțe, ceilalți doar cu snopuri de cuvinte. Pentru cei din urmă, partidul comunist a avut un mesaj clar, risipindu-le dilemele: „Un intelectual care nu aderă la marile idealuri ale poporului contravine înseși exigențelor științifice. Intelectualul își trădează menirea nu numai atunci când se izolează în turnul său de fildes, pentru că astfel nu ajută la păstrarea purității gândirii, ci o sterilizează, o rupe de rădăcinile vie ale vieții și adevărului.” Și mulți au aderat, periclitând însăși fibra neamului, după cum ușor se poate observa încă și azi : de îndată ce unii îmbracă elegante costume de partid, ceilalți sunt îndrumați, cu tact și înțelegere, mai ales către sectorul second hand.

În rest, idilism hipercaloric. Mai încurcă însă vreo muză locul de parcare pe raftul altuia, mai primesc câte o sinecură, aici sau afară (mai ales afară!), cutare sau cutare, bravi oșteni

colorați corespunzător, mai cârcotesc unii marginali ... bagatele....

LUCIAN P. PETRESCU

De ce se ceartă scriitorii? De ce nu? Cine a spus că scriitorii nu sunt, prin natura ciudatei lor îndeletniciri, firi îndeobște conflictuale? Spunem – scriitorii construiesc, milenar, piatră pe piatră, zigguratul Logosului unei națiuni. Și dacă nu Logosul. ... măcar Epicul. Sunt mult prea malițios, nu-i așa? Și nu doar cu națiunea. Mda... îmi spun, de ce atâta caz, căci doar o minte închisă reprezintă o certitudine. Dar, în extremis, incertitudinea, mai mult, incongruența adunării vocilor Națiunii (a ajuns, azi, în secolul XXI, populația vorbitoare de limbă română o Națiune?) constituie mai degrabă un enorm și joyce-ian monolog interior decât ceva care să semene a dialog. Mă rog, a dialog – în biata tradiție grecească (antică) a Cetății conduse prin și pentru instituțiile Dialogului. Noi, ca națiune, ne tragem, în istoria nonfictivă și nici prea mărturisitoare, mai mult din influență grecească decât din cea latină, și în mod cert decât cea slavă. Cât despre mongoli (cumani, tătari, turci), numai de bine. Scriitorii nu s-au constituit, prin lipsa elementarei instituții a dialogului, nicidecum, precum fierarii, șelarii, berarii, pielarii și bijutierii, într-o breaslă, simplă și vie, care să fi slujit măcar 20 de ani comunității lor sau a celor ce i-ar fi așteptat cuminți, dar nerăbdători, cu vreun rând, un vers sau un aforism (la ultimul, totuși, s-au cam priceput cu toții, sfătoși și nesiguri de ei, poate de asta reclamând, spre bătrânețe, "drepturi" de filozofi, doar din pricina asta...). La urma urmei, în Adevărata Cetate, ultimele cuvinte ale lui Socrate au fost, zice-se: "Spune-i lui Cryton că-i rămân dator pentru un cocoș..." – prețul corect pentru o cugetare cu rol de sfat, de psihoterapie sau de reconstrucție a sensului existenței bietului țăran nevoiaș. Filozoful, mort pentru o idee, n-are timp pentru munca lui ultimă de fiecare zi. Dar scriitorul român? Scriitorul român? – feudal odios și necruțător-emfatic, ori slugă (calfă) la paharnic de curte? Ori măcar funcționar de gară coșcovită de târg prăfuit, cu cozoroc de carton și cotiere negre de pânză lucioasă, binișor fanată? Alegeți... domniile voastre, fraților... Și, la urma urmei, și cearta e mai bună decât praful gărilor coșcovite de târg mic și prăfuit. Zgomotul și furia. (Pardon! – din îngeri n-am voie să citez). Punct.

SIMONA SORA

De ce se ceartă scriitorii cu criticii (sau s-ar certa, dar păstrează o pasivitate agresivă,

unsă, la ocazii, cu surfsuri onctuoase) e evident. Iar istoria e veche, deși se repetă în fiecare an. Poate vă amintiți cum Gombrowicz, nemulțumit pînă la greață de receptarea cărții sale, *Ferdydurke*, anatemiza critica publicistică, practică de "oameni avînd contingențe cu literatura... literați de categoria a doua sau a treia, persoane atașate vag, mai mult prin relații de societate, lumii spiritului, persoane sub nivelul chesniunilor la care urmează să se refere", dînd și un sfat de salvare de artificialitatea situației: "Să nu scrii niciodată despre autor sau despre operă - scrie numai despre tine confruntat cu opera sau cu autorul respectiv".

De ce se ceartă scriitorii cînd n-au "resurse" de împărțit, dacă nu s-au plagiat reciproc sau nu și-au furat, între ei, nevestele? Iată un mister care mă depășește. De ce oameni Unici, preocupați de propria Creație, investindu-și toate forțele în Operă își pun adesea poalele în cap ca niște chivuțe? Habar n-am, am doar senzația că nu e o simplă poveste de maniere, ci una care ține, nu în puține cazuri, tocmai de "unicitate", de "creație", de "operă" sau de lipsa lor desăvîrșită.

TITUS SUCIU

Cearta e preludiul rupturii, ori a concilierii prin asumarea de către un interlocutor a altui punct de vedere asupra subiectului pus în dezbatere într-o discuție dintre două – ori mai multe – personalități puternice. Ea poate avea loc între politicieni, oameni de știință, literați.

Mult hulita ceartă e incriminată pe nedrept. Firește, nu vorbim de altercațiile suburbane dintre scandalagii *de profesie*, ci de discuțiile dintre persoanele cu idei, inițiative, prestații. Cunoscuta formulare **nimeni nu deține Adevărul absolut** este, la urma urmei, **certificatul de licență** pentru confruntările verbale dintre oameni. Ființa umană nu posedă la naștere concepte, dispune însă de capacitatea însușirii lor. Și le conturează pe parcurs datorită școlarizării, lecturilor, meditațiilor, experiențelor de viață. Or acestea nu sunt, nu pot fi identice pentru toți membrii comunității, de aici caracterul firesc, natural, al duelurilor verbale dintre oameni, dacă vreți a certei.

Cearta e mult mai prezentă în viața noastră decît ni se pare. Putem vorbi de altfel de două tipuri de ceartă: **intimă** și **publică**. La 30 de ani nu avem aceleași concepte ca la 20, la 50 de ani ca la 40! Altfel spus ne *certăm* cu noi înșine de cînd suntem capabili să receptăm, să comparăm, să facem opțiuni. Cine nu se *ceartă* cu sine, se plasează la marginea colectivității. Mai crud spus, se auto-exclude din viața acesteia.

Cearta **publică** ne e proprie de timpuriu și ne însoțește toată viața. Cînd, la doar cîțiva anișori ne contrazicem părinții – *nu merge prin baltă, că te murdărești; ba melg și nu mă muldălesc!* –, inaugurăm de fapt **sezonul certurilor publice** ale existenței noastre.

În ciuda aparențelor, se poate vorbi despre **virtuțile** certe. A ciștigurilor personale. Dacă X vrea să-l convingă pe Y că, într-o anumită problemă, corect e punctul său de vedere, nu altul, se mobilizează, își selectează argumentele, le expune cît mai elocvent posibil. Sigur, nu e exclus ca Y să rămână la convingerile lui. Însă și în această situație demersul are rezultate pozitive: lui X totul îi va fi mai clar, mai bine consolidat ori, dimpotrivă, datorită îndoielilor ce se vor fi conturat în timpul schimbului de idei, va medita mai profund asupra subiectului pus în discuție și va ajunge la alt concept. Altfel spus, **cearta te edifică**.

În Literatură lucrurile se petrec la fel. Dar mai des, deoarece afirmațiile sunt tributare subiectivismului, nu concretizării în formule verbale a rezultatului unui experiment științific ori tehnic. Oricum confruntările – dacă vrei certurile – fac parte din viața noastră de toate zilele. A asculta opinia altuia ține de **curiozitate**, a o prezenta pe a ta de **probitate**, a se produce ori de câte ori se formulează cel puțin două opinii – de **necesitate**!

Una peste alta, scriitorii se ceartă pentru că sunt oamenii, iar oamenii trebuie să se certe deoarece, dacă n-ar face-o – hai să reformulăm o sintagmă celebră – **dacă ceartă nu e, evoluție nu e!**

MIHAELA URSA

Nu știu de ce se ceartă scriitorii între ei, adică nu cred că există vreun motiv "specializat" livresc sau cultural pentru certurile scriitoricești, care le-ar diferenția de certurile obișnuite, cu motive pe care le cunoaștem cu toții: invidie, orgoliu rănit, agresivitate pură și simplă, încălcarea unor spații prea intime, interioare și exterioare, trădare, lipsă de loialitate, gelozie sau bărfă (im)pură și simplă. Totuși, cred că problema merită atenție dacă este vorba despre cearta scriitorilor (printre care înțeleg aici poeți, prozatori, dramaturgi) cu criticii, pentru că în acest caz motivele trebuie să fie diferite, de vreme ce antagonizează două clase, iar nu câteva personalități.

În acest caz, bătălia se duce între clișee: autorul percepe critica, în cazurile cînd îi este defavorabilă (pentru că laudele sfruntate nu sunt niciodată înfierate în presă de către recipientii lor), ca pe o formă de lașitate în raport cu propriul curaj de a se arunca în arena creației cu toată ființa, cu arme și bagaje. În mare măsură, acest mod de a vedea lucrurile este îndreptățit: nicio formă de comentariu nu va atinge vreodată adîncimea pînă la care coboară multe conștiințe creatoare în proza sau poezia lor. În cazul unor texte profund personale, evaluarea critică severă poate avea efectele unei vivisecții, cu atît mai mult cu cît personalitățile artistice sunt, se știe, accentuate. Totuși, există probabil la fel de mulți scriitori care scriu "din vârful pixului" pe cît există critici pe care cărțile îi plictisesc într-atît, încît scriu despre ele fără să le citească sau citindu-le răuvoitor ori superficial. Așadar, nu se găsesc aici scuze suficiente pentru generalizarea ideii criticului laș. Al doilea clișeu, incredibil de frecvent pentru secolul în care ne aflăm și pentru cantitatea de literatură, critică și teorie literară care ne construiește trecutul, este acela al criticului parazit, un fel de reformulare al celui dintâi: neputînd el însuși să scrie "texte originale", criticul nu ar face decît să dea glas frustrării și invidiei de a-l vedea pe altul reușind acolo unde el a ratat sau unde nu a avut curajul de a încerca vreodată. Ideea este la fel de jignitoare pentru criticii serioși, pe cît este de neadevărată prin supralicitarea creației artistice drept unică formă de creație. Ea trece sub tăcere atît nenumăratele exemple de scriitori care au practicat cu succes și critica, cît și posibilitatea ca un critic să nu simtă nevoia de a-și investi energia creatoare în beletristică și de a se simți complet împlinit de măsura în care critica este, ea însăși, creație de sens.

N-aș vrea să se-nțeleagă pînă aici că numai scriitorii se ghidează după clișee în atitudinea lor față de critici (ați observat că, pentru a putea răspunde în câteva semne, am apelat și eu la barbara reducție a unor clase de personalități profund diferite și originale la o etichetă unică). Nici criticii nu sunt imuni la ispita clișeului sau a generalizării: printre cronicari, așadar printre criticii-evaluatori, există încă suficient de mulți convinși de ideea că, în judecățile și taxonomiile lor, trebuie să includă un principiu de putere, ca și cînd critica ar presupune semnarea unui verdict de viață sau de moarte față de bietul pâlmaș sau față de nefericitul infatuat asupra căruia criticul își coboară privirea. Teoreticienii, la rândul lor, acumulează antipatie din partea scriitorilor prin maniera aulică și adesea autistă în care imaginează teoria literaturii, desprinzînd-o de praxisul literar.

Adevărata problemă nu este însă existența acestor clișee (cine-l mai crede pe cel care se pretinde complet lipsit de prejudecăți?), ci caracterul lor atît de retrograd și asocierea lor cu absența tot mai acută a culturii polemice: polemicele copioase ale literaturii noastre

interbelice, de pildă, care le permiteau opozanților să stea împreună la o cafea, în toiul celor mai furtunoase bătălii pe care le conduceau pe hîrtie, par să nu aibă urmași. Prea multe dintre polemicele de astăzi se conduc cu mintea înfierbîntată și, prin urmare, cu tot felul de lovituri neregulamentare. Consecința este acumularea de resentimente și transformarea dușmanilor de idei în dușmani reali. Nu este nici timpul, nici locul pentru a analiza resorturile acestei stări de lucruri, dar probabil că ele au de a face cu pierderea centrilor tradiționali de putere (socială, politică, dar și culturală), cu pulverizarea ierarhiilor (și cu intervenția politicilor editoriale drept criteriu suplimentar de învîlmășire a valorilor),

dar și cu marea răspîndire și popularitate a unor medii de expresie imediată, care au înlocuit textul scris la mașină, în care furia avea timp să se calmeze, iar discursul să raționeze, cu textul imediat, stenografiat la căldura reacției umorale. În fine, poate că lucrul cel mai rău este tocmai conducerea certurilor în termeni generali, cu atît mai ofensatori pentru critici și scriitori deopotrivă, cu cît ei sunt înlocuiți cu termeni excepționaliști în adresările directe de genul "cu excepția ta, toți ceilalți sunt...". Sigur, n-as vrea să închei fără precizarea că unii fără alții nu pot trăi, oricât s-ar amăgi că este posibil s-o facă: o idee care merită un jalon roșu în pădurea de clișee.

LIBRĂRIA ESOTERA

(director Florica Petrean)

esotera

Sărbătorile nu s-au încheiat!

Librăria **ESOTERA** sărbătorește Cartea în fiecare zi!

Librăria **ESOTERA** înscamnă un program managerial dinamic, al mileniului 3.

ESOTERA preîntâmpină emoția examenelor de capacitate, bacalaureat și admitere fiindcă are o ofertă completă de manuale și auxiliare școlare (ghiduri, dicționare, culegeri, antologii, sinteze). Cea mai bună pregătire începe de la cărțile cele mai bune!

La **ESOTERA** găsești titluri de la peste 300 de edituri!

O ofertă care nu trebuie să îți rămână străină : cartea străină!

ESOTERA oferă albume, dicționare, beletristică în engleză, franceză, germană.

Ai nevoie de o carte și nu ai găsit-o?

ESOTERA onorează orice comandă și ți-o trimite acasă!

În atenția școlilor!

Pentru elevii silitori, oricând o carte poate deveni un premiu mult dorit.

ESOTERA oferă cărți pentru serbările școlare la prețuri avantajoase.

Secretul nostru?

RECURS LA IZVOARE CLAUDIU T. ARIEȘAN

(I) Cartea **Diane Dincă, Moștenirea antică în tradiția populară românească**, Editura Excelsior Art, Timișoara, 2010, 163 p., reprezintă o bună sinteză asupra unui subiect ce a fascinat câteva generații de savanți autohtoni din varii domenii umaniste. Cum sublinia Doina Benea, unul din referenții științifici ai lucrării, este vorba de "o cercetare care se situează între istorie antică și antropologie culturală", implicând stăpânirea deplină a izvoarelor antice și abia apoi regăsirea mesajelor acestora subliminale în riturile culturii tradiționale de la noi. Faptul că autoarea a absolvit (cu brio, din câte îmi amintesc) specializările istorie și latină o recomandă într-adevăr pentru acest interdisciplinar excurs intelectual. Matur și bine articulat, textul cuantifică cele trei momente esențiale din "marea trecere" cu multiple valențe interpretative, dar și cu un bagaj informațional remarcabil prin diversitate și prin mobilitatea navei dinspre antic spre modern. Este chiar o utilă introducere într-un domeniu vast și încă departe de a-și fi epuizat latențele academice.

(II) Analizăm luna trecută cartea distinselor universitare bucureștene **Ioana Costa** și notăm în treacăt o traducere foarte recentă din limba latină întreprinsă de Domnia sa. Între timp, grație gentileței unui masterand la teologia timișoreană originar din Capitală, am intrat în posesia volumului **Cato, De agri cultura. Cartea despre cultivarea pământului**, text bilingv, trad., introd., note și indice I. Costa, Editura Universității din București, 2010, 168 p. Utilizând versiunea din colecția "Les Belles Lettres", autoarea izbutește o foarte luminoasă primă versiune autohtonă a unui text mai degrabă tehnic decât literar, pe care îl predau de ani buni clasiștilor bănăteni ca un model de proză începătoare a literaturii latine. Ritmul staccato al frazării, moștenit de Cato Maior din cele XII table juridice ale Romei, este foarte fidel prins în românește, iar echivalențele sunt de cele mai multe ori fericite. Eu personal optez ca variantă de titlu pentru *De re rustica*, fiindcă mi se pare mai apropiat de intențiile unei monografii a "vieții la țară" intenționate de iscusitul cenzor, la care cultivarea gliei nu rămâne decât un subcapitol oarecare; însă oricum nici unul dintre cele trei nume păstrate pe manuscrisele operei agronomice nu este perfect justificabil ori definitiv. Urâm, în fine, succes și constanță noii serii "Scriitori greci și latini", inițiată chiar prin această apariție de Institutul de Studii Clasice.

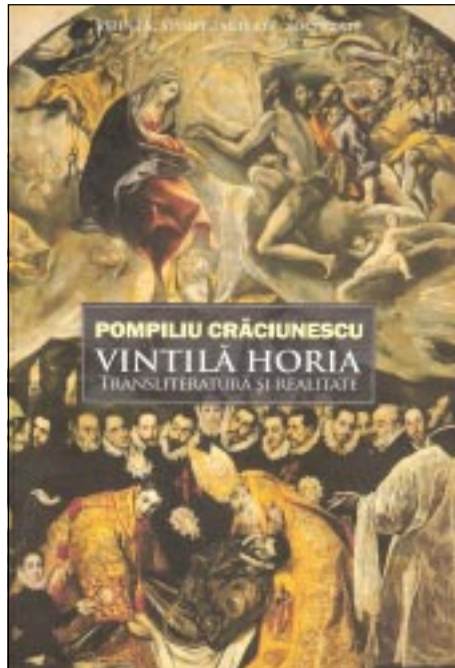
(III) O spectaculoasă antologie mistică este **Scerile Sfântului Francisc și ale Sfintei Clara de Assisi**, pref. Guglielmo Spirito, trad., note Ștefan Acatrinei, Editura Galaxia Gutenberg, Târgu-Lăpuș, 2011, 293 p. Volumul adună mai multe opusculă ale întemeietorilor ordinelor monahale ale Franciscanilor și Clariselor, unele spontane, altele care au prins contur "numai în urma unei perioade îndelungate de meditație, muncă și experiență personală", ordonate oricum tematic, nu cronologic de către instruitul editor. Orânduiri legislative, reguli pentru călugări, scrisori, testamente, laude și rugăciuni alcătuiesc miezul acestui magnific florilegiu medieval, precursor și chiar inițiator al primei Renașteri culturale europene, pe care Dante, franciscan terțiar la rândul său, o va ridica la apogeu. Inspirat mi s-a părut și gândul de a reuni într-o *Addenda* cele mai reușite traduceri românești din celebrul

imn al săracuțului din Assisi, *Cântecul Fratelui Soare sau Lauda creaturilor*, izbutite de-a lungul anilor de italieniști precum Eta Boeriu, Adrian Popescu, Daniel Barbu și

Pr. Ioan M. Gârleanu, precum și alte câteva poezii din opera irizată a mereu seninului monah din Umbria. O carte de păstrat în orice bibliotecă de spiritualitate autentică.

(IV) O remarcabilă monografie în cadrul colecției "Știință, spiritualitate și societate" ne-a oferit universitarul timișorean **Pompiliu Crăciunescu, Vintilă Horia. Transliteratură și realitate**, trad. Olimpia Coroamă, pref. Basarab Nicolescu, Editura Curtea Veche, București, 2011, 276 p. Cum precizează ilustrul prefațator al întreprinderii, cartea "marchează o etapă a lungii călătorii a lui Vintilă Horia către acasă", fiind, de altminteri traducerea unei lucrări apărute în 2008 în Franța la Veauche, Editions L'Homme Indivis. Considerat de autorul însuși drept una dintre cele mai treze conștiințe ale veacului XX, scriitorul de origine română și revendicată perenitate "de la Dunăre" este analizat

în trei părți esențiale: portret în mișcare, exil și transgresiune și "de la o orbită la alta". Mie personal mi-a părut foarte bine de reîntâlnirea în oglindă cu acest "mare profet al revelației sacralului" care îi considera contemporanii săi mai degrabă pe clasiicii Ovidiu și Platon decât pe mărunții săi circumvecini.

CARTEA UITATĂ A POETULUI... EUGEN BUNARU

Zilele trecute, căutând volumul de poeme al unui poet timișorean foarte drag mie, plecat de ani de zile din țară, am descoperit o carte uitată, la rândul ei, printre altele multe, acolo pe raftul acela, cel mai de sus, al bibliotecii. Cartea, având pe pagina de gardă o dedicație simplă, câtuși de puțin bombastică - așa cum nu sunt în genere dedicațiile, de acest gen, de la confracți - era semnată de un alt timișorean: poetul Constantin Gurău. Brusc, un impuls al momentului s-a transformat în gest concret și - uitând de obiectul căutării inițiale - m-am "trezit" recitind, ad-hoc, cartea intitulată discret și ... provocator: "Escapadă din pădurea de carton". O citeam, o reciteam, cu o curiozitate pe care ți-o induce înălnirea cu acel ceva, de preț, pe care, dintr-un motiv sau altul (cel mai adesea, graba noastră cea de toate zilele...), l-ai ignorat ori l-ai uitat pe nedrept și acum, iată, grație unei întâmplări ingrate, îl redescoperi. Cu alți ochi. Cu o altă, anume, maturitate a privirii.

Cred că dacă cineva s-ar încumeta să realizeze - fiindcă tot ne aflăm în plină ofensivă a antologiilor - o antologie a poezilor (autentici, firește!) discreți, a poezilor "umbratici", atunci Constantin Gurău ar fi indiscutabil unul dintre exponenții reprezentativi ai virtualei antologii.

Poezia lui - neîncadrabilă programatic în vreo formulă poetică aparținând ultimelor decenii literare - pare însă a avea tangențe fine, discrete, de profunzime cu mai toate noile orientări și tendințe din lirica românească actuală. Este vorba de o poezie a trăirilor esențializate, sublimite, spiritualizate. A unor trăiri smulse cotidianului, cel mai adesea banal, cenușiu. O poezie în care traumele, tensiunile, eșecurile și dilemele existențiale - câte vor fi existând ele ca resort declanșator al poemelor - sunt distilate la maximum, sunt epurate de tot ceea ce ar putea să constituie balast liricoid. În ciuda acestei rigori, aproape matematice (deseori), poemele nu suferă de uscăciune, de frigiditate, de glacialitate. Există mereu, în subtext, acel "inefabil", acel "tremolo" dincolo de cuvinte, fără de care - nu emit vreo noutate! - nu cred să existe demers poetic autentic. Se poate cita aproape la întâmplare din fiecare poem:

"o teamă sacră te oprește
să frecvenzezi în plimbările inocente
vârste ce mor te transformă
în propriu-ți personaj
(.....) printre
decoruri firești odată când
praful doar migra în linii late
de lumină..."

sau: "nu adăuga măcar o scenă comediei
jucată

cu maximă indolență sub fulgerări
mereu retușate proiecție cârpită
fără măcar o pauză de țigară
înșurubat în câmpie

ultim supraviețuitor
fără link-uri
pleoapele copleșite de rugină
și funigeii în dans absent"
sau: "de atâtea ori ai traversat parcul
în diagonală
ai dus cu tine răspunsul
înecat în lacrimi și zîmbete stinghere
al vnzătoarei de iluzii

.....
traversarea în diagonală
un fel de mers pe sîrmă
sau pe o precară șină de tramvai
greu de filtrat printre firele de iarbă
strălucite de spărturi din coroana
copacilor..."

Prin concentrare și densitate, această poezie o simt afină cu a unui alt poet timișorean cvasiignorat, plecat pretimpuriu dintre noi, Adrian Derlea. Și, nu o dată, "lecția", asimilată, a poeziei lui Petre Stoica își insinuează discret aromele, vibrația proustiană: "în răcoarea cețoasă a dimineții/
/ printre bănci felinare și brazi// parfumul cu iz umed-dulceag// al pivnițelor te însoțește...//; "trilurile mierlei pluteau// deasupra sticlelor goale de lapte// trofee ale începutului zilei// ori: "în dreptul grilajului porții cimitirului din câmpie// pentru o hârtie de zece lei// bătrânul îți dă apă să te speli pe mâini// de nimicniciile lumii// și: "în tovarășia moliilor// vei mai celebra// crepusculul risipit printre frunze//

Într-un context literar, cel actual, în care nu de talente ducem lipsă, dar în care adesea criteriile axiologice sunt substituite de tot felul de *partipriuri* și de tot mai transparente jocuri de culise, soarta receptării unui poet de tipologia psihologică și existențială a lui Constantin Gurău pare a fi, dincolo de substanța, de valoarea în sine a poeziei sale, aprioric pecetluită... Iar aserțiunea, pe aceeași temă, a lui Gheorghe Grigurcu, dintr-un relativ recent interviu apărut în revista "Acolada", pare să sune și ea, în ciuda unor inflexiuni consolatoare ale tonului, ca o sentință fără drept de apel: "Există totdeauna - să zicem că e o fatalitate - scriitori nedreptățiți, marginalizați ori de-a dreptul necunoscuți, în pofida valorii lor ce iese la suprafață cu întârziere, uneori abia postum."

Dar, până la urmă, un poet este poet tot în virtutea unei fatalități, a unui destin care îl alege, care îi legitimează accesul singular, dreptul infailibil la propria lui poezie. Deasupra oricăror topuri, și ierarhii, și mediatizări etc. etc. Este de găsit aici și adevărul, și esența poeziei poetului Constantin Gurău, "prezență singulară în lirica românească actuală. (.....). Versurile lui sunt îndelung decantate, roade pârguite ale unei vieți de om pentru care cuvântul a fost și rămâne consolarea supremă. Un poet în plină maturitate și efervescență a propriului stil." (Virgil Mihaiu)

OPERA LUI ION BUDAI-DELEANU – PERSPECTIVE CRITICE

ALEXANDRU RUJA

D. Vlăduț face parte din acea categorie de cercetători care lucrează cu onestitate și seriozitate și pe ale cărui concluzii te poți baza. Faptul vine nu doar din pasiune, ci și dintr-un suport cultural solid, format, în timp, prin lecturi fundamentale, prin răbdarea de a stăruii pe textul literar, prin repulsia față de diletantism și superficialitate. O dovedește și volumul *Noi ipostaze ale literaturii lui Ion Budai-Deleanu* (Editura Napoca Star, Cluj-Napoca, 2010, 159 p.) care cuprinde studii mai noi sau elaborate mai demult (și revăzute), în esență despre *Țiganiada*, dar cu dese trimiteri și spre alte scrieri.

Volumul cuprinde studiile: *Necuprinsul teritoriu al nebuniei; Proprietate, bunuri și integrare. Aventura și patimile apropierii; Tentația modelului sapiențial; "În toate libov și dor s-arată": un elogiu al erosului cosmogonic în literatura română; Dialog și argumentare. Țiganiada* este o operă fundamentală a literaturii române, una de tip major, care dezvoltă aspecte dificile de interpretare; este o operă complexă nu doar ca și construcție literară (compoziție, text), dar și ca atitudine de plasare culturală, având în vedere talentul și erudiția poetului. De aceea apropierea de operă, dar mai ales pătrunderea în adâncurile ei nu se face ușor. Cu atât mai de apreciat este demersul și efortul lui D. Vlăduț. El se alătură unor cercetători prestigioși ai *Țiganiadei*, precum G.I. Tohăneanu, Ioana Em. Petrescu, Florea Fugariu ș.a., față de rezultatele cărora se raportează într-un mod civilizat și corect. D. Vlăduț citează corect, ori de câte ori consideră necesar, contribuțiile altor cercetători, critici sau istorici literari, pe problema pe care o discută.

De altfel, D. Vlăduț are un exercițiu îndelungat în interpretarea critică a *Țiganiadei*. Pasiunea vine încă din anii studenției, la Universitatea din Cluj, când a început cercetarea, la nivel de licență, sub coordonarea Ioanei Em. Petrescu, autoarea unei lucrări de referință – *Ion Budai-Deleanu și eposul comic*. "Cartea Ioanei Em Petrescu [...] conținând atâtea ingeniozități și sugestii de interpretare, a fost un imbold de a rămâne un admirator constant al autorului ardelean" scrie D. Vlăduț. Proiectata lucrare de licență avea tema – *Nebunie și înțelepciune în opera lui Ion Budai-Deleanu*.

Cu studiul despre *nebuie* se și deschide volumul lui D. Vlăduț și cred că este nu doar bine argumentat, ci și alert și atrăgător scris. Interpretarea critică pornește de la o idee a Ioanei Em. Petrescu, alături de care D. Vlăduț a rămas mereu, pe care o citează conștiincios, față de care nu și-a pierdut prețuirea și respectul odată cu trecerea timpului. Este o manifestare a respectului pentru deontologia literară și academică, care spune mult despre prestația intelectuală a autorului. Asemenea atitudini ar trebui cunoscute mai ales de aceia cărora oferindu-li-se idei uitate să mai menționeze de unde le-au preluat și pozează în originalitate.

Pornită ca temă literară din perioada renescentistă, nebunia a fost întruchipată și comentată literar în celebra lucrare a lui Erasmus – *Elogiul nebuniei sau cuvântare spre lauda prostiei* (1511). Autorul decelează diferențele care separă tema nebuniei din Renaștere de opera lui Ion Budai-Deleanu, proiectată și realizată pe fundamentul viziunii iluministe și susținută de filosofia din Epoca

Luminilor. Nebunia este întinsă, nebuni se întâlnesc obișnuit, în detrimentul înțeleptilor care trebuie căutați după modelul lui Diogene: "Pentru-acea să nu vă mirați de mine./ Că tot cu nebuni mi-am făcut ș-am treabă./ Că voao prebine a ști se cuvine./ Că-nțeleptii nu să-află-așa degrabă./ Tocmai de i-ai căuta cu lumina/ Cum Dioghèn au făcut în Atina." (*O. II*, 318)

D. Vlăduț a citit cu atenție toate variantele *Țiganiadei*, precum și poemul *Trei viteji* și a notat cu minuție exemplele în care tema nebuniei este cuprinsă și diseminată. Epoca iluministă a fost una a raționalității, printre alte multe caracteristici, de aceea orice deviere de la rațional atinge marginile nebuniei. Autorul studiului apreciază că "în această accepție, cea a satisfacerii "patimilor" care întunecă și înrobesc rațiunea, Ion Budai-Deleanu se referă la o mulțime de forme ale nebuniei instaurate în universul moral și social: lăcomia, vanitatea, orgoliul, ambiția, autoiluzionarea, pasiunea exagerată pentru bunuri materiale." Relaționarea temei nebuniei din opera lui Ion Budai-Deleanu se face mereu cu mari opere din literatura universală, cu bune rezultate în fixarea axiologică a acesteia – Ariosto, *Orlando furioso*; Platon, *Banchetul*; Cervantes, *Don Quijote* ș.a. Sunt destule personaje dintre acelea care "s-au lovit cu leuca mai tare". De nebunie ține "calda închipuire", năluca și visarea excesive, "strămutarea de minte", "schimonosire de crieri", "minte de buiguiri aprinse", "minte schimonosită", "neminte", "minte-ngăimată", "tulburare de minte" și atâtea alte creații lexicale sau expresii poetice ieșite din prolifică imaginație literară a lui Ion Budai-Deleanu.

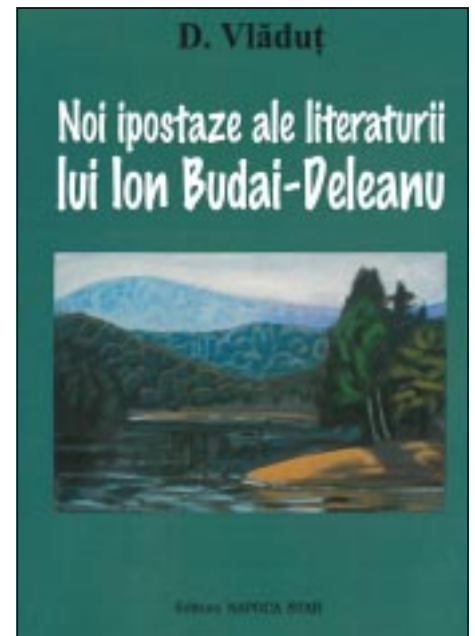
Studiul despre nebunie și cele despre tentația modelului sapiențial și erosul cosmogonic mi se par cele mai bine realizate. Pentru că aici tendința de a pătrunde straturile adânci ale filosofiei operei este evidentă și mai prezentă în comentariu. Reflecțiile despre înțelepciune și fericire vin pe filieră iluministă, ființa umană fiind în centrul meditației, dar nu într-un individualism exagerat ci printr-o integrare în corpul social și proiectare într-o viziune politică, prin manifestarea sinceră pentru respectarea legalității și moralității.

Ion Budai-Deleanu face din Eros un principiu de existență primordial și creator, situând nașterea lumii din Haos sub autoritatea iubirii care îi însuflă viață, odată cu prima lumină, scrie D. Vlăduț într-o încercare de sinteză a elogierii erosului cosmogonic. Lucrările fundamentale despre Ion Budai-Deleanu asociază opera acestuia cu mari opere din literatura lumii. Pornind de la versurile "Însuș pe-astă lume trecătoare/ Din hăos un sânt libov scoasă./ Și dragoste, cu-ntia lucoare./ Îi suflă-în mădulele ghietoase/ Așezând ca legea ei întie/ Priința ș'armonia să fie!..." (*O. I*, 69), Ioana Em. Petrescu susține "despre *libovul sânt* de aici că «Parpanghel îl celebrează în tradiția lucretiană a Imnului către Venus, într-o *Odă iubirii* – și care nu este altceva decât erosul cosmogonic al lui Hesiod, al lui Eriximah din *Banchetul* lui Platon sau al lui Leone Ebreo renescentistul». Alți critici vorbesc de situarea acestui elogiu al iubirii în perimetrul poeziei latine a lui Lucretiu ori Vergilius, situare mai mult sau mai puțin fidelă." D. Vlăduț face trimitere și la un manuscris al scriitorului scris în latinește,

invocat de Florea Fugariu, - despre originea popoarelor din Transilvania, care într-un capitol inițial – *De exordio mundi* (*Despre nașterea lumii*) – numește opiniile unor autori antici referitoare la nașterea Pământului.

În acest capitol originalitatea exegetului este vizibilă. Atunci când crede necesar se detașează de unele păreri. "Aprecierile care s-au făcut între fragmentul lui Ion Budai-Deleanu și opera lui Lucretius au nevoie de sublinierea unor diferențe de substanță între cei doi scriitori. În cunoscuta *Invocație către Venus* a lui Lucretius de la începutul poemului *De rerum natura* nu este vorba de iubirea văzută ca atracție ori solidaritate a elementelor, trăsătură predominantă în fragmentul lui Ion Budai-Deleanu. Iubirea este și la Lucretius o forță omniprezentă în natură care generează viața, frumusețe și enormă plăcere. [...] Existența întreagă este animată, etalând în cinstea zeiței Venus un aspect sărbătoresc. Elementele dezagreabile sunt alungate, cele plăcute sunt augmentate și convocate spre a o întâmpina și elogia. [...] Sărbătorescul cadrului natural și suflul idilicului sunt elemente importante la Lucretius, inexistente însă la Ion Budai-Deleanu."

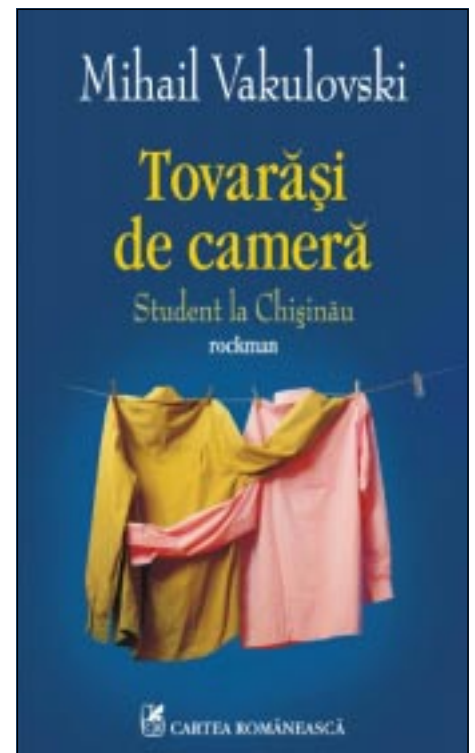
Cu o bună cunoaștere a literaturii antice și cu un spirit comparatist deschis, D. Vlăduț continuă diferențierile, situație care configurează și mai bine originalitatea poetului ardelean și intensitatea axiologică a operei sale. Diferențierile (și apropierea) în viziunea asupra erosului cosmogonic se fac în comparație cu *Banchetul* lui Platon, *Teogonia* lui Hesiod, *Georgicele* și *Eneida* de Vergilius (cu accent pe prezentarea suferințelor și morții Didonei din *Cântul IV*). Cunoscutele motive, horatianul *carpe diem* și vergilianul *sed fugit irreparabile tempus* se regăsesc în epopea lui Ion Budai-Deleanu, chiar dacă în contexte diferite. Pentru poet iubirea (libovul) este "patimă lină, șegace", sau "patimă blândă". Iureșul de înaltă temperatură erotică a cuvântului

patimă este temperat de determinanții *lină* și *blândă*, ceea ce umanizează și aduce patima spre afect. Același sens îl au expresiile "poftă dulce" și "dulce dor" – "Cu poftă lină să-mbrătoșază/ Cu dulce dor să leagă, să mește." (*O. I*, 69) Epitetul *dulce* - inaugurat de Ion Budai-Deleanu în determinarea iubirii (dorului), "dulce libov" sau "dulce dor" – a făcut carieră în literatura română, fiind întâlnit de la poezii Văcărești până la Alecsandri și culminând cu poezia eminesciană.

Ce s-ar fi întâmplat cu literatura română dacă opera lui Ion Budai-Deleanu ar fi fost publicată în momentul scrierii rămâne un simplu exercițiu de imaginație critică. Ne putem, totuși, închipui destinul literaturii române în sincronizare prin contextualizarea în literatura europeană a vremii. Aplecarea exegetică asupra unei opere de asemenea valoare este un act de cultură și orice încercare critică este benefică pentru a înțelege mai bine sensurile și deschiderile moderne ale operei. Studiile lui D. Vlăduț se asociază cercetărilor serioase care au fost dedicate până acum operei lui Ion Budai-Deleanu.

NOU la CARTEA ROMÂNEASCĂ

MIRCEA ELIADE – UN CETĂTEAN AL LUMII

ALAIN PARUIT,

UN DOCUMENTAR MAI PUTIN CUNOSCUT -
MIRCEA ELIADE: HIS NAME, HIS DESTINY¹

Alain Paruit² în dialog cu Dan Petroi³

Transcrierea, traducerea din limba franceză, adaptarea și notele:
Cristina SCARLAT⁴

Dan Petroi: [Nu se distinge întrebarea]⁵
Alain Paruit: Adevărul este că, atunci când l-am cunoscut pe Eliade, concret, ca să spunem așa, nu i-am vorbit aproape deloc, pentru că, pentru mine, era mai degrabă un om în vârstă, iar eu, foarte tânăr - nu cred că am precizat asta. Apoi ne-am cunoscut la o reuniune. Erau persoane care discutau și am fost frapat mai întâi de gentilețea sa - un om foarte, foarte simplu, care m-a întrebat la vremea aceea dacă mă gândeam că într-o zi aş putea să-i traduc cărțile. I-am spus ceva, dar nu citisem nimic [...] I-am răspuns politicos *da, cu plăcere* [...] și apoi, mult mai târziu, ne-am cunoscut mai bine, din momentul în care am început să-i traduc cărțile. A fost o muncă foarte, foarte interesantă cu el, fiindcă avea o rapiditate a inteligenței extraordinară. Traducerea ridică întotdeauna anumite probleme, ce soluție să alegi [...]. Cu el era...înțelegea îndată totul! Nu era nevoie să explic. Nu terminam o frază și el înțelegea. Și atunci, unde era de acord, era foarte bine. Accepta, fără multe discuții, dar, când pentru un motiv sau altul, nu era de acord, îmi explica îndelung de ce credea că era mai bine așa și nu altfel. Vă povestesc o istorioară: are o carte care în română se intitulează *La tigănci*, care vrea să spună, simplu, *Chez les bohémiennes*. Asta nu sună bine ca titlu. Dacă am pune *Le bordei* - cuvânt care nu există în franceză - *bordei* e un fel de casă țărănească, pentru a simplifica. Și, imediat, (reacția lui Eliade): *Da, bineînțeles! De fapt, este un bordel! Într-un bordel se petrece...Asta evocă un bordei! Merg așa!* - cu o viteză extraordinară. Și acesta nu mai e primul contact. Ne-am reîntâlnit, de exemplu, când s-a întors de la Chicago la Paris. Ne-am revăzut la el, lucrăm, să zicem, cam jumătate de oră, un sfert de oră. Mergea ca pe roate! Și, cum am tradus mulți autori, pot spune că, într-adevăr, el era unul dintre cei cu care lucrăm cu foarte mare plăcere.

D. P.: *L-ați cunoscut treptat, prin corespondență...*

A. P.: Treptat, da.

D. P.: *Prin corespondență, prin cărțile pe care le-ați citit...*

A. P.: Da, l-am cunoscut puțin câte puțin, dar există o enormă corespondență despre opera sa și despre el ca persoană, asta înseamnă puțin câte puțin, *pas cu pas*, cum ați spus, dar, ceea ce am reținut în mod special, era omul. Gentilețea sa, modestia sa. În legătură cu modestia sa, am auzit persoane spunând: *A, dacă Eliade cere păreri despre un text pe care tocmai l-a scris, nu ține cont de ele*. Cu totul fals! Eliade dădea câtorva prieteni să citească textele pe care le scria, nuvelele și ceea ce aștepta erau tocmai opiniile, criticile. Asta îl interesa! Nu aștepta, ca să spunem așa, decât asta! Și ținea cont de ele! Foarte mult! Când i se spunea că trebuie să schimbe într-un fel sau în altul - ei, bine, aplica, înregistra, reflecta. Era foarte, foarte deschis judecăților critice.

D. P.: *O problemă care se pune pentru traducătorul său este să nu trădeze textul...*

A. P.: Traducătorul este întotdeauna precum un interpret în cinema, să zicem - trebuie să se plieze pe personaj, pe opera autorului, trebuie să se conformeze personalității acestuia. Eliade nu ridică

probleme mari de traducere: are un stil simplu, direct, percutant și, pentru cineva care traduce în franceză, este și mai ușor, pentru că are, într-o anume măsură, un stil aproape francez; pe de altă parte, cum spunea el însuși, nu stilul era cel care-l interesa. Am o scrisoare de la el, mi-a scris din Chicago: *"n-am învățat să scriu în română decât odată ajuns în exil"*. Efectiv, stilul său dinainte de război este adesea neglijent, și puțin după, fără îndoială, pentru că era obligat să scrie în franceză, deci într-o limbă străină, pe de o parte, și apoi într-o limbă care este foarte exigentă. Și stilul s-a schimbat. Deci este o foarte mare diferență între stilul scrierilor dinainte de război - vorbesc de literatura scrisă în română - și scrierile sale ulterioare acestei perioade.

D. P.: *Credeți că a fost influențat de literatura franceză, engleză [...]*

A. P.: Cred că este o oarecare influență. Franceză, în orice caz, căci, în perioada în care a început să scrie, citea enorm în România autori francezi, chiar mai mult decât pe alții...Din punct de vedere al literaturii, da.

D. P.: *Aveați sentimentul a ceva ciudat? Găseați stranii textele lui Eliade?*

A. P.: Stranițatea este fantasticul din textele lui Eliade.

D. P.: *Cu Eliade ați avut probleme, să-l traduceți în franceză?...*

A. P.: Nu, pentru că nu este cuvântul, nu este stilul care declanșează fantasticul. Fantasticul la Eliade este creat de intruziunea a ceva neașteptat în realul cotidian cel mai banal, și deci asta merge în orice limbă. Dar e acolo ceva amuzant. Într-o zi i-am adresat o întrebare. Este un personaj care se numește *Orobete*⁶. Acest personaj este orb. Or, în română, *orobete* trimite imediat la *orbete*, se referă la cineva care nu vede bine, care e orb. Am vrut să găsesc în franceză un corespondent. Eliade a întrebat: *"Un corespondent? Pentru ce?"* - *Pentru Orobete, am spus*. - *"Nu înțeleg, a continuat. Nu știu ce vrei să spui"*. - *"Dar e foarte simplu: Orobete, orbete. El este orb, asta evocă imediat un defect de vedere"*. - *"Nu m-am gândit niciodată la asta!"* Și atunci i-am adresat o întrebare despre alte nume de personaje și, în trei sferturi din cazuri, sunt nume de personaje la care nu s-a gândit, care au venit, pur și simplu; în anumite cazuri, nu, a reflectat îndelung. A amintit un personaj numit *Ieronim*⁷, în franceză *Jérôme*; asta vrea să spună *care transpune realitatea în fantastic*, care traduce, de asemenea, fantasticul în realitate; este un regizor. Nu s-a gândit la *Jérôme*, care traduce textul sacru al Vulgatei. Nu s-a gândit la asta! Sunt multe alte cazuri, alte personaje. Asta este foarte curios pentru mine.

D. P.: - *[...ați găsit...]*

A. P.: Nu. Eu, niciodată. Am găsit o apropiere extraordinară de ușoară, foarte politicoasă, o simplitate extraordinară, săritor, de altfel. Când era la Paris, când eram la el, se aflau multe persoane la el, asculta întotdeauna oamenii. Asculta. Punea întrebări și voia să audă...Nu pune întrebări ca să răspundă, nu, voia să asculte oamenii. Avea o curiozitate extraordinară în toate domeniile.

D. P.: *[...Asculta?]*

A. P.: În legătură cu curiozitatea lui Eliade. Îmi amintesc că am ieșit într-o seară cu un

grup de la Sorbona, de la o conferință. Lui Eliade îi era foarte sete, n-avea ce să bea, n-a găsit nimic la Sorbona. A intrat (tot grupul) într-o cafenea din Cartierul latin și am constatat că s-a schimbat complet. L-am găsit ciudat. Când s-a așezat, l-am întrebat ce s-a întâmplat, de ce e schimbat-întrebări de genul acesta. Ceilalți i se adresau cu *"Dragă Maestre"*, *"Dragă profesore"*, *"ce credeți despre cutare religie, despre obiceiurile cutărui popor"* etc. Și bietul Eliade, care încă își aștepta apa: *"Dar ce s-a întâmplat? De ce s-a schimbat așa cafeaua? o știu dintotdeauna!"* Asta vă povesteam, era ceva foarte uman, foarte simplu. Nu se simțea comod cu formulări de genul *"Dragă Maestre"*. După această conferință am mers să bem un pahar mare de vin rosé și Eliade: *"-Aveți șansa să beți un pahar de rosé, dar azi nu mă simt bine și nu pot să beau..."*. Acesta era Eliade. Câteodată trebuia să-l vezi ca pe un om simplu, nu plasat pe un pedestal, cum ați spus dvs.

D. P.: *Ați simțit distanța? Ați avut posibilitatea să comunicați? Fiindcă erați la Paris...*

A. P.: Pentru traduceri, fiindcă era posibil să am probleme, era foarte simplu. Dacă aveam o problemă, o întrebare pe care trebuia neapărat să i-o adresez, îl consultam, îi scriam. Dacă nu era de acord, nu-mi răspundea. Și, dacă era de acord, îmi răspundea. Era mai simplu.

D. P.: *[...lucrul cu Eliade]*

A. P.: Este un text al lui Eliade care-mi place mai mult decât toate celelalte, pe care-l consider textul său cel mai bun, este chiar *Le bordei des bohémiennes*, care, pentru mine, este un text fabulos, minunat, și care n-a fost ușor de tradus. N-a fost deloc ușor, dar asta nu contează, când dificultatea vine din calitățile unui text, la sfârșit plăcerea este enormă, tocmai fiindcă ai reușit să depășești greutățile. Și lui Eliade, care spunea că nu era interesat de stil, ei bine, vedem cât de precis îi e stilul, cât de bine utilizat este fiecare cuvânt - fiecare cuvânt la locul lui. Cum în acest text se intră în fabulos, timpul se dilată și se comprimă în același timp, ca și în alte texte ale lui Eliade. Dar acesta-mi place cel mai mult.

D. P.: *Personal, credeți că ideile lui Eliade din acest text sunt interesante? [...]*

A. P.: N-am înțeles întrebarea!

D. P.: *Întrebarea este dacă, personal, ați înțeles ideile din acest text, sau ați vorbit cu Eliade...Dar, personal, credeți că există ceva care trebuie să rămână? Pentru cei de azi [...]*

A. P.: Da, Eliade era foarte interesat de criticile referitoare la opera sa, de tot ceea ce-l privea. Dar un lucru care mi-a produs o plăcere enormă, venind din partea sa, a fost ca și când mi-a făcut un cadou după moartea-i. A fost ca o clipire. Eliade este *unic* în toate sensurile cuvântului. Vreau să spun prin asta că nu numai prin ceea ce privește religiile. A fost foarte deschis, un liberal profund, care n-a fost naționalist, a fost un *ce* între cele două războaie pentru foarte mulți intelectuali europeni [...]. Cele două extremismisme - un extremism de stânga și un extremism de dreapta [...] au ajuns la Eliade cum au ajuns la atâția alții. Dar, ținând cont de eroarea sa, era foarte deschis [...]. Revin la ceea ce spuneam, a făcut o figură după moartea sa: a cerut - prin testament - ca serviciul funerar să fie oficiat de un negru protestant⁸. Și asta mi-a produs o plăcere enormă, m-a făcut să mă gândesc la un anume naționalism care a vrut să facă din Eliade purtătorul stindardului sovinișmului...al ortodoxiei. Eliade și-a arătat prin asta deschiderea către întreaga umanitate. A fost alegerea sa.

D. P.: *Credeți că sunt idei în opera lui Eliade care sunt actuale? Ce exemple ați da?*

A. P.: Există atâtea bogății în opera lui Eliade, din toate punctele de vedere. Normal, sunt enorm de multe idei care rămân și care cred că vor rămâne valabile pentru tineri, ca pentru toate vârstele, de altfel. Dar, în special pentru tineri. Este greu să numesc care anume, pentru că, până la urmă, sunt foarte multe. Vă dau un exemplu. Am un fiu arhitect căruia, pe când studia arhitectura, i-am indicat cu hotărâre să citească un text de Eliade, pe care-l găsesc minunat: *Briser le toit de la maison*⁹, despre felul în care sunt construite locuințele oamenilor peste tot în lume, în care apare ideea

despre raportul omului cu sacrul. De ce *Briser le toit de la maison*? Pentru că, adesea, există o deschidere care nu este numai [...] este o legătură cu cerul, deci cu sacrul, cu divinitatea, ceea ce permite, pe de o parte, sacrului, divinității, să intre în casă, și, deci, să protejeze viața celor care locuiesc în ea, dar și sufletului să plece, să fie în contact cu el. Și, de exemplu – în Italia, la Veneția, cred¹⁰ – în perioada Renașterii, mai era încă obiceiul ca, pentru persoana care murea, să fie scos din acoperișul casei un anumit număr de țigle, pentru ca, astfel, sufletul să se înalțe direct spre cer, lângă Dumnezeu. Acest text este mult mai amplu decât pot povesti acum, dar el indică pentru un arhitect, pentru un tânăr arhitect tot ceea ce trebuie să cunoască, în ceea ce privește sacrul, care poate îmbogăți chiar înțelegerea profesiei sale, cea de arhitect. De altfel – și voi vorbi imediat despre ecumenismul lui Eliade - există chiar în toată opera sa acest sentiment, care transpare în fiecare pagină, faptul că întreaga umanitate este una în diversitatea sa.

D.P.: [...]
A.P.: Bineînțeles, sunt oameni care m-au întrebat asta, dar este imposibil, era imposibil ca un om ca Eliade, neconținut, să nu se oprească fără a vorbi cu oamenii despre un lucru sau altul, era sclavul acestor relații. Foarte mulți oameni erau interesați de Eliade. Îmi amintesc de o conferință la Sorbona la care Eliade era anunțat, dar nu a putut veni, nu se simțea bine, și-mi amintesc o doamnă de-o anumită vârstă care a spus: "-Ah, domnul Eliade nu este aici? Am venit doar să-l văd!" [...]. Am văzut în autobuz, în metrou, multe persoane, de altfel, cu *Istoria religiilor* a lui Eliade în mână. Citită adesea în metrou.

D.P.: [...]
A.P.: Este foarte greu pentru un traducător să spună asta, pentru că intră complet în operă. Este înăuntrul ei. Participă ca persoană. Îi spuneam doamnei Eliade, Christinel, la telefon, că sunt mereu cu Mircea, pentru că-l traduc. În jurnalul său indian, sunt cu tânărul Eliade și am citit, am tradus și am râs de glumele sale tinerești din acea perioadă. Sunt, ca traducător, în mod concret, cu acea persoană.
D.P.: *Eliade a jucat un rol? Ca persoană?*
A.P.: A avut un rol de mare prieten. Eliade m-a îmbogățit enorm, în pofida diferenței de vârstă și a respectului pe care i-l purtam. Era un prieten cu care puteam vorbi despre orice, și apoi cunoștințele sale și inteligența sa m-au îmbogățit. Este formidabil să fii cu cineva mai inteligent decât tine.

D.P.: [...*acest sentiment de inteligență...*]
A.P.: Da, vivacitatea, profunzimea inteligenței sale...
D.P.: [...]
A.P.: N-a refuzat să simtă, nu! Era de o modestie extremă, foarte simplu și foarte modest. Inteligența sa se simțea în conversație, în viteza gândirii sale.

D.P.: *Ați avut probleme în traducere?*¹¹
A.P.: Da, orice text, oricât de simplu scris chiar, pune uneori probleme. La Eliade, un exemplu. În *La țigănci*, o țigăncușă vrea să-l invite în acel *bordei*, la care am putea pune un *I* în loc de *i*, pe personajul principal, pe profesorul de pian, și-i spune: "- Pofțiți la țigănci?" Ei, acest - era să zic *dialog*, nu, aceste trei cuvinte sunt așa de bogate și au mai multe înțelesuri, nu găseam, nu găseam cum să le dau în franceză, nu găseam o soluție. Și am întrebat pe diverși prieteni români care stau în Franța și niciunul nu găsea o soluție. Și soluția...aproape de cum am întrebat, m-a sunat din nou la telefon după câteva ceasuri prietena mea Mona Țepeneag și mi-a dat o soluție în franceză, n-o mai țin minte exact....Și într-adevăr, era soluția. Nu era atât de bine ca-n română, dar, uneori, când traduci, franceza îți permite ceva care nu era posibil în română, și, deci, folosești această posibilitate a limbii și, alteori, nu ai aceeași concizie, de pildă.¹²

D. P.: *Aveți o opinie despre opera lui Eliade? Este un fel de mediere?* [...]
A. P.: Opera lui Eliade reprezintă, cred,

o mediere între culturile de pretutindeni, o legătură, cum și viața sa ne-o arată, de altfel. A trăit în România... A trăit o perioadă în India. A petrecut mult timp în Italia, pentru a studia filosofia, gândirea italiană, Renașterea. A trăit mult timp la Lisabona unde, de altfel, a și scris o carte despre Portugalia în română¹³ și o carte publicată în portugheză despre români, acești *latini ai Orientului*¹⁴. Ca un fel de apropiere între portughezi și români, cita faptul că poetul Camões a trăit în India. Și iată-l pe celălalt latin, de la celălalt capăt al Europei, care a trăit și el în India mai târziu.

D. P.: *Îl vedeți ca pe un cetățean al lumii?*
A. P.: Absolut! Eliade este un cetățean al lumii și, o dată în plus, biografia sa o demonstrează. A trăit peste tot, a vorbit multe limbi, cunoștea enorm de multe culturi, cum puțini oameni cunosc.¹⁵

¹ Această lucrare a fost posibilă cu sprijinul Programului Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane în cadrul proiectului POSDRU / 1.5 / S/ 78342.

² Alain Herșcovici Paruit: traducătorul în limba franceză al celor mai importante texte (literare și nu numai) ale lui Mircea Eliade. Mircea Anghelescu, în articolul *Alain Paruit*, publicat în *Observator Cultural*, nr. 479, iunie 2009, la moartea traducătorului, opinează: "*Grație mediului de familie (tată român, mamă franțuzoaică) și educației (începe școala la Paris, o termină la București, unde își continuă și studiile universitare), dar mai ales a unui talent deosebit, Alain Paruit era un bilingv perfect, cu un simț al nuanței și al proprietății mult peste nivelul obișnuit al unui excelent traducător. Problemele traducerii îi ofereau mereu material de meditație și în același timp îi stimulau interesul filologic pentru forme particulare ale limbii, pe care o cunoștea și o simțea ca un adevărat scriitor. Fiind solicitat de cele mai mari edituri pariziene, a tradus un număr uriaș de cărți din română într-o franceză pe care o făcea să sune ca o carte scrisă direct în această limbă: 80 de volume (arată catalogul Bibliotecii Naționale), pe care le alegea personal, în acord cu prețuirea și cu judecata lui, în marea lor majoritate de literatură modernă (Sebastian, Eliade, Cioran), dar mai ales contemporană (Vona, Adameșteanu, Țepeneag, Cărtărescu, Norman Manea, Nedelcovici, Paler, Maria Mailat ș.a (...))*"-http://www.observatorcultural.ro/Alain-Paruit* articleID_21972-articles_details.html.

³ Reamintim cititorilor revistei *Orizont* că acesta este al patrulea episod din documentarul despre Mircea Eliade, transcris după înregistrările brute puse la dispoziție de dl. Dan Petroi, nefinisate (din punct de vedere al calității sunetului) într-un laborator de specialitate, după care am făcut transcrierea. Motiv pentru care, pe alocuri – ca și în episoadele anterioare - dialogul este lacunar. Reporterul nu a utilizat microfon. Dialogul cu Alain Paruit a avut loc în aer liber, într-un Paris zgomotos, agitația orașului acoperind, adesea, dialogul celor doi.

⁴ Ofeream în primul episod al serialului din revista *Orizont* informații despre "culisele" documentarului, oferite de dl. Stelian Pleșoiu, "*fostul om de casă al lui Mircea Eliade*", cum titrau ziarele din România în perioada când acesta oferea presei date despre perioada petrecută la Chicago, în casa Maestrului (a se vedea, de exemplu, interviul acordat Silviei Vrînceanu Nichita, în "Ziarul de Vrancea" din 22.08.2005). Într-o epistolă din 7 mai 2008, dl. Stelian Pleșoiu îmi dezvăluia alte informații despre acest documentar, referitoare la momentul vizionării lui de către Christinel Eliade în prezența unor prieteni apropiați și a unei părți din echipa de filmare: "*...mare lucru nu mai știu despre traiectoria acestui film. Ceea ce știu și am fost martor, este că, în momentul finalizării filmului, am adus televizorul și video-recorderul de acasă (fam. Eliade nu avea TV) și am urmărit în premieră acest film. Persoanele de față au fost: Christinel Eliade, Sanda Loga, Alexandra Bagdazar (fostă*

Bellow și fata dr. Bagdazar), Mioara Economu Zarifopol, Lou (servitoarea), Dan și Angela Jelescou și Stelian Pleșoiu. După vizionarea filmului, care este de altfel o înșiruire de documente și fotografii cu caracter biografic, Cristinel are o exclamație : mi-ați înșirat toți prietenii, toți admiratorii și neamurile, dar nu văd nici o referire la Ionel Perlea, cumnatul meu! Doar a fost și el cineva, un mare român, nu? A urmat pauza binecunoscută din partea Jeleștilor, în timp ce doamna Eliade se retrăgea în dormitor dezamăgită. A urmat critica Mioarei Zarifopol (mătușa lui Culianu): Domnule Jelescou, nu l-ați pus pe domnul Pleșoiu pe scenariul filmului, așa cum ați promis când v-a introdus în casă, convingând-o pe Christinel de importanța proiectului vostru. Dan Jelescou a mormăit ceva, că acest lucru se mai poate încă, însă nu a făcut-o niciodată. De unde se poate vedea încă o dată un anumit egoism și nu o muncă de echipă. Recent am aflat de la un prieten din Canada că Dan Ghițiu s-a certat cu el pe perioada de filmare, retrăgându-se. Îmi amintesc că le-am împrumutat cărțile mele personale (cadou de la Maestru, toate cu autografe) și nu le-am mai avut niciodată înapoi. Cerându-le înapoi lui Jelescou, acesta dă vina pe Ghițiu, care, la rândul lui, dă vina pe serviciul de poștă american prin care le-a trimis din Canada, cărțile pierzându-se. Ce români și ce rușine !

După cum vedeți, cam asta este povestea filmului. Christinel s-a rugat atâtea de ei să-i înapoieze banii, iar pe mine m-a suduit, făcându-mă să mă simt vinovat de aducerea lor în casă. De altfel, ultimele chirii le-am plătit eu (am toate copiile). Nu îmi pare rău, am ajutat-o, căci, până la urmă, a înțeles și a admis că ea a dat banii și nu eu.

Cristina, acestea sunt o parte din dedesubturile casei Eliade, care, înconjurați de prieteni în blăni de oaie, au făcut un mare deserviciu. Stelian Pleșoiu». Trebuie să spunem, însă, că în varianta comercială a documentarului (capitolul al III-lea), Christinel este prezentată și în calitate de cumnată a dirijorului Ionel Perlea.

Pentru mai multe informații, a se vedea Cristina Scarlat, *În America, pe urmele lui Mircea Eliade*, convorbire cu Stelian Pleșoiu, în volumul *Mircea Eliade. Hermeneutica spectacolului, Convorbiri*, I, editura Timpul, Iași, 2008, pp. 261-276.

⁵ Vom marca în text cu [...] pasajele din interviu în care nu se disting întrebările reporterului sau părți masive din ele. Răspunsurile lui Alain Paruit au fost recuperate integral (pierderile – datorate calității deficitare a înregistrării - sunt nesemnificative. Am refăcut tacit, în context, ideea respectivelor paragrafe).

⁶ Este vorba despre personajul Constantin Orobete, studentul excepțional din nuvela *Dayan*, scrisă în perioada decembrie 1972, Palm Beach, Chicago – ianuarie 1980. Ediția franceză: în volumul *Le temps d'un centenaire, suivi de Dayan*, Traduit du roumain par Alain Paruit, Editions Gallimard, 1981.

⁷ Este vorba despre personajul Ieronim Thanase, din nuvela *Incognito la Buchenwald*, scrisă la Chicago, în martie 1974. Ediția franceză: în volumul *Incognito à Buchenwald* ..., précédé de *Adieu !...*-extraites du recueil *Les Trois Grâces*, collection *Du monde entier*, 1984 - Traduit du roumain par Alain Paruit, Editions Gallimard, 1984. Personajul apare și în alte nuvele importante.

⁸ Este vorba despre profesorul Nathan Scott, "*un venerabil pastor anglican de culoare, fost coleg al lui Mircea Eliade*". Eliade "*a lăsat dispoziție ca el să-i administreze extrema oncțiune, ca semn de înfrățire între rase și religii*." Ioan Petru Culianu, cap. *Mahăparinirvâna*, în volumul *Mircea Eliade*, Ediția alll-a revăzută și adăugită, Traducere de Florin Chirițescu și Dan Petrescu, Cu o scrisoare de la Mircea Eliade și o postfață de Sorin Antohi, editura Polirom, Iași, 2004, p.312.

⁹ Mircea Eliade, *Briser le toit de la maison. La créativité et ses symboles* (ouvrage publié sous la direction d'Alain Paruit), Gallimard, 1986. Alain Paruit, în *Avant-Propos*-ul pe care îl semnează în calitate de traducător, numește această carte «*un livre-univers*» : «*synthèse passionnante*» - ed.cit., p.10.

¹⁰ La Verona. Cf. M.Eliade, *Briser...*, ed.cit., p.210.

¹¹ Întrebare adresată de Dan Petroi în limba română.

¹² La această întrebare, Alain Paruit răspunde într-o română de o acuratețe impecabilă, fără nici o ezitare de exprimare sau de formulare, cu un accent pur românesc, fără nici o fisură, absolut cursiv. Anii petrecuți în România își spun cuvântul.

¹³ Mircea Eliade, *Salazar și revoluția în Portugalia*, editura Gorjan, București, 1942. Retipărită de editura Scara, 2002.

¹⁴ Mircea Eliade, *Os Romenos, Latinos del Oriente*, Lisboa: Livraria assica Editora, 1943.

¹⁵ Convorbirea se întrerupe brusc. Urmează cadre surprinse într-un Paris zgomotos, canicular – care urmau să fie inserate în documentar, ca suport, dacă acesta ar fi fost finisat. Variantei prescurtate a documentarului, (despre a cărei comercializare în SUA în format DVD sau casetă VHS prin firma "Chip Taylor Communications" - www.chiptaylor.com- Dan Petroi a aflat prin intermediul nostru) i-au fost aduse îmbunătățiri în vederea valorificării. Reamintim echipa care a lucrat la acest material: *Scenariul*: A. Lacoque; *traducerea*: A. Lacoque, Nicoleta Negrău, Tudor Jeleanu, Kathleen Bushelle; *lectura*: Bill Berg; *editare*: Dan Jelescu, Ion Flechtenmacher; *documentare*: Dan Petroy, Angela Jelescu; *on-line editor*: Chris Skrandy; *post-production*: Facility Corplex Inc. Lincolnwood, Illinois; *suport tehnic*: Robert Schade, John Trendy. Producători: Angela și Dan Jelesco. Pentru mai multe informații, a se vedea Cristina Scarlat, *Mircea Eliade-His Name, His Destiny-un film de excepție*, în *Verso*, anul2, nr. 25, 1-15 noiembrie 2007, pp.12-13.

DESPRE GLORIE (I) PAUL EUGEN BANCIU

Decât să scriu aceste rânduri, aceste ieremiade ar trebui să-mi consum banda mașinii de scris pe o nuvelă, sau un microroman, un interludiu înainte de a trece la *Judecătorul* (PIRANA) și la *Dictatorul* (CĂLĂUZA) ultimele două romane din ciclul *Traversarea cercului*, din care am publicat deja cinci cărți. Uneori mă amăgesc că aceste restanțe din creația mea, altminteri extrem de prolifică, încât un istoric literar, mort la optzeci și doi de ani, în loc să-mi analizeze toate cărțile tipărite, pe ultimele le-a trecut doar cu titlul, recunoscând că n-a mai apucat să le citească. Dar cine să-mi mai publice, și pe banii cui toate aceste povești ce nu se vând și umplu de la o vreme rafturile bibliotecilor și ale librăriilor.

Avea dreptate în intuițiile ei de femeie, nevastă-mea, că mi-ar fi fost mult mai dificil să trec peste perioada dintre patruzeci și opt de ani, când am preluat funcția de director, și aceea de aproape șaizeci și opt când trăiesc marea dilemă de după renunțarea la "tron", dacă aș fi rămas între aceiași oameni care nu mă doreau, cum nu mă doresc nici acum. Mi-au citit cărțile apărute una după alta, într-un iureș al recuperărilor târzii, dar faptul că de acolo de unde sunt ei acum literatura română nu reprezintă nimic, efortul câtorva scriitori mai tenace fiind privit ca o strofocare inutilă de a rămâne cumva în atenția unui public din ce în ce mai rarefiat, mai atras de binefacerile tehnologiilor noi, m-a așezat în rândul de la margine al celor cuminiți, temători de scandaluri, de a se înrola în jocurile de culise ale partidelor, ale afacerilor cu bani românești sau străini. Ar fi desigur de amintit interesul avut o perioadă de fundații importante față de creatorii mai prolifici, de ONG-uri, din ce în ce mai ciudate, cărora nu le-am cerut niciodată nimic, dar nici nu le-am ieșit în întâmpinare cu nimic, mulțumindu-mă să fiu fidel creației și să mă descurc într-o zonă a banilor puțini, a tirajelor confidentiale, a amicitiei sărăcicioase oferită de câțiva editori, care se mai iluzionează, ca și mine că vremea cărților nu a trecut, și că într-un viitor nu prea îndepărtat, tot ce am publicat va fi reeditat în tiraje mari.

Iluzii. Citeam de curând, într-o revistă cu nume de canal de televiziune, "descoperă", unde pagini întregi erau date pentru a afla ce e nou în diferite domenii, de la vânătorii cu șoimi din Altai, la drogurile noastre cele de toate zilele, de la papalitate la medicamentele cele mai sofisticate, iar pe ultima dintre pagini, un interviu-păreră a unui tânăr scriitor din Canada, măcinat și el de concurența acerbă a televiziunii și internetului, a calculatoarelor. El vedea o soluție în a-ți trece cărțile pe dvd-uri înainte de a le tipări, pentru a le asigura astfel o piață de desfacere. În primul rând termenii în care era scris interviul n-aveau nimic de viață literară în ei, apoi iluzia că dvd-ul îți asigură mai nou nemurirea și marketingul creației face parte dintre problemele cu care se confruntă editorul și nu creatorul. El e omul pieții, iar dacă n-ai reușit să-ți faci un film înainte de a scrie romanul, un film de mare succes, care să-ți aducă bani și cititori, nu văd cum un simplu text pe dvd poate să facă niște servicii atât de mari.

Reciteam un alt interviu luat lui Marquez prin anii '70, când autorul *Veacului de singurătate* era tradus în majoritatea limbilor pământului, alături de Carpentier, Llosa, Cortazar și Ruffo. Scriitorul columbian avea pe atunci vreo patruzeci și doi de ani, era

celebru deja și descria inutilitatea luptei directe a scriitorului cu marea industrie de cinema. El eșuase în toate întreprinderile sale, ajungând până acolo încât cea mai celebră carte a sa a fost scrisă în așa fel încât să nu poată fi transpusă filmic. Ba mai mult, celor ce doreau să facă film după ea le permitea să ia fragmente din carte, fără obligația de a-i mai da și lui niscai drepturi de autor. Începuse prin a fi fascinat de film, prin a scrie cinematografic, ca până la urmă să pună eșec peste eșec și să ia hotărârea de a nu trăda în vreun fel literatura, după exemplul lui Faulkner.

Au trecut de atunci patruzeci și unu de ani și problema cărții s-a acutizat. Calculatorul e la îndemâna oricui, internetul la fel. Dvd-urile fac sală de cinematograf din orice apartament. Copiii merg să vadă un film când au de citit o carte a unui autor de care au nevoie la școală. O ecranizare proastă, dar de mare folos elevului și chiar studentului, pentru trama sa, pentru subiectul pe care-l parcurg în mai puțin de două ore, și despre care îi vor povesti profesorului, la clasă dacă vor fi întrebați.

Astea sunt problemele care macină conștiința scriitorului contemporan, a scriitorului român chiar, dacă nu e prea furat de cancanurile lumii politice întrepătrunse cu cele scriitoricești mai mult ca oricând, de parcă n-ar fi fost Revoluția, de parcă atunci nu am fi vrut să ne eliberăm de politic, de umbra aripilor sale. Acum se fac servicii și temenele politicului mai ceva decât atunci când o cenzură avea grijă să nu se sară calul în interpretări ce pot leza puterea. Acum cel puțin puterea e convinsă de forța slabă și fără rezonanță a literaturii și nu se mai teme de ea. Se teme de gazete, de cancanurile puse la cale de aceleași fețe care cu ani în urmă erau mari speranțe ale literaturii, iar astăzi văd în ea doar o continuare a unor obișnuințe burheze sau comuniste.

Poate că dacă n-aș fi fost aproape douăzeci de ani între cărțile altora, dacă n-aș fi citit continuu din toate domeniile apropiate sufletului meu, dacă n-aș fi scris, uneori cu sentimentul inutilității gestului, al sacrificiului prost înțeles și vetust, nu aș avea o perspectivă atât de dură față de soarta scriitorului și n-aș fi scris mai bine de două decenii niște tablete pline de amărăciune, invocând spiritul filosofilor și misticilor acolo unde argumentele literare se terminau, fiind conștient de deteriorarea statutului creatorului, care mă simțeam, al locului său într-o societate ce mergea spre cu totul altceva. Dar când vezi că intră în biblioteci cărți de poezie ale unor autori ce se simt mari și în atenția publicului, însă pe care nu le solicită nimeni până la casarea lor de peste cincisprezece ani, și când vezi cu câtă osârdie edituri întregi alocă spațiu tipografic doar cărților de poezie, pentru simplul motiv că sunt mai ieftin de tipărit și poeziile fac mai ușor rost de o sponsorizare de câteva milioane pentru a-și vedea cartea publicată și pentru a ieși cu ea în lume, față de câteva zeci de milioane, cât trebuie să dai editorului pentru a-ți publica un roman sau o carte de eseuri, te întrebi firesc dacă autorii lor sunt niște actori, care trebuie să-și trăiască satisfacția împlinirii artistice, karma, doar pentru a se bucura de aplauzele unui auditoriu de cincizeci de oameni? Dacă o carte mai merită tipărită și să umple rafturile unei biblioteci publice sau universitare, doar pentru a rămâne în memoria cataloagelor și a fișelor topo, sau a bazei de date a unui calculator?

JURNAL DE FAMILIE PIA BRÎNZEU

7 noiembrie 1948. Zi liberă. Deși e noiembrie, se sărbătorește Marea Revoluție Socialistă din Octombrie, adică răscoala condusă de Lenin la Petrograd, care a pus capăt țarismului. Din cauza calendarului gregorian, sărbătoarea a alunecat din 25 octombrie pe 7 noiembrie. Tata e la defilare. Scandeașă împreună cu cei din jur: "U.R.S.S., bastionul păcii e!" Despre sfinții Mihail și Gavriil nu are voie să pomenească nimeni.

Tata se întoarce acasă indispus. Ar fi preferat să nu existe această sărbătoare bolșevică, să nu se învețe rusa în școli și facultăți, să se vorbească franceza sau germana, așa ca pe vremuri. E rupt de Franța, unde a trăit unsprezece ani, și nu-și mai poate revedea colegii, nu mai poate savura împreună cu ei vinurile roșii preferate sau brânzeturile mușegăite. Unul dintre prietenii săi cei mai buni de la Strasbourg a fost Michael DeBakey, celebrul chirurg american, care a făcut o carieră fulminantă, ajungând să opereze mai mulți conducători de state, printre care și pe Mihail Gorbaciov. Născut din păriți imigranți libanezi, Shaker and Raheea Dabaghi, și-a anglicizat numele și, astfel, a fost mai ușor asimilat în lumea anglo-saxonă. Tata nu l-a mai văzut de un deceniu și e supărat acum, pe bună dreptate.

Mama stă de vorbă cu Bertha, ajutorul de la bucătărie. A reușit să cumpere carne ieri, cu o coadă de doar două ore, și va pregăti șnițele vieneze cu dulceață de afine, cartofi pireu și mazăre. Supa, cum să fie supa? Nu, nu de roșii sau de chimen, ceva mai bun, o ciorbă de legume. Iar ca desert, Apfel im Schlafrock, mere în aluat, cu zahăr pudră și scorțișoară.

Mama aude ușa deschizându-se și aleargă să îl întâmpine pe tata. Când îl sărută de bun-venit, scoate un strigăt. Un junghi puternic o face să se incline. Dumnezeuule, oare încep durerile facerii? În pântecul ei, mă mișc agitată, hotărâtă să ies la lumină.

"Înapoi", mă trimite tata iritat, "nu azi, de sărbătoarea bolșevică!" Îi aud vocea puternică și mă liniștesc.

Dacă e adevărat că ne alegem momentul nașterii așa încât poziția stelelor să corespundă unui destin potrivit dinainte, decid să iau viața în piept abia peste două zile, alegându-mi semnul Scorpionului ca zodie și al Capricornului drept ascendent. Planetele domnitoare sunt Marte, cu energiile sale de tot felul și Pluto, cu interesul său pentru cele oculte. Marele și micul benefic, Jupiter și Venus, sunt în casa lor, bine aspectați și purtători de noroc. Doar Uranus e rătăcit aiurea, lăsându-mă să ghicesc, atunci când am timp să-i cercetez coordonatele în casa parteneriatului, cam ce pot învăța de pe urma sa. Uneori de bine, alteori de rău...

KARAOKE ADRIAN BODNARU

**Cu mere scunde,
Cu pere-nalte,
Ziua stă unde-mi
Și celelalte**

**Stau, ca la geamuri,
Vaze cu pleoape,
De-atâtea dramuri
Mișcând din ape,**

**Cum cad pe clape
De pianine
(Ce tac, aproape)**

Rochii senine,

**Subțiri, de vară,
Curbe de lamuri,
Pe dinafară
Tăcând din neamuri.**

**Sunt ieri de-alalte
Mâini, sunt azi unde:
Perele-nalte,
Merele scunde.**

8 iulie...

JURNAL DIN ANII CRIZEI

ROBERT ȘERBAN

Sâmbătă, 2 iulie 2011

Plăcintă cu mărar și brânză cum se face la chioșcul de pe dreapta, cum intri în parcarea din fața ruinelor cetății Sarmisegetuza, mai rar găsești în Dacia Felix! Cu o așa sonoră plăcere o mănâncă excursioniștii, atâtea telefoane dau pe la rude și prieteni ca să le spună de minunea fierbinte ce doar seamănă cu o gogoasă, dar nu-i, încât e aproape sigur că plăcinta va fi, vreme îndelungată, cea mai dragă amintire din istoria confruntărilor daco-romane. În plus, are și un preț de criză: 3 lei! Înainte de a ne urca în mașină, îmi arunc privirea spre clădirea primăriei Sarmisegetuza: în fața ei trei steaguri mari fâlfâie frățeste unul lângă altul, reamintind lumii că suntem atât membrii UE, cât și ai NATO.

La Petrila – căci acolo merg – se va petrece ceva ce n-a văzut literatura română: primul, singurul, corectul, *cool*-ul, pe bunele concurs național de poezie! În afară de mine, mai duc trei martori: Ildiko Foartă, Șerban Foartă și Nicu Zambori. Nicu – să filmeze pentru eternitate. Și pentru TVR Timișoara. Pe la ora 18,30 ajungem la casa caricaturistului Ion Barbu, organizatorul concursului. Suntem așteptați, dar la Casa Memorială Ion D. Sîrbu, care arată ca-n povești: colorată de sus până jos și plină de personaje ce... vorbesc. Personaj principal pe zidurile propriei case e chiar Sîrbu. Barbu și copiii din Petrila au pictat. Curtea e plină acum de școlari în vacanță, care așteaptă să înceapă ceva. Vizităm casa unde s-au păstrat câteva dintre obiectele lui I. D. Sîrbu. Fotografii, documente, cărți. Citate scrise pe pereți. Nu de el, ci de I. Barbu. "Îmi iubesc mașina de scris mai mult decât Patria și Istoria". Mașina de scris e pe masă. "Curva-i curvă până moare – și marxistu' până-l doare". A făcut șapte ani de pușcărie politică. "Viața mea este tratatul meu de Morală și Politică". A murit în 1989, n-a mai prins Revoluția. Barbu ne pune la o masă, în curte. Nucu Pandrea a venit și el, cu tot cu frunza-i la care cântă senzațional și orice, tocmai de la Cluj. Din Guadelupe a ajuns o artistă, Petra. Primim, în aplauzele copiilor, titlurile de cetățeni ai coloniei literare Petrila și certificatele de apropiatari ai unor parcele de teren din curtea casei memoriale. Fiecare parcelă are 20 de centimetri pătrați. Cât să stai drept, în picioare. Nucu, pe care copiii îl strigă Moș Crăciun, face o cântare din frunză. Mai multe cântări. Aplauze. Șerban e-n formă și culege și el aplauze. Ba chiar și-un pupic de la Petra. Aplauzele nu mai conținesc. Copiii bisează. Șerban iubește copiii și le face pe plac: pu-pu-pup la Petra. Seara, într-una dintre cele două camere ale casei Sîrbu, se cântă, se spun poezii, se râde

și se bea. Limoncelo și palincă de Cluj.

Duminică, 3 iulie 2011

100 de poezii au fost transcrise de copiii din Petrila pe coli de desen. Apoi, tot ei au "împachetat" colile în bărcuțe și le-au numerotat. Bărcuțele stau cuminți într-un geamantan. Pornim spre Peștera Bolii, unde va avea loc concursul. Copiii urcă ciripind în "casa memorială mobilă" a lui Ion Barbu. O rulotă încăpătoare. Ne fac cu mâna. Dinu Olărașu face cu chitara. Peștera e la vreo 10 kilometri, în drumul spre Hațeg. Fiindcă a fost a boierilor Bolea îi spune așa, nu din motive medicale. Suntem vreo 100, mari și mici, veseli toți. Coborâm spre locul de start. Șerban preferă să contemple povestea de sus. Pe râul Jupâneasa, care străbate peștera, se vor lansa bărcuțele. În afară de numere, ele au și nume. Văd: Blandiana, Dosoftei, Zubașcu, Iaru... Lumea stă ciuci pe malul apei, cu bărcuțe în mâini. Ion dă startul, iar poeziile se duc pe apă, cu viteză, în chiotele copiilor care le fac galerie și care, imediat, aleargă după ele prin peșteră, pe firul râului. Toată lumea aleargă. Nicu Zambori are și camera de filmat... Mă tem pentru ea. La al patrulea pod din peșteră un băiat pescuiește bărcuțele cu o plasă. Doar primele trei, câștigătoarele, sunt salvate, restul curg mai departe. Barbu face o conferință de presă ad-hoc și anunță podiumul. Camere de filmat, microfoane, reportofoane, blițuri. Atenție! Locul III – Irina Mavrodin. Locul II – Emil Brumaru. Natura a hotărât ca Mihaaaaaai Ursachiiiii să fie câștigătorul primei ediții a celui mai cinstit concurs din istoria literaturii române. Băiețelul care i-a transcris poezia e fericit, căci e și el, într-un fel, câștigător. "Să citească poezia, să citească poezia!", strigăm, iar peștera ne amplifică dorința. Băiatul își potrivește ochelarii pe nas, își drege vocea și dă glas cuvintelor ce abia se mai țin pe coala din care picură apă: *Un om din Tecuci avea un motor/ Dar nu i-a folosit la nimic*.

Joi, 14 iulie 2011

În vacanță la Variaș, la o pensiune. Tudor e prea mic să fie transportat ore cu mașina până la mare. Aici e piscină. Cu apă dulce. Crina nu vrea decât în piscină, unde se joacă și se hărjonește cu niște băieți. Mai mari, bineînțeles... După masă, când afară bate în 40 de grade, Crina vrea la piscină. Ba chiar insistă. *Măi, ție îți plac băieții... Nu, tata, mie îmi place apa!* Seara mă strigă să vin repede. Alerg. Se uită într-o baltă plină de mătasea broaștei. *Ce-i?*, întreb gâfâind. *Uite o piatră cu blană!*

TIMIȘOARA, CAPITALĂ CULTURALĂ EUROPEANĂ – PRO ȘI CONTRA (LUNA ACEASTA: CONTRA)

RADU PAVEL GHEO

Alături de Cluj și Iași, Timișoara și-a depus candidatura pentru titlu de capitală culturală europeană, conferit de Uniunea Europeană pentru un an unuia sau mai multor orașe de pe continent. Până acum singurul oraș din România care a deținut acest titlu a fost Sibiul, în 2007, iar beneficiile de care s-a bucurat grație titulaturii dobândite – cu multă trudă – au fost imense: vizibilitate la nivel european, fonduri de dezvoltare, aflux mare de turiști, crearea unor legături culturale, economice, politice și un spor de prestigiu semnificativ.

Nu e de mirare că acum trei dintre cele mai importante orașe ale României rîvnesc la acest titlu, pentru care competiția este foarte acerbă: deocamdată momentul cînd unul din ele ar putea deveni capitală europeană a culturii este 2020, adică peste nouă ani, căci pînă atunci toate pozițiile sînt deja ocupate.

Cluj, Iași, Timișoara. Care dintre ele e (deși sintagma e deja uzată și începe să sune stupid) orașul "cel mai european și cel mai cultural"? Desigur, ca timișorean, mi-aș dori să fie Timișoara și pot argumenta ore în șir, cu pasiune, că nu există oraș românesc mai european decît el/ea – deși la menționarea adjectivului "cultural" ar trebui să alunec puțin în păcatul iezuitismului. O judecată rațională, chiar dacă partizană, trebuie să plece însă de la o analiză a punctelor slabe și a punctelor tari, pentru stabilirea celor mai bune strategii. Și prefer să încep luna aceasta cu punctele slabe, ca să pot veni luna viitoare cu un semi-happy-end.

La prima vedere, Clujul, Iașiul și Timișoara sînt greu de departajat dintr-o perspectivă culturală în sens larg (ce include și componenta civilizațională). Toate ar merita să fie capitale culturale europene. De altfel, toate sînt capitale informale ale unor regiuni mari din țară și toate au fost capitale de state europene în diverse momente istorice și în diverse formațiuni statale, chiar dacă nu neapărat românești. Mai departe însă lucrurile se schimbă.

Procesul de selecție va începe peste doi ani și evaluarea celor trei orașe va cădea în sarcina unei comisii de treisprezece membri, ale căror nume vor fi secrete. Șase dintre ei vor fi români, iar șapte, străini. Oricît de obiectiv ar fi procesul de evaluare, nu există un cîntar exact pentru europenitate și pentru valoarea culturală. Așa că la o asemenea selecție e greu să elimini subiectivitatea inerentă indivizilor și influențele exterioare. Ele sînt chiar o componentă necesară a procesului, fiindcă țin de prestigiul orașului evaluat. Iar din această perspectivă Timișoara are nevoie de un lobby foarte puternic. La o dezbatere în Parlamentul European avînd ca temă promovarea Timișoarei pentru titlu în discuție, dezbatere inițiată de cîțiva parlamentari și înalți funcționari timișoreni, președinta Comisiei pentru Cultură și Educație a Parlamentului European, Doris Pack, a numit candidatura Timișoarei "un lucru draguț", adăugînd apoi: "Muncii pentru acest proiect, țineți de acest vis, dar țineți minte că nu e sigur". Draguț, dar nu sigur. Nu sună foarte încurajator. Nu încă.

Cum tot am pomenit de lobby, iată că primarul fostei capitale europene a culturii din România, Klaus Iohannis, și-a declarat susținerea pentru candidatura Iașiului. Nu e de mirare – și aici revin la comisia de experți ce va evalua orașele candidate. Șase dintre ei sînt români. Oricît de obiectivi ar încerca să fie, nu cred că vor putea depăși un reflex cultural pe care îl am și eu: atunci cînd asociem sintagma "capitală culturală" cu "România", ne gîndim automat la Iași. Iașiul e, printre altele, creuzetul literaturii române moderne. Oricine vorbește de cultură în România, va pomeni Iașiul înaintea Timișoarei.

Mai amintesc aici câteva mici detalii, în aceeași ordine de idei: Teatrul Național "Vasile Alecsandri" din Iași, acum în renovare, este unul din marile monumente arhitecturale ale țării. Este opera acelorași arhitecți care au proiectat și teatrele din Cluj sau Timișoara (Ferdinand Fellner și Hermann Helmer), dar n-a fost urîțit de "refacerea" prin care a trecut teatrul timișorean în anii 1920. Tot în Iași (vorbind acum de cultură în sens restrîns) apar în jur de zece reviste culturale, dintre care una săptămînală. În Cluj există, după știința mea, trei astfel de reviste de cultură, în vreme ce Timișoara are una singură, o revistă cu apariție lunară, pe care o țineti acum în mînă. E o comparație strict cantitativă, dar spune ceva despre nivelul activității culturale din cele trei orașe.

Dintr-o perspectivă culturală europeană, Timișoarei îi lipsește o manifestare culturală de anvergură internațională. E drept, aici se organizează anual excelentul Festival al Dramaturgiei Românești, care însă nu are prestigiul și amploarea Festivalului Internațional de Teatru de la Sibiu. Dintre contracandidatele sus-pomenite, doar Clujul are o manifestare culturală internațională de anvergură, faimosul TIFF, Transilvania International Film Festival, singurul festival internațional de film din România. În condițiile în care filmele sînt la ora actuală cel mai cunoscut produs cultural al României, TIFF va reprezenta un argument puternic în favoarea Clujului. Și nu e singurul.

Și atunci ce are Timișoara? Care i-ar fi atuurile și pe ce ar putea miza pentru a fi aleasă capitală culturală europeană? Argumente există. Și idei. O să pomenesc cîteva luna viitoare.

ȚARÂNA 2011

La Gărna a avut loc, în 23 iulie, deschiderea Expoziției Internaționale de Artă Vizuală, a cărei curatoare a fost Elisabeth Lili Ochsenfeld. Vizitatorii galeriei de la numărul 154 din localitatea cărășană au putut vedea lucrări de Radu Belcin (România), Blake Brasher (SUA), Maria Cortese (Italia), Ciprian Chirileanu (România), Dee C'Reel (Anglia), Carmen Crețu (România), Ileana Ene Giușcă (România), Bogdan Ene (România), Veronica Elisabeth Geelen (Norvegia), Roberto Gianinetti (Italia), Elisabeth Lili Ochsenfeld (Germania), Camil Mihăescu (România), Renée Renard (România), Nada Stoici (România), Iosif Stroia (România), Judith Uehling (SUA), Nicolae Ungar (România).

Hanul "La răscruce" din Gărna a găzduit, în perioada 18 – 25 iulie a.c., expoziția de fotografie "Marveling at my hills", a artei Mariana Fliundra Duică. Expoziția a fost sponsorizată și curatoriată de către artista Elisabeth Lili Ochsenfeld.

LINIA ORIZONTULUI DE ION BARBU

CU DEDICATIE, DE PE ACASA

PROLEGOMENA: SPRE MIHAI ȘORA VIA MATEI VIȘNIEC
DANIEL VIGHI

...amintiri de pe vremea studenției furtunoase pe când ne îndestulam cu votcă într-o cămăruță nu departe de birtul Uniunii. Acolo stătum și băusem la voroavă ce ne strânsem cu (inevitabil!) Virgil Mazilescu, cu mai știu eu cine, cu, spre exemplu, minunatul domn al boemei *underground* optzeciste Mihai Șora. Băuturile și analizele profunde s-au petrecut în acel loc străimt care îi aparținea lui Matei. Nu spun mai mult despre pățania aceea, este nesemnificativă, totul pare astăzi ca niște figuri de panopticum, întâmplări uitate care, prin trecerea timpului, se usucă ca în sertarul bunicii buchetul de nuntă, broșele și cutiile cu pomadă. Adăugați și senzația că ceea ce am trăit fu un spectacol de marionete. Mortăciuni simpatice. Viață fără de viață și, prin asta, tinerete fără de bătrânețe!

În capătul dinspre Splaiul Independenței, la intersecția cu Piața Lahovari

- fragment de proză cu orașul lui Mihai Șora -

Neiss aleargă prin grădini, se trîntește pe burtă de îndată ce vede o luminiță cît de mică la orizont, stă în țârigari, prin locurile unde mergeau ei să vîneze cu milițianul Blegea, pe urmă s-a strecurat pe dîlma de la calea ferată și a ținut-o tot așa pe margine pînă spre oraș. A ajuns spre dimineață, să fi fost deja cinci și un sfert, se lumina de ziuă cînd a ajuns la Freidorf și s-a gîndit o clipă, stătea în parc, dis de dimineață, nu departe de statuia lui Sándor Petöfi, pe o bancă ruptă, ce să fac, se întreabă buimac și chiar nu pricepe ce draci ar putea face, o clipă se gîndește să meargă la Franz, are aici nu departe un prieten al cărui tată e cunoscut în toate comunele de lîngă oraș, i se spune Frăitoceanul, de la numele cartierului căruia i se spune, cum zic, Freidorf, e priceput să dreagă oasele rupte ale paorilor care vin la el buluc, nu se duc la Spitalul de Ortopedie care s-a înființat nu de mult. Merg toți cu oasele rupte ori scrîntite la Frăitoceanu, care le pipăie umflăturile, îi unge cu o alifie pe care numai el o știe și pe urmă le pune la loc, le potrivește și deodată trage de mîini, de picioare, de umeri dizlocați și în viaete, urlete și blesteme le așază unde trebuie, pune rupturile cap la cap și gata, leagă mîna, piciorul, umerii în leături pe care le are într-un șopron special, le înfășoară în bandaje de tifon și gata, fiecare îi dă cît poate Frăitoceanului, primește și alimente, grîu, poame, ba și șuncă afumată dacă i se arată omul așa, mai curat, nu ia de la oricine. Un renumit doctor, profesor la facultatea de doctori, a analizat cum face Frăitoceanul și a spus că are un grad nemaipomenit de ridicat de vindecări corecte, se prind oasele fără radiografie, fără nimic, doar din pipăitul degetelor simte cum s-a rupt piciorul și unde anume trebuie să se prindă la loc, reface luxații de umăr Frăitoceanul, de genunchi, de gleznă, luxații, contuzii, întinderi, crampe musculare, febră musculară, dureri reumatice, gută, pareze. Umflăturile le aranjează cu uleiuri, cu tincturi, cu ierburi, cu flori uscate pe care le pisează bine, a dracu' moș Frăitoceanul, se descurcă mai bine ca aceia de la Spitalul de Ortopedie, chit că unii spun, mai ales de la partid, că asta e o chestie de babe, că

nu e știință aici, leacuri fără valoare medicală.

Ia te uită la ce-i umblă mintea chiar acu, își spune pe cînd aude scîrțîitul la colțul străzii al primului tramvai ieșit din depou. Are și acolo un prieten, s-ar putea duce la el, e singur, dar cum să stea în cameră la el, sunt mai mulți chiriași, se cunosc, o să dea de el, or să-l vadă pe acolo și pe urmă nu poate să-l oblige, dacă îl află că a tănuț un dislocat intră și el la belea: Sandu îi zice, e ajutor mecanic la depoul de tramvaie, lucrează în ture, nu se poate să meargă la el, ar însemna să-l bage în bucluc, și pe urmă nici nu are de unde să știe dacă va fi de acord, iacăta trece tramvaiul, gol, ba uite e cineva, pleacă de dimineață la gară, altfel unde, e cinci și cel mult un sfert, unde draci să merg își zice și clar că nu are unde... se ridică de pe bancă, păsările din părculeț își zic cîntările de dimineață pe cînd i se arată turbure soluția, este una singură, nu are foarte multe, e nevoie de cineva care să aibă față de el ceva, în sfîrșit, nimeni nu riscă și nici nu le poți cere, asta e clar. Se scoală de pe banca din părculețul din Freidorf, Neiss proaspăt evadat din Neubeschenowa, și ascultă cum pierd după colț tramvaiul tocmai ieșit din depou, e răcoare de dimineață, are cu el un briceag, o paclă mare de chibrite, două pachete de țigări Plugar. Unde merg, se întreabă. Da' unde mi-a fost capu', își zice pe cînd se lasă pe bancă și își aprinde o țigară: iubită Evike, bolborosește cu capul cuprins de fierbințeală, uite că nici nu m-am gîndit la tine, tocmai acum cînd ar trebui doar la tine să-mi stea gîndul, s-a prins așa de tare în încordarea evadării prin grădini și țărini, că nici nu se mai gîndise la ea, la frumoasa lui: putem merge, își zice ușurat, oriunde, mai departe decît va ajunge Pillango cu Erjike a lui nu-i vor putea deporta. O să fie împreună în oblastul Kamciatka, să aibă grijă de tigrul siberian. Trage un fum aprig în piept, pleacă, o apucă spre Elisabetin, spre strada Bumbesti-Livezeni, colț cu piața Adamache, așa cum se vor numi ulițele acelea peste ani, cînd bravul capitalist Șfeic va parca în fața casei cu Dacia papuc, plecat din centrul orașului, din blocul de lîngă Catedrala Mitropolitană pe scările căreia s-a petrecut masacrul: gata, nu mai știu, nu mai vreau să știm, alunecăm în pas de vals, elegant ca în concertele de anul nou: Schönbrenner Schlosskonzerte in der Orangerie Schönbrenn. Moartea ca în pasul de vals din Orangeria de la Schönbrenn, hîrca dracului, e dimineață, a trecut cel dintîi tramvai ieșit din depou, e liniște, doar păsările cîntă prin pomii din părculețul din Freidorf, e tot mai lumină, plecare, pleacă Neiss, nu mai sta tinere aici că dau de tine, te găbjesc, pas de vals, un-doi-trei, un-doi-trei, un-doi-trei! Mergi înainte, zboară, pleacă, tinere Neiss: un-doi-trei, un-doi-trei, un-doi-trei! Mergi, fugi, sau nu, stai dom'le, calm, nu te repezi anapoda, la ora asta atragi atenția, și așa te poate lua la ochi careva, acu' nu e nimeni, dar oricine se trezește așa de dimineață se poate întreba, pe bună dreptate, ce se întâmplă, ce e cu tînărul ăsta în părculețul nostru cu statuia poetului Petöfi, ce caută el aici nelalocul lui, a trecut tramvaiul, primul tramvai ieșit din depou, cu un singur călător turtit de somn, cu privirea încetoșată, privește peste garduri și case și iacăta vede, ce vede?

Continuare în pagina 31

BĂRĂGAN – SPATIU PIERDUT, TIMP REGĂSIT (I) VIOREL MARINEASA

În volumul autobiografic *Arhipelag interior*, scriitorul american de origine română Virgil Nemoianu își amintește că în copilăria sa, la sfîrșitul anilor '40, venea în satul bunicilor, la Borloveni, un mic eden parcă ieșit din spațiu (*extrateritorial*, așa zice autorul), dar și din timp; însă, pînă să pătrundă în acel colton din țara Almăjului, cobora din tren, împreună cu părinții, la Iablanîța, o localitate din preajma Băilor Herculane, unde, în chip miraculos, oprea acceleratul. Acolo, în preajma gării, într-un han de țară, așteptau un automobil sau o căruță care să-i ducă mai departe.

Întâmplător, căsoiul cu pricina a aparținut celor din neamul meu și numai poarta raiului nu a fost. Ai mei, câteva familii reunite, au avut proasta inițiativă de a vinde două case modeste și niște loturi de pămînt pentru a cumpăra, în 1946, clădirea de lîngă gară (încă "la roșu", adică nefinisată), cu gîndul că încheie o afacere profitabilă. Nu și-au închipuit că, în curînd, va fi o rușine, va fi un păcat să ai o brumă de avere. Cînd "puterea populară" s-a instalat de-a binelea, bunica a devenit *chiaburoaică* în acte (o pecete grea la vremea respectivă), iar sediul Bazei de Recepție, care lua cotele obligatorii de la țărani, a cotropit partea din față a imobilului.

Nu trebuie să mușc dintr-o madlenă înmuiată în ceai pentru a declanșa fluxul memoriei. E suficient să aud de Iablanîța pentru ca amintirile să se orînduiască de fiecare dată altfel. În 1951 aveam șapte ani. Dacă ne referim punctual la Bărăgan, cred că evaluările mele sunt ulterioare, o explicație târzie pentru îngrijorarea sumbră a celor mari, pe care o resimțea copilul de atunci. Venind de la Lipova în vacanțe, coboram la Iablanîța, precum Virgil Nemoianu, dar nu în dreptul gării, ci pe partea ce da înspre cîmp, apoi, dirijați drastic de tatăl meu, o luam prin spatele trenului și făceam un ocol pînă acasă. Toată această strategie se datora faptului că satul fusese abuziv inclus în zona de frontieră, din pricina relațiilor încordate cu Iugoslavia. A doua zi, dis-de-dimineață, bunica se ducea cu un plocon la șeful de post și-l înștiința că i-au venit copiii de la oraș. Deci mai târziu am aflat că bunicii mele "îi trecuse glonțul pe la ureche", că era cît pe aci să fie deportată, în ultimul moment a fost scoasă Iablanîța de pe listă, însă la cîtiva kilometri distanță, din Mehadia și din Băile Herculane luaseră drumul Bărăganului peste 40 de familii, adică 100 de persoane, iar pentru cei dislocați din Dalboșet, Iablanîța însemnase stația de îmbarcare.

Ar fi o ipocrizie să spun că le vedeam pe toate în negru. Altfel nu aș fi fremătat de nerăbdare să ajung, vară de vară, acolo. Existau atracții cu nemiluita: trenurile care treceau întruna, cu locomotive de diferite tipuri, de la cele atingînd doar 60 de kilometri la oră pînă la sclivisitele *Pacific*, care aveau înscrise viteze ameteitoare pe tablitele de sub cușca mecanicului (110 km/h); bocșele fumegînd în care se prepara mangalul; concasorul înfulecînd piatra din munte; misterioasa intrare în tunel; morile de apă care, în cumînțenia lor, măcinau singure; drumurile forestiere din Almăj, străbătute în cabina camioanelor încărcate cu bușteni, vehicule mîdate de șoferi prea adesea întăritați de băutură; peștera Ostreș, unde intram cu lămpășurile; balta cu puzderia de broaște țestoase, aflată pe vatra veche a satului, înainte ca administrația habsburgică să tragă așezarea la drumul mare; depozitul de fosile din vîrfurile dealului, un remember al Mării Tetis etc. Adevărat paradis, însă unul periclitat! Nu pot să uit că, printre atâtea *molotoave* nebune ce cărau lemne de la pădure, conduse de băiețandri purtînd uneori opinci, făcea figură separată un *Bedford*, camion englezesc, căruia-i purtau de grijă doi inși cu alură de funcționari; aceștia se întorseseră de la Canalul Dunăre – Marea Neagră, primul episod, abandonat în 1953; de la ei am auzit într-o seară un cântec de lagăr plin de obidă.

BACALUREAT 2011 – RADIOGRAFIA UNUI DEZASTRU AȘTEPTAT

DANIEL VIGHI

Recitesc rândurile de mai jos, scrise în urmă cu zece ani. Datarea lor, așa cum apare în arhiva de pe laptop: 03. 10. 2001. Îmi pare de-a dreptul uimitor cât de actuale sunt însemnările de mai jos, acum când, în sfârșit, ceea ce susțineam pare să se petreacă prin dezastrul bacalureatului din vara lui 2011. Așadar, în sistemul educației nimic nou sub soare. Reformele pe care le-am susținut și la care am visat încep abia acum să se declanșeze. Iar lucrul acesta se petrece foarte simplu, fără teorii inutile, fără legi asumate sau nu prin parlament, fără partide și politici partizane. Reforma învățământului românesc – ce ironie supremă! – se va întâmpla prin susținerea fără fraudă (!?) a examenului de bacalaureat. Mi se pare halucinant! Vă invit să citiți ce credeam acum un deceniu despre învățământul nostru și să faceți legătura cu ceea ce se petrece astăzi.

1. POVESTI DE ADORMIT STUDENȚII ȘI VALOAREA DIPLOMELOR

În preajma unor posibile greve în mediile didactice, a venit vremea să încercăm să privim dincolo de sloganurile demagogice, hilare deja, de felul "învățământul – prioritate națională". Suntem de acord că există problema constrângerilor bugetare și că sectorul educației este cel mai mare care trebuie susținut de la buget. Cu toate acestea, nu este corect ca învățământul să suporte în cea mai mare măsură povara acestor coarctări, în timp ce alte sectoare, mai dinamice și mai eficiente în privința șantajului sindical, cum ar fi regiile de utilitate publică, dar și altele asemenea, să beneficieze de salarii scandalos de ridicate față de cele din învățământ. Pe bună dreptate, guvernele (toate câte au fost) afirmă că sărăcia bugetului nu poate susține ajustări salariale corespunzătoare. Pe de altă parte este de analizat cum anume s-ar putea asigura măririle salariale din chiar aceste resurse. Unica soluție rațională îmi pare a fi tocmai legarea severă a calității învățământului cu salarii în măsură să oglindească performanța. Este, spre exemplu, bine-venită ideea ministerului actual de a desființa școlile din mediul rural fără populație școlară - cu trei elevi și patru dascăli - prin înființarea sistemului de transport școlar care să asigure concentrarea școlilor pe criterii de performanță și de economisire a resurselor¹. În învățământul superior de stat o posibilă sursă de creștere salarială ar putea fi restrângerea universităților de stat subvenționate de la buget, care sunt peste cincizeci la ora actuală. Adevărul este că în România sunt patru universități de tradiție: București, Iași, Cluj și Timișoara. La acestea se mai adaugă Craiova, Constanța, Brașov, Sibiu, Oradea și Târgu-Mureș, cel mult. Restul sunt povești de adormit studenții și valoarea diplomelor.

2. SUPRAÎNCĂRCAREA DIDACTICĂ A BIEȚILOR "SUBIECTI AI EDUCAȚIEI"

Una din marile piedici în reforma educației este concepția că învățământul este al profesorilor și abia apoi al elevilor și studenților. Așa se explică încărcarea schemei educaționale cu școli fantomatice și cu profesori universitari asemenea, în instituții care se denumesc academice prin fraudă științifică. Din aceleași motive, există supraîncărcarea didactică a bieților "subiecți ai educației", cum pompos li se spune elevilor și studenților, în timp ce le sunt amanetate timpul liber și opțiunile de studiu din necesități de asigurare a supraîncărcării "curriculare" în beneficiul dascălilor. Fenomenul este asemănător fabricilor de stat care, și ele, produc cu personal

supradimensionat și cu marfă pe stoc. Pentru ce, bunăoară, la școlile cu profil umanist elevii din liceu sunt obligați să învețe materii care nu respectă opțiunea acestora? În loc de istoria filozofiei, literatură comparată sau istoria artei, aceștia sunt obligați să studieze, de cele mai multe ori superficial, chimie, fizică sau alte materii fără legătură cu profilul ales. Același reproș este valabil și în cazul profilului matematică-informatică. O analiză a descărcării normei didactice a elevului și studentului, dublată de mărirea plajei opționale, este în măsură să asigure flexibilitate sistemului. Piedica importantă aici, ca și în cazul manualelor alternative, nu vine de la lumea școlară, ci de la cea profesorală. Din păcate, aceasta de pe urmă este prea puțin pregătită pentru reforme substanțiale care pretind ca și educatorii să se pregătească, și asta fără formalismele care transformă cel mai adesea pregătirea profesională în ceva care seamănă cu plicticoasele ședințe de învățământ politico-ideologic din vechiul regim.

3. STĂM RĂU LA TEORIE ȘI DE ACEEA NICI CU PRACTICA NU IEȘIM LA LIMAN

Prin urmare perfecționările, chiar în centrele universitare, sunt organizate adesea fără colaborări cu catedrele universitare. Se poate bănui aici persistența unor rezistente adversități mascate între mediul universitar și cel preuniversitar. Adesea mi-a fost dat să aud, în vremea cît am predat la miraculoasa mea școală de cartier, ideea că "ai noștri", adică dascălii "cu experiență" din școlile gimnaziale și liceale, "știu mai mult și mai bine" decît cei din universitate. Argumentul era mereu același: teoria ca teoria, dar pe noi, nu-i așa, practica ne omoară. Această zicală proletcultistă nu mai ține: stăm rău la teorie și de aceea nici cu practica nu ieșim la liman. Așadar, în mare parte, "lumea dascălilor" nu este pregătită pentru reformă. Este adevărat, pe de altă parte, că și ministerul este la fel. Altfel nu se poate explica inexistența unei politici coerente de pregătire profesională, dar și civică, pentru acceptarea schimbării, prin extinderea și aprofundarea orizontului cultural al unor educatori care, din deficit cultural, se refugiază adesea în reverii paseiste de felul celor alimentate de partidul lui Vadim Tudor. Terapia ar fi stabilirea unei legături continue și de parteneriat științific între inspectorate și universități și altfel decît prin sistemul obținerii gradelor didactice. Nu am auzit pînă acum să fie regîndită pregătirea de specialitate printr-o activitate dinamică, atractivă, prin invitarea specialiștilor din mediul universitar în școli și la Casele Corpului Didactic, dacă or mai fi așa ceva. Pe vremuri dascălii erau aduși vara pe torporile caniculare în căminele studențești, devastate după plecarea studenților, și supuși unui chin împărțășit și de susținătorii cursurilor, și de beneficiarii lor.

4. PROFETI ÎNTR-O LUME ȘURDĂ

Adevărul este că învățământul ursuz, de cazarmă, de felul recompensă și pedeapsă docimologică, nu a fost regîndit în fundamentele lui. Niciunde nu am găsit idei cu adevărat noi în care perfecționarea să fie remotivată (și) prin plăcerea învățării (acest "obiectiv didactic" îmi pare a fi cel mai important dintre toate, indiferent de vîrstă și de grade didactice sau universitare). Un exemplu, din multe posibile: în marile universități din țară există deja o experiență a învățării mai "umane" prin modul în care sunt concepute și organizate cursurile de vară pentru studenții din străinătate. În acest din urmă caz au fost preluate, din necesități concurențiale, metodele din

universitățile străine, în care procesul de instruire este completat și cu alte metode de educare și învățare: excursii prin țară, întâlniri cu personalități ale culturii, științei, sportive chiar. De ce nu s-ar putea imagina și ceva similar pentru ca pregătirea profesorilor în sisteme postuniversitare să fie o activitate estivală plăcută, așa cum mi-a fost dat să văd într-o universitate din Franța, cînd, peste vară, profesorii de limbă și civilizație franceză dezbăteau problema ultimelor studii științifice academice despre imperfectul în conjugarea verbului într-un castel din Moyen Âge. Conferința respectivă se dorea a fi (și) o chestiune de plăcere, cu (de ce nu?) discotecă seara. Mi s-a spus că pregătirile acestea erau finanțate parțial de minister, parțial de universitate și parțial de dascăli și că erau concepute în așa fel încît mulți veneau din plăcere, așa că mai întotdeauna locurile erau ocupate din vreme.

La noi urmarea abordării unilaterale a perfecționării mai ales metodice împinge învățământul, încet și ireversibil, spre orizontul cultural oferit de manual și de necesitățile clasei: ca să fiu mai explicit, la literatura română, lectura gimnazială se chircește la nivelul *Domnului Trandafir* și, la nivel de liceu, la (admirabilul, altfel) roman *Ion*. De aceea manualele alternative și noutățile sunt întâmpinate cu strîmbături și cu alibiuri de felul: de ce să încercăm experimente în programă, pentru că elevii (studenții) și așa nu învață, ca și cînd noi, educatorii lor, am studia pe rupte și am fi asemenea unor profeți într-o lume surdă.

5. CONCLUZIA DE ATUNCI SPER SĂ NU FIE VALABILA ASTAZI!

În încheierea articolului simt nevoia să-mi mărturisesc convingerea sinceră că în educația națională reforma trage să moară. Cred și mărturisesc că a cere fără a oferi soluții este cel puțin la fel de greșit precum au procedat... partidele politice în campaniile electorale. Am putea spune și noi, cum l-am auzit pe un lider sindical: n-au decît să-și onoreze promisiunile, ca și cînd n-am ști cu toții că pălăvrăgeala aceea din campania electorală era un simplu exercițiu de retorică demagogică. Pe de altă parte sunt gata să pariez că soluția de obținere de resurse bugetare prin diminuarea școlilor, a universităților și a personalului didactic va fi respinsă de sindicate. Și în acest caz străbuna soluție postrevoluționară va rămîne întreagă: mai bine mulți și prost plătiți decît puțini, cu salarii consistente și responsabilități pe măsură.

(Articole publicate în *Dilema*, nr. 445 și 446 din 2001)

¹ Nu-mi vine să cred că a existat acum 10 ani – încă de atunci! – ideea comasării școlilor de la sate prin transportul școlar în centre mai performante. Și totuși articolul a apărut în revista *Dilema*, nr. 445 din 2001! Acest lucru arată ce uriașă împotrivire la schimbare și la clasificare valorică s-a petrecut în sistem.

CELEBRAREA LITERATURII LATINO

CRISTINA CHEVEREȘAN

Într-o lume a vitezei, a scurtăturilor și analizelor "la minut", a petrece mai bine de un deceniu alcătuind o lucrare de referință poate părea un demers anacronic. În universul academic modelat de sloganuri de genul "publici sau dispari", a te angaja la realizarea unei antologii de 2500 de pagini presupune fie un dram de inconștiență, fie o nemăsurată pasiune. Treisprezece ani de muncă susținută la un proiect de anvergură intimidantă îl înscriu cu siguranță pe Ilan Stavans, profesor la Amherst College și editor general al *Norton Anthology of Latino Literature*, printre frumoșii nebuni ai literelor americane (și nu numai). După succesul *Noii istorii literare a Americii*, lansată de Werner Sollors și Greil Marcus la Harvard University Press în 2009, cunoscutul specialist în cultură latino-americană și *latino* reușea să monopolizeze atenția publică și critică la începutul anului universitar 2010-2011 cu o lucrare pe cât de riguroasă, pe atât de îndrăzneată.

Trasând îndeaproape evoluția tradiției literare *latino* în spațiul actual al Statelor Unite, compendiul nu ar fi fost posibil fără o echipă de editori devotați, la rândul lor nume sonore în domeniile investigate: Edna Acosta-Belén (University of Albany, State University of New York), Harold Augenbraum (National Book Foundation), Maria Herrera-Sobek (University of California, Santa Barbara), Rolando Hinojosa (University of Texas at Austin) și Gustavo Pérez Firmat (Columbia University). În vreme ce fiecare se concentrează asupra producției literare a unei grupări anume din cadrul marii familii, eforturile conjugate aduc laolaltă două sute unu autori a căror operă traversează mai bine de patru secole.

Principiile organizatorice ale selecției operate generează, inedit, două moduri de afișare a *Cuprinsului*: 1) cronologic; 2) în funcție de proveniența scriitorilor incluși. Pe de o parte, se poate ajunge de la primii exploratori și misionari spanioli până în zilele noastre, în ritmul imprimat de cele șase secțiuni ce marchează momente-cheie ale culturii și literaturii *latino*: *Colonization*: 1537-1810, *Annexations*: 1811-1898, *Acculturation*: 1899-1945, *Upheaval*: 1946-1979, *Into the Mainstream*: 1980-Present și *Popular Dimensions*. Cititorul poate descoperi însemnările unor Bartolomé de las Casas, Cabeza de Vaca, Hernando de Soto, poate redescoperi staruri (José Martí, William Carlos Williams, Isabel Allende, Rudolfo Anaya, Junot Diaz) și poate încheia cu cel mai neașteptat și discutat subcapitol, dedicat textelor contemporane adresate maselor. Aici se regăsesc afișe, fragmente de romane grafice, povestiri, legende, versuri ale unor genuri muzicale tipice, de la mai tradiționalele *salsa*, *merengue* și *bolero* până la *Latin pop*, *hip-hop* și *reggaetón* (cu exemple din discografia lui Ricky Martin sau Cypress Hill).

Pe de altă parte, *Cuprinsul* alternativ

oferă celor interesați posibilitatea de a urmări traiectoriile distincte ale sub-grupurilor pe care mulți tind să le plaseze arbitrar sub termenul-umbrelă, "*latino*", fără a le cunoaște trăsăturile specifice. Parada țărilor din care sosesc diverșii autori e deschisă de Chile, căruia îi urmează Columbia, Cuba, Republica Dominicană, Guatemala, Mexic, Peru, Puerto Rico, Spania. Dacă unele nume sunt recomandate de reputații incontestabile, prezența sau absența altora a dat naștere unor dezbateri anticipate, de altfel, de editori. În prefață, Stavans explică în amănunt metodologia de lucru, precum și o serie de decizii privitoare la terminologia, definițiile, criteriile utilizate.

"Editorii au definit literatura *latino* în termeni elastici, ca manifestare artistică scrisă în spaniolă, engleză, *spangleză*¹ sau orice combinație a celor trei de către un autor hispanic la origine, care fie și-a trăit cea mai mare parte a vieții în Statele Unite, fie, deși doar tangențial legat de comunitatea *latino*, a ajutat prin opera sa la definirea acesteia". Antologia stă sub semnul dublelor afiliere (lingvistice, teritoriale, naționale), pledând pentru înțelegerea ambivalenței unui patrimoniu cultural în care elementul anglo-și cel hispanic se întâlnesc. Criticată de unii, opțiunea pentru traducerea textelor redactate inițial în spaniolă se înscrie în viziunea propusă: "Spre deosebire de alte literaturi etnice din Statele Unite, tradiția *latino* a avut mereu o viață dublă, între limba predecesorilor și engleză. Uneori, pe parcursul ultimelor cinci secole, engleza și spaniola au coexistat, alteori s-au întrepătruns în hibridul cunoscut drept *spangleză*. Editorii acestei antologii au selectat textele pentru cititorii de limba engleză din Statele Unite, considerându-le parte integrantă a literaturii americane".

Pe lângă fișele detaliate ce prezintă autorii în context personal și profesional, o parte importantă a volumului o constituie notele de subsol, aproape la fel de fascinante ca textele pe care le acompaniază. Ele se adresează direct publicului, ghidându-l, educându-l, clarificând expresii, idei, concepte. Parcurgerea lor asigură o introducere minuțioasă în cultura și istoria comunităților vizate. Într-un interviu privitor la intențiile și realizările *NALL*, Ilan Stavans enumera întrebările la care cartea caută răspuns: "Ce ne leagă? Suntem o minoritate sau mai multe? Suntem *pluribus* sau *unum*? Ce fel de voci vorbesc în numele sinelui nostru plural?"² Ea însăși călătorie și traseu inițiat, antologia afirmă importanța unei literaturi care, alături de creatorii săi, și-a câștigat în timp un loc aparte în conștiința americană.

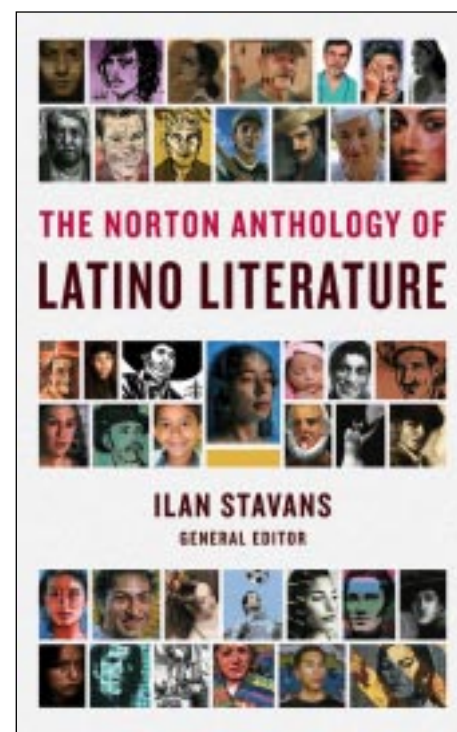
Depozitară a experienței și memoriei comunitare, scriitura *latino* stă mărturie unor realități sociale, politice și culturale articulate unitar, pe care America lui 2010 alege să le celebreze în loc de a le ignora sau ghetoiza. "Speranța mea", susține editorul, "e că vom putea trece dincolo de stereotipuri, de caricaturile ușurele și leneșe de la știri, ale

unor indivizi de-abia ajunși în țară, care nu știu limba și nu-și doresc asimilarea în societate, dar ne fură locurile în școli, paturile în spitale, slujbele. În realitate populația *latino* se află aici de mai mult de patru sute cincizeci de ani"³. Ambițioasă, impresionantă, deloc agresivă sau radicală, deschisă revizuirilor și reeditărilor, *The Norton Anthology of Latino Literature* dă un exemplu de seriozitate, profesionalism și reală afecțiune pentru obiectul de studiu pe care-l aduce, cu mândrie, în atenția publicului larg.

¹ *Spanglish*

² <http://www.mylatinovoice.com/music-and-arts/15-arts/2454-interview-with-ilan-stavans-norton-anthology-of-latino-literature.html>

³ Intervi cu Peter Rooney, https://www.amherst.edu/aboutamherst/news/news_releases/2010/09/node/228028

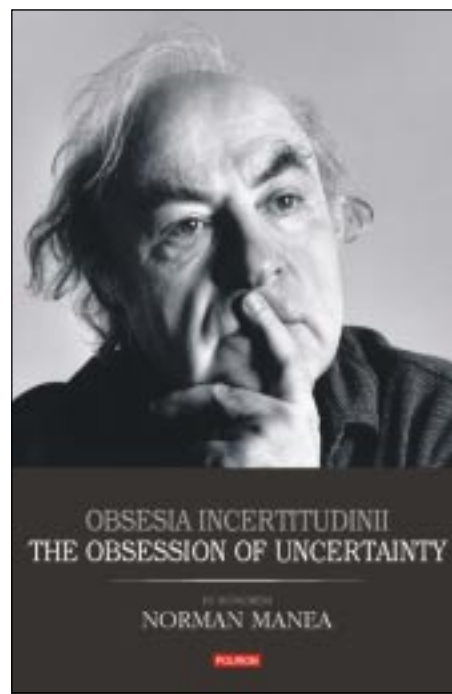

ANIVERSARE NORMAN MANEA!

Pe 19 iulie 2011, Norman Manea a împlinit șaptezeci și cinci de ani. Nume de marcă al literaturii române și nu numai, tradus și premiat în întreaga lume, candidat constant la premiul Nobel, autorul a fost sărbătorit prin organizarea colocviului internațional *Norman Manea: A Celebration* de către Institutul Cultural Român de la New York și Bard College. Inițiativei i s-a alăturat editura Polirom care, după cunoscuta serie de autor lansată în urmă cu trei ani, i-a dedicat sărbătoritului un impresionant volum aniversar bilingv, prezentat cu ocazia manifestărilor de peste ocean. Nu mai puțin de cincizeci de nume de referință ale culturii contemporane române și internaționale s-au adunat să rememoreze clipe petrecute alături de prieten, coleg, partener, mentor sau să îi omagieze opera.

Pe de o parte, participanții din țară (în ordine alfabetică: Gabriela Adameșteanu, Paul Cernat, Sanda Cordoș, Daniel Cristea-Enache... iar lista poate și trebuie să continue) sunt prezențe notabile în viața și dezbateră literară a momentului. Pe de altă parte, personalitățile din străinătate care au ținut să îi fie alături scriitorului și omului Norman Manea după mai bine de patru decenii de carieră constituie o galerie remarcabilă. De la Philip Roth, Cynthia Ozick, Antonio Tabucchi, Antonio Muñoz Molina la Claudio Magris sau Ian Buruma, scriitori, critici, jurnaliști, editori, traducători, profesori răspund cu plăcere invitației de a colabora

la volumul de excepție îngrijit de Cella Manea și George Onofrei. Amintiri, eseuri, poeme, analize critice, interviuri sau pur și simplu felicitări și dedicații literare suntacompaniate de o bogată colecție de fotografii ce trasează evoluția personală și profesională a autorului.

Emoționantul *Cu-vânt înainte* al soției acestuia deschide o carte ivită din afecțiunea și respectul celor implicați: "A fost un mare noroc pentru mine să-mi împart viața cu un om generos, gata să acorde atenție și căldură celor din jur, a cărui profundă înțelegere pentru condiția umană l-a plasat mereu de partea celor în primejdie sau suferință [...] Dacă "stilul e omul", cum știm, la Norman stilul exprimă consecvent originalitatea, melancolia, neliniștea, căutările unei personalități acute, de veghe la pro-

vocările realității, implicată, reflexivă, interogativă, dar și disponibilă calamburuului, șaradelor și evaziunii". Silviu Lupescu, directorul general al editurii Polirom, responsabil de readucerea operei lui Norman Manea la locul cuvenit în patrie, concluzionează convigător: "... omul de cultură, indiferent de extracția geografică, mai are un cuvânt important de spus în lume, iar reflecția asupra destinului umanității trebuie să fie mai importantă decât orice alt interes conjunctural. Rămas fidel limbii natale și spațiului central-și est-european, Norman Manea se definește astăzi drept una dintre conștiințele critice ale lumii, iar opera sa trebuie cunoscută, tradusă, citită și recită". (B.B.)

CĂLĂTORI (IV)

RADU CIOBANU

Pe **Andrzej Stasiuk** l-am descoperit în 2003, în volumul *Europa mea* (Polirom), pe care l-a semnat împreună cu colegul său ucrainean, Iuri Andruhoviçi. Partitura sa în această carte se intitulează *Jurnal de bord* și, încă de la primele rânduri, m-a transpus într-o dispoziție empatică destul de curioasă, fiind vorba de un autor mai tânăr cu un sfert de veac. Pe un astfel de scriitor îl poți citi cu simpatie, la empatie fiind mai greu de ajuns în cazul apartenenței la generații diferite. Și totuși ea s-a dovedit reală și cu ocazia volumului *Călătorind spre Babadag* (RAO, 2007) și s-a confirmat acum din nou, în timp ce îi citeam recenta carte, *Fado*. Explicația acestei intrări în consonanță cu un autor mult mai tânăr, care vine din altă limbă și din altă cultură, mi-a oferit-o Stasiuk însuși, în interviul acordat lui Ovidiu Șimonca (*Obs. cult.*, 552): "Din România se vede foarte bine Polonia, avem aceleași preocupări, aceleași întrebări, aceleași neliniști." Care vin, toate, îmi îngădui să adaug, de la apartenența la aceeași patrie comună – Europa Centrală. Cele trei titluri din Stasiuk, numite mai sus, pot fi considerate ca trei părți ale unei singure cărți dedicate acestei patrii comune, deopotrivă exasperantă și fascinantă, pe care Stasiuk o străbate de ani de zile, de-a lungul și de-a latul: "Ah, această singurătate central-europeană! Această veșnică condiție de a fi un orfan al sortii, pentru care nu există leac, deoarece leacurile nu acționează retroactiv și nu reușesc să reînvie ceea ce a murit."

Se pare că lui Andrzej Stasiuk staționarea mai îndelungată într-un loc îi dăunează grav sănătății. De altfel, el însuși spune în același interviu că nu-și resimte peregrinările ca pe niște călătorii, ci ca "un mod de a exista". Cititorul care-i cunoaște doar cărțile îl percepe totuși ca pe un călător autentic, propulsat de acea stranie chemare a depărtărilor care i-a animat pe toți marii navigatori, de curiozitate, de nostalgiei inefabile, de voluptatea deplinei libertăți care, odată cunoscută, produce o ireversibilă dependență: pornești iar și iar, ca s-o simți, ca s-o trăiești. Dar trebuie de îndată adăugat amănuntul, esențial aici, că ne aflăm în compania unui călător atipic, întrucât nu pare a-l interesa, a-l chema, a-l fascina decât spațiul precis delimitat al Europei Centrale și de Est. A umblat și prin alte părți, dar nicăieri interesul nu i-a fost potențat de o implicare afectivă și de o asemenea propensiune reflexivă *post factum* ca aici. "Fiindcă – spune el – să mergi nu e mare lucru.

Ce e mai important începe după aceea, exact acum, când totul deja a înțepenit, a încremenit și se preschimbă încetul cu încetul în neant." Apetitul său reflexiv vine probabil din obiceiul de a umbla cu privirile ațintite în "oglinđa retrovizoare a memoriei", unde percepe cu nedisimulată înfiorare "lirica lucrurilor pierdute". Particularități care vorbesc de la sine despre temperamentul și predispozițiile călătorului, fiind poate mai evidente în acest recent volum, *Fado*, ce poate fi socotit o carte oarecum conclusivă, o focalizare a impresiilor și reflecțiilor acumulate în deambulările sale mitteleuropene. Aș spune că *Fado* oferă sub acest aspect trei paliere de interes: prezentul, viitorul și memoria, nu trecutul, ci memoria ca depozitară a fragmentelor care compun viața. De fapt, cam totul este fragmentar, o viziune asupra unei lumi care se configurează din secvențe aparent separate, dar "se leagă" prin maxima lor semnificație și expresivitate.

Prezentul, ca și la Magris, nu se revelează într-un "jurnal de călătorie" cu fluentă cronologică, ci prin instantanee, un fel de stopcadre, care în cele din urmă coagulează,

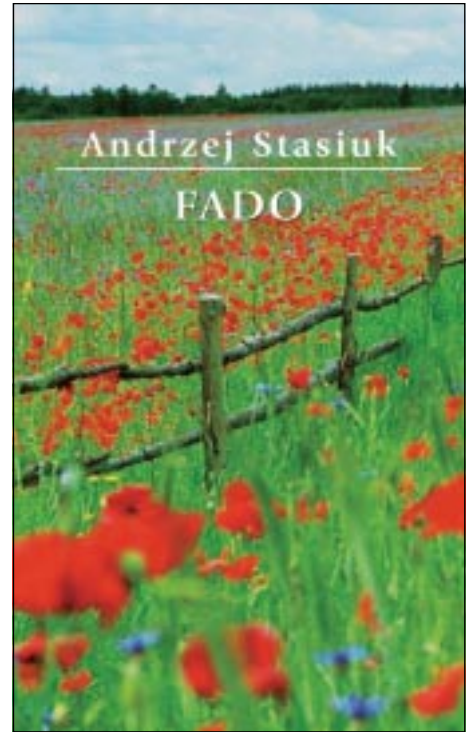
alcătuiind imaginea coerentă, de ansamblu, a lumii central-europene. Pe care Stasiuk o cutreieră fără vreun plan previzibil, din Albania în Polonia, din Cehia în Transnistria, captând clipa prezentă, întotdeauna de o stranietate tristă, sordidă sau grotescă. Un prezent care poartă în sine persistența trecutului și aspirația spre un viitor incert, stângaci prezumat, imposibil de accesat. Tipică în acest sens este Budva, stațiunea maritimă, "perla" Muntenegrului, cel care aspiră "să se desprindă de Serbia, de compania ei copleșitoare, de soarta ei blestemată." Dar Budva, cu o lume amestecată și impură, cu muzicile, jocurile de lumini și fumigația grătarelor, nu reușește să fie decât "imitația kitschoasă a modernității", în timp ce sus, în munte, se practică încă vendeta, "la fel ca în Albania, situată la treizeci de kilometri mai încolo." Acest avânt spre o modernizare în numele căreia se înlătură haotic tot ce a fost e resimțit de Stasiuk ca având în el "ceva diabolic". Iar fenomenul, "într-o măsură mai mică sau mai mare, este valabil pentru toate țările foste comuniste," țări de care nimeni nu are nevoie, dar care aspiră cu efortul disperării să-și depășească destinul obscur și să se integreze în lumea Occidentului cunoscut doar prin seducția canalelor comerciale: "Căci, la urma urmelor, cine se duce la Kosovo? [...] Cine are nevoie de Kosovo? Sau de Macedonia? Niște țări mititeile, uitate, care pentru unii reprezintă doar o bătaie de cap, iar pentru alții o pradă?" Întrebarea poate fi extinsă și asupra țărilor nu tocmai "mititeile".

Chiar și asupra României, pe care Stasiuk o găsește așa cum e, mereu imprezvizibilă și deconcertantă, unde, bunăoară la Sarmizegetusa, "lângă acest templu al memoriei naționale se afla un mic W.C. de lemn, iar conținutul lui nu mai fusese golit de pe vremea împăratului Traian." Peste toată această lume scăpată de sub dictaturi mutilante, dar purtând încă sechele de durată, băntuie deruta, nimicul, plictisul, lipsa de perspectivă și așteptarea a ceva nedefinit care nu mai vine. Emblematic îi sunt benzinăriile și discotecile rurale, unde "Distracția se preschimbă în dramă pe nevăzute. Fetele și băieții [...] încearcă să fugă cu orice preț de propria existență, deoarece li se pare că orice li s-ar întâmpla, tot le va fi mai bine decât soarta care le-a fost dată [...] Din civilizația Occidentului au luat numai gunoaiile și resturile. *Căci tocmai resturile și gunoaiile reprezintă elementul principal al ofertei*" (subl. RC). Ultima propoziție e teribilă prin duritatea adevărului conținut. Ea exprimă exact discrepanța – sesizată și de Péter Nádas în *Rânile bătrânului continent* – dintre iluziile cu care lumea aceasta a ieșit în întâmpinarea Occidentului și reacția retractilă și arogantă a acestuia. Dar vinovățiile se echilibrează.

Viitorul – pășim de acum pe al doilea palier – e văzut de Stasiuk dintr-o perspectivă eurosceptică. Raționamentul e simplu și greu de contrazis. După dispariția "cortinei", urmată la un timp relativ scurt de extinderea UE, cele vreo două sute de milioane de suflete ieșite din regimurile opresive – "brâul de populație mixtă" dintre Germania și Rusia, cum le numește Hannah Arendt – nu mai sunt despărțite prin nimic de restul Europei. Teoretic. Practic însă ele au devenit pentru Occident o provocare. Lumea aceasta care, decenii la rând, a visat și a idealizat un Occident care nu o înțelege și nu-i împărtășește experiența și mentalitatea, se revarsă acum asupra sa. "Triburile acestea ciudate – scrie Stasiuk – necunoscute și exotice, se vor găsi în spațiul european, dar ar fi o dovadă de

naivitate din partea noastră să credem că își vor abandona obiceiurile [...] în favoarea unor valori universale, liberale și democratice." Urmarea va fi că "bătrânul continent" va deveni de nerecunoscut, nimic nu va mai arăta și nu va mai funcționa ca înaintea acestei revărsări demografice. Și, mai în glumă, mai în serios, Stasiuk schițează o predicție pentru următorul deceniu (el scrie în 2006), din care regret că nu pot reproduce decât câteva "puncte", cele mai savuroase: "[...] vor veni țigani cu șatrele lor și își vor face taberele chiar și pe Champs Elysées [...] polonezii beți și bigoți vor pustii cramele de pe Valea Rinului și Mozela [...] E greu de spus ce vor face românii cu milioanele lor de turme de oi – caracteristica lor națională este, la urma urmelor, oieritul, dar mai ales imprezvizibilul. Sârbii, croații și bosniacii vor traversa canalul pe pirogi dalmate și vor balcaniza Marea Britanie [...] Iar ceea vor face albanezii depășește de tot mîntea omenească." După o asemenea viziune apocaliptică, dar întru totul plauzibilă, concluzia cade implacabil și logic: "Așadar, se anunță un lung și frumos declin."

Cu *memoria* – al treilea palier de interes în *Fado* – Stasiuk se află în relații simbiotice: el o cultivă, ea îi întreține tonusul moral. Stasiuk e un paseist căruia viitorul nu-i spune nimic încurajator, iar prezentul e cum e și ca dânsul suntem noi. În schimb, în trecut există câteva valori care s-au dovedit la vremea lor eficiente, fără a fi prețuite cum se cuvenea. Una dintre credințele sale, reiterată în toate scrierile citate aici, este aceea – exprimată, de altfel, și de Kundera – că hulita Kakanie a fost un rău mai mic decât tot ce a urmat după destrămarea ei, nefiind exclus ca, odată "cu trecerea timpului să înceapă să fie privită ca un prototip imperfect al unei Europe unite." La fel, spune el, "ca și convingerea că Franz Jozef a fost întru totul și împăratul [nostru]. La așa ceva nici nu poate să viseze Wilhelm, de Nicolae nici nu mai vorbesc." Evenimentele, figurile, peisajele și locurile pe care și le amintește, așa disparate cum sunt și aglutinate fără altă logică decât că i s-au întâmplat lui, sunt însăși viața. Mai mult: "În afara locurilor și evenimentelor, în afara luminilor, *mai sunt și obiectele* (subl. RC), a căror amintire pare indestructibilă".

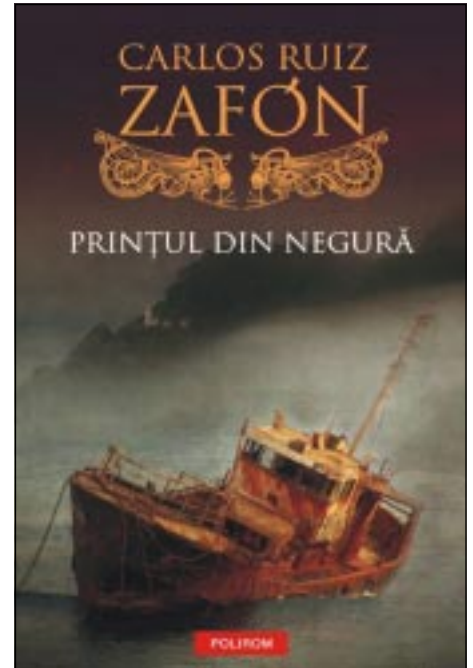
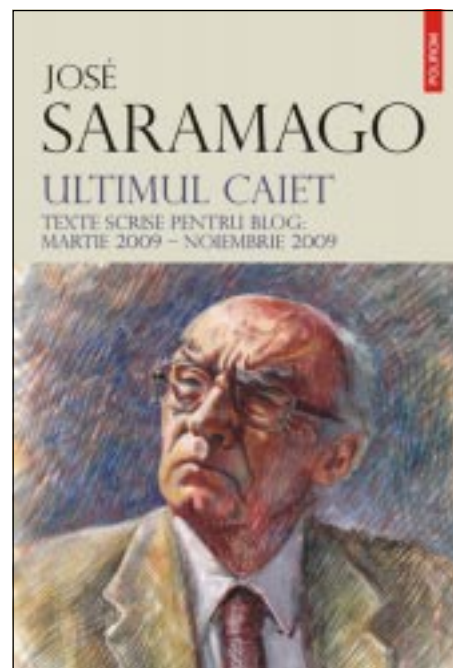

Îmi regăsesc în această frază, ca și mai demult, într-o excelentă proză a Slavenkai Drakulic, confirmarea convingerii că unul dintre semnalmentele definitorii ale mentalității central-europene este și atașamentul aparent irațional față de obiecte, care, oricât de inutile ar fi devenit, mai poartă, ca și împărăția, un prestigiu vetust, dar încă dăinuitor. Antologică în acest sens este evocarea venerabilului cuțit din casa bunicilor, vestigiu "din timpurile când lucrurile erau mai solide și mai degrabă trăiau mai mult decât oamenii." După toate astea, următoarea confesiune cu rezonanță finală ar putea fi reținută ca o foarte personală *Weltanschauung*: "Trecutul și memoria sunt patria și casa mea. Îmi place să mă îmbăt în singurătate și să rememorez întâmplări, oameni și peisaje din trecut. Nu m-am gândit niciodată la viitor ca la o soluție. Viitorul este mereu o evadare pentru proști."

Pasionala revărsare a nostalgiei, tristețea, reflecția asupra destinului sunt unele dintre caracteristicile *fado*-ului portughez. Dar și ale lumii prin care călătorește iar și iar Andrzej Stasiuk. Sunt nuanțe esențiale, care ne-ar fi rămas inaccesibile fără atenta traducere a Cristinei Godun, exersată, de altfel, cu precedentul volum, *Călătorind spre Babadag*.

Andrzej Stasiuk, *Fado*, traducere din limba polonă de Cristina Godun, București, RAO, 2010.

NOU la POLIROM

HARFA DE IARBĂ

harfa de iarbă

CROSSROADS

GHEORGHE VIDICAN

SINGURĂ

SINGURĂTATEA

singură singurătatea desfrunzește sărutul
îl culege de roade
mîngîie pașii, ospătează rîsul.
în Saint Mary
ploile sînt dătătoare de soare tînăr

LAKE FOREST, SUNSET

înfruntăm liniștea ca pe coasta lui adam
lipsă
arde vîntul cu o flacără familiară și mă
răsfață
nemărturisit gîndul urcă pe ramuri hurezul

CHICAGO RIVER

o cină se hrănește cu roua de pe iarbă

FÎNTÎNA DE FOC

din nechezatul cailor
ca pe o cîmpie coboară în mine îngăduința
istoriei

BISERICI

se zidesc biserici pentru nașterea spusă de
ursite
palma de fierar plină de noduri astrale
hirotonit e-nceputul, liturgică clipa docilă
e carnea precum sărbătoarea

PLĂCUTĂ VIGUROASĂ

plăcută și viguroasă femeia taie aerul cu
pieptul
cu privirea în alergare. o rugă de sinaxar
în roua
de august. femeia nici nu bănuiește tulbararea
apei
de ospățul întemeietorilor de anotimpuri

prin floarea cu ghimpi și ferestre un aer
semn de iubire

JOHN

lacuri ca o povară a conducătorului de oști
prin pădurea saint mary
trecători cu zgomotul caleștii în mîini
o femeie membră a clubului de golf în semn
de protest că john, iubitul, o traduce din
engleză
în engleză britanică cu croitoreasa de lenjerie
intimă
fărîmituri din mîndria prosperiei doamne se
vînd la licitație
odată cu virusul imunității parlamentare

CHICAGO

răsare chicago
din goana mașinii
leneș rîsetul unui copil
trage după el ochii

fratelui meu ca la jocuri mecanice

chicago are o mahala zgomotoasă de neamuri
pestrițe

STRAWBERRY FIELDS

FOREVER

miroase a liliac culcușul de ierburi al pîinii
prin frunzișul umbrei foamea căpșunilor de
a da foc cîmpiei

închis în albastru ochiul orbului e lustruit
cu șoapta jumătate clipă pe jumătate tăcerea
miroase a tămîie. clopotnița bisericii grecești
din vernon hills aruncă pe lac confetti prin
care
aleargă libertatea negresei

SUMMER TIME

e vară în aburul arăturii cu păsări agățate
de soare cercei
e vară pe o cîmpie din ținutul galenei
ceață curcubeu plug și huruitul combinei
toate înghițite
de sămînța căzută în brazdă
strigătul fermierului seamănă cu apusul și
strînge depărtarea
în brațe
se aud imnuri ce stăruie în bobi de grîu

NUNTĂ ÎN LAKE FOREST

e o răsplată în înflorirea pe neașteptate a
sîngelui în palmele buncii
mireasa un pămînt alb hotărnicit în zestrea
de bobi între pogoane
floarea alpină a ochilor ei se răstoarnă pe
zidul conacului îmbătrînit
de negoț.
părul fluierat prelung șterge amiaza la ochi
și ochii mirelui. odihnit
fermierul își atîrnă privirea de plînsul miresei.

răsare luna peste lake forest

ADOLESCENȚA LUI JIM

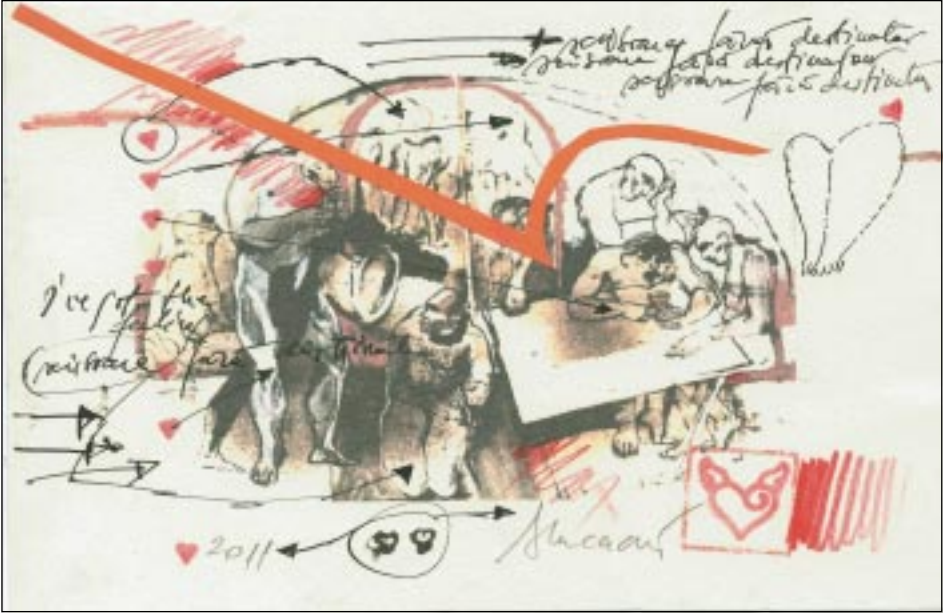
pe valea mississippi-ului tăcerea *steamer*-
ului tatuată
pe auzul tău și în aer ademenitor adolescența
lui jim
raze de soare ramificate în alte tăceri

TĂRÎM AL GALENEI

florile rugului de măceș trecute în
amiază
în frumosul tărîm al gelenei

BUMS

razele stelelor se strîng să apună în
autobuzul poștal
falsa prietenie a palavragiilor
dezmoște dimineța
ei înfioară soarele cu umbra lor
nebărbierită
duhnesc la neliniștitoarea poruncă a
focului

PARCUL CENTRAL

ADRIANA CÂRCU

"... și cu banii o să ne cumpărăm carioce și ciocolată", spune fata în timp ce rupe cu grijă tulpinițele fragede ascunse prin iarbă. Când adună vreo zece flori, învârte în jurul lor un fir de ață albă și le așază în coșulețul de nuiete captușit cu niște frunze. Are deja șase buchețele, care miros vag a primăvară, și tot parcul la dispoziție ca să umple coșul, înainte de a se posta cu el în fața porții, unde o să îngâne timid: "Viorele, luați viorele". Oamenii au s-o privească zâmbind și vor trece mai departe. Până la urmă cineva îi va da un leu, refuzând buchețelul.

Romi, fratele ei prin alianță, care locuiește când și când la ei, înhață banii și o ia la fugă. O să-l mai vadă deseară, bineînțeles fără bani. Fata se întoarce în parc. Trece de grupul de jucători aplecați peste tablele de șah desenate pe mesele de beton și se îndreaptă spre locul de joacă: un ringhișpil, două balansoare și câteva leagăne. Cu coada ochiului o vede așezată pe bancă, înconjurată, ca de obicei, de multe plase. Ca de obicei, se face că nu o observă. Se urcă în scaunul de fier al ringhișpilului și după câteva ture bune, sare din mers. În momentul acela simte o pocnitură. Când se trezește în iarbă, duce mâna la cap și și-o retrage pătată de sânge. Femeia de pe bancă o privește nemișcată. Probabil că nu a stat mult întinsă, pentru că nimeni altcineva nu pare s-o fi observat. Se ridică și are grijă să nu-și murdărească sveterul. Se apropie de un grup de copii și se fugărește cu ei prin labirintul din țevi de metal ruginit. Un domn, care-i privește de o vreme le spune că, dacă vor, îi va duce la linia ferată de peste bulevard, să le arate trenul. Câțiva copii îl urmează. Se ia după ei. În momentul când omul o ridică în brațe fata știe - cu acel instinct infailibil al străzii, care n-o va părași niciodată -, că se află în pericol. Se rupe din strânsoare și o ia la fugă. Trece bulevardul înapoi și o taie prin parc. Femeia cu plase privește zâmbind în urma ei.

Poartă o rochie scurtă cu un imprimeu floral pe verde și bleu, croită dintr-un material cam bățos, destinat, de fapt, huselor de fotoliu. Este prima îndrăzneală vestimentară. În picioare are niște papuci cu talpa de lemn, care păcănesc plăcut pe dalele pătrate. Pe braț poartă un coș de rafie, burdușit cu două cărți, ca să pară mai greu, iar la gât și-a prins o bentiță de catifea neagră, pe care a montat un gablonț găsit prin sertare. Pe o bancă, femeia doarme întinsă în plin soare sforăind ușor, cu plasele împrăstiate în jurul ei. Prin dreptul statuii se întâlnește cu fostul antrenor de volley. Pe când se pregătește să-l salute cu solemnul bună ziua, acesta înclină respectuos capul și spune: Sărutmâna. Își dă seama că n-a recunoscut-o.

"Asta e bicicleta mea. M-am gândit să ți-o prezint, pentru că de acum înainte ai s-o vezi foarte des." Stau pe banca în jurul cărei atârnă lianele, prelînse de pe filigoria de metal, care aproape că o ascund. Este chiar banca, unde peste câteva săptămâni va primi, cu stângăcie, primul sărut. Se uită în ochii albaștri, a căror căutătură ușor ironică o cunoaște de acum și știe, cu adâncă premoniție a feminității, că acest moment prozaic marchează intrarea într-un nou ev.

Băncile lucesc lipicios de la umezeala acumulată de-a lungul iernii. La marginea aleii un bec chior se clatină ușor în bătaia vântului mutând umbrele. Se așază pe speteaza băncii cu fața spre clădirea Facultății de Electrotehnică și așteaptă cântând încetitor. *Raindrops on roses and whiskers on kittens*. La opt fără cinci, un careu de lumină se deschide pe trotuarul ud din fața clădiri. Studenții ies de la curs. Mai adastă vreo cinci minute după ce a ieșit și ultimul. Deodată aude un târșăit care se apropie. Tresare, dar nu întoarce capul. Femeia vine pe cărarea nepietruită târându-și plasele și murmurând cuvinte de neînțeles, ca o incantație. Pe când trece prin dreptul ei, o privește obosit și îngână ca pentru sine: "Nu-l mai aștepta". După ce a petrecut-o cu privirea până la ieșirea din parc, o ia încet înapoi pe aleea *Aleea Frunțașilor*, unde din vitrinele încetoșate se zgăiesc aceiași bărbați țepeni și aceleași cucoane frezate.

Simte pulsația sângelui undeva în adâncul gâtului, iar mâinile îi atârnă ca două sloiuri. În timp ce coboară ca-n vis cele câteva trepte, o vede pe femeia cu plase așezată pe blocul de beton de la intrarea parcului, privind concentrată într-un punct fix. Instinctiv îi urmează privirea cu pașii. Nu departe de filigorie se oprește brusc locului. Simte cum retina refuză să înregistreze imaginea celor două siluete așezate pe bancă și, închizând ochii, se lasă moale în jos. În iarbă, strânsorea din gât i se eliberează cu un țipăt de pasăre.

Luminițele pâlpâie ca o părere. La început nu e convinsă că le vede, pentru că știe că, de fapt, n-au ce căuta acolo. Pe măsură ce înaintează, sutele de lumânări, care marchează o traiectorie prin labirintul verde, devin tot mai reale și tot mai incredibile. Parcurge tunelul feeric împreună cu alți trecători uluiți și, pe când recunoaște câțiva artiști care urmăresc preocupăți defileul, înțelege că este părtașă la primul *happening* din Timișoara. Pe când se întoarce s-o ia spre casă, vede la intrarea în parc fulgerul albastru al salvării. Se apropie în grabă ocolind mormanul de plase abandonat la capătul aleii. Lîngă zidul de piatră, înconjurată de câteva umbre, deslușește o siluetă întinsă la pământ. De abia când ajunge la capătul scărilor, vede că silueta e acoperită cu un cearceaf alb.

DOI SACI DE PORUMB

BARANYI FERENC

"Sunt medic pensionar, politician în rezervă și scriitor amator", afirma Bárányi Ferenc în 2008, la preluarea premiului pentru proză al USR Timișoara, pentru romanul **Fata morgana a fericirii**. Fost ministru al Sănătății, vicepreședintele Serviciului de Ajutor Maltez în România și președintele Serviciului Internațional pentru Salvarea Copiilor în România, scriitorul-medic Bárányi Ferenc a debutat în anul 1974 cu volumul **Medicul tuturor** (Ed. Előre, București). Tirajul de 42.000 exemplare s-a dovedit a fi prea mic, epuizându-se încă din prima săptămână de la apariție. Ani de zile a fost "cartea cea mai căutată de cititorii maghiari", fiind reeditată în 1995 la Ed. Kriterion și tradusă în limba română în anul 1997. A urmat un volum de nuvele, scris împreună cu soția lui, László B. Ildikó, **Și atunci sosit-a Hipocrat** (1976), apoi volumul propriu de nuvele **O zi e ca alta** (1979), ambele la Ed. Facla din Timișoara.

Romanul **Pavajul urcă la cer** (1983, 2002), primul volum dintr-o trilogie, îl propulsează pe autor în plutonul de frunte al scriitorilor maghiari din România. Al doilea volum, **Fata morgana a fericirii**, continuă istoria studentului exmatriculat politic din facultate, iar al treilea volum, **Eternitate personală**, așteaptă doar oferta unei edituri pentru a fi publicat. Pe lângă acestea, mai este autorul a sute de reportaje, eseuri, schițe, critică de teatru, scrieri de educație sanitară, fiind o prezență permanentă în literatura maghiară contemporană. Critica îl numește "un novelist de talie europeană", iar dacă nuvelele sale ar fi fost scrise, de pildă, în limba engleză, ar fi putut avea succes și pe plan mondial.

Era toamnă, oamenii beau deja rampaș. La noi în sat, în noaptea de sâmbătă, o țigancă a fost violată. Eram medic de circă, începător, cazul m-a revoltat la culme. Simțeam o mare compasiune pentru țiganii adunați grupuri-grupuri pe stradă, agitănd cuțite în mâini și zbirând că o să-i despic pe făptași de-o să le curgă mâtele.

Făptașii, doi morari, lați în umeri, în jur de patruzeci de ani, stăteau în sala de așteptare când am intrat. Eu mă așteptam să văd niște puștani necoptți la minte, m-a șocat faptul că și bărbați în toată firea sunt capabili de o asemenea mârșăvie. Asta m-a înfuriat la culme. I-am făcut cu ou și cu oțet, am țipat la ei, am dat cu pumnul în masă și, în cele din urmă, am trimis femeia de serviciu după milițian.

Vinovații n-au zis nici păs, oricâte le-aș fi spus. Cu toate că i-am amenințat cu procuratura, procesul public și închisoarea. Ei tăceau numai, răsucind de zor firele de blană de caracul din cușmele de pe cap, gata cârlionțate. Când am rămas fără suflu, unul din ei a tușit discret, semnalizând că vrea să spună ceva. În sfârșit – m-am bucurat eu în sinea mea. Am reușit să le înfrâng încăpățânarea, acum își vor face cu penitență autocritica. La care el:

– Dar ce-o să se întâmple dacă fata rămâne gravidă? Că legile astea... Și-apoi, poate nici n-a rămas de la mine. Iar atunci...

– Ce-o să se întâmple? O să se întâmple că veți plăti frumușel pensie alimentară. Și vă doresc ca fata să aibă gemeni, ca să puteți împărți între voi drepturile.

– Uite ce-i, doctore, hai să vorbim serios. Toată treaba asta nu-i atât de gravă. De ce vorbiți așa urât cu noi, de ce ne amenințați?

– Pentru că voi doi ați violat o fată, ați forțat-o. Iar asta se pedepsește cu închisoarea.

– Nu prea era nevoie s-o forțăm...

– Dar tot satul zice așa.

– Ei, și?

– Țiganii agită cuțitele în fața primăriei. O să vă omoare! – La care cei doi doar au rânjit, obraznic. E clar, ăștia se cred eroi, nu vinovați. Niște nesimțiți, i-am catalogat eu în sinea mea, dar marea mea revoltă inițială începuse să se diminueze, transformându-se într-un fel de îndoială. Cine știe, poate nu sunt chiar atât de vinovați, țiganii exagerează. Însă nu m-am putut abține să nu-i reped, chiar dacă nu prea convingător:

– Și nu vă e rușine, niciun pic?

Mai bine aș fi tăcut. E drept că nu mi-au răs în nas, însă mi-au dat de înțeles că nici prin cap nu le-a trecut să se rușineze.

– Nu mai fiți atât de furios, doctore. S-o lăsăm baltă, mai bine veniți cu noi la bufet, să bem un păhărel. De altfel, bestia aia mică din cauza căreia sunteți așa supărat pe noi, dă din fund destul de bine. Pe legea mea, v-ar fi plăcut și dumitale și atunci nu i-ați mai certa pe alții.

– Ce tot îndrugați acolo?

– Zicem, doctore, că tot nu ne-ați spus ce se va întâmpla dacă fata rămâne gravidă?

– Ba v-am spus!

– Uitați care-i treaba, suntem numai noi trei aici. N-o să afle nimeni. Faceți ceva ca să nu rămână gravidă. Zău așa! Bani avem. Încă nu-i târziu, n-a trecut nicio zi de când...

Abia am reușit să-i scot din cabinet, dar cum i-am văzut afară, m-a și apucat groaza, că era plină curtea de țiganii cuțitari. Continuau să strige și să se agite. Să fi fost vreo patruzeci.

Acum ați încurcat-o, morarilor! Mă temeam că o să-i sfășie într-o clipită. Ar trebui să-i chem înapoi pe nenorociții ăștia, să dau telefon la miliție sau, cel puțin, să strig... !

S-a întâmplat însă cu totul altceva decât mă așteptam. În curte, o tăcere de mormânt, morarii se îndreaptă, cu mâinile în buzunare, spre poartă, țiganii se dau la o parte, făcându-le drum, ba mai mult, se găsesc unii care-i și salută. Ca să vezi! Și abia ce se închide poarta, toți cei patruzeci năvălesc spre mine și toți vorbesc deodată. Eu nu mai înțeleg nimic, stau lipit de peretele sălii de așteptare, văd luciul unei lame de cuțit. Asta-i bună! De parcă eu aș fi făptașul, nu morarii. Doi mă trag de halat, alții îmi explică ceva cu voce ridicată. O femeie îmbrăcată peștiț își smulge părul din cap, la sânul ei doldora doarme un prunc. Sunt înconjurat din toate părțile, nu mai pot să-mi ridic nici mâna. Aud vocea femeii de servici, dar n-o văd. Milițianul e la ședință, îmi strigă. Și-a găsit și ăsta momentul. Dar mai există minuni. În ușă, un baston e ridicat în sus, izbește o dată, și încă o dată... A treia oară nimerește doar aerul. Toți se dau la o parte, iar acolo, în ușă, stă femeia oarbă. Vocea-i dogită de tutun e poruncitoare, ochii, două mărgele de sticlă opacă.

– Unde-i doctorul? Să se uite la fata asta!

Le duc în cabinet numai pe ele, pe femeia oarbă cu nepoata ei, fata violată. Au dreptate derbedeii, e o muierușcă bine făcută. Doamne, ce-au mai aranjat-o! Sub ochiul stâng, o umflătură vineție, rochia ferfenită, trupul plin de julituri, genunchii și palmele: carne vie.

– Erau beți. M-au târât de păr, pe jos. Le-am spus că nu vreau, am țipat, dar mi-au astupat gura, m-au și lovit. De mai multe ori.

M-a întristat ceea ce am văzut. Cum pot fi oamenii atât de inumani? Așa ceva nici în lumea animală n-are precedent. O să vedeți voi, animalelor albe de faină! Pentru asta o să plătiți scump!

– Niște monștri! – am spus cu voce tare. – Fiți liniștite, am să raportez la procuratură. N-o să scăpe așa ușor.

– Bine, bine. Dar să-i plătească nepotei mele și rochia. Face pe puțin două sute de lei.

– Și aia, sigur, dar să fie pedepsiți, să-i bage la închisoare. Asta-i cel mai important!

– Să nu rămână fata gravidă, asta-i cel mai important. Numai asta-i important, domnule doctor! Iar pe ăia să-i bată Dumnezeu!

Vorbea de parcă ar fi avut dreptul să-mi poruncească și mie, nu numai țăganilor. Expresiile bizare, vorbele ei, ca și ale celorlalți, cu iz țigănesc, n-aș putea să le reproduc exact. Destul că le accentua bătând cu bastonul în podea. Până la urmă, tot ea a început să mă roage:

– Dragă domnule doctor, faceți ceva, ce știți dumneavoastră mai bine, ca să nu rămână gravidă. Noi vă plătim, numai să faceți.

Pe cât fusese de dură și hotărâtă când a intrat, pe atât de tânguitoare și imploratoare devenise acum. În sinea mea i-am dat dreptate babei, la urma urmei faptu-i consumat. Mi s-a făcut milă de ele, și de babă, și de fată.

Mi-am pus mânușile și am consultat fata. Am constatat că, fără îndoială, nu acesta a fost primul ei contact sexual. În regulă, bine că știu, dar acum ce să fac? Să-i zic bunicii? Oricum, e destul de afectată de evenimente. E în stare s-o bată pe fată care, de asemenea, are destule pe cap. Dar nici să nu-i zic nu pot, pentru că nu-i totuna dacă era sau nu virgină când au violat-o. Ce aș putea să fac să nu fie baiul și mai mare bai? Îi dau de înțeles fetei, prin semne, care-i situația, și mă uit întrebător spre oarbă, dacă am voie să-i spun și ei. Răspunsul e un ridicat din umeri, arțăgos. Bine și așa!

– Trebuie să vă spun că fata asta n-a fost virgină când au violat-o.

– Ba bine că nu. Fata asta a fost și măritată, dar a divorțat.

– A divorțat? Păi câți ani are?

– Șaispe... trecuți.

– Așa, va să zică! ... Dar asta nu schimbă situația cu nimic. Cazul rămâne oricum un caz de viol, la care se mai adaugă și leziuni corporale externe cauzate de lovituri repetate. Ambele sunt fapte penale, cu siguranță că morarii o să înfunde pușcăria. Eu promit că voi face tot ce îmi stă în putință.

– Văleu, nu, doctore dragă, țucu-ți inima și plămâni, pentru numele lui Dumnezeu, să nu ajungă la închisoare! – mă imploră baba. – Amândoi au familii și trăiesc aici... trăim aici, în satul ăsta... Aoleu, nu, nu... ! Numai rochia să i-o plătească, și rușinea!

– Rușinea? Cu ce se poate plăti rușinea, cu cât? Poate dublu de cât face zdreanța aia de duminică? Și tu, tu puștoaică divorțată, ce zici de asta? Bucură-te, primești o rochie nouă! Păi n-aveți niciun pic de demnitate umană?

Iar am început să răcnesc și să dau cu pumnul în masă. Eram foarte supărat pe bestiile de morari, dar și mai tare pe babă. Eram supărat și pe fată, adică femeie sau ce dracu' o fi fost și, în mare măsură, pe mine însumi. De ce trebuia să mă bag în toată povestea asta? Ajungea să-i spăl rănile, să-i fac un antitetanos și s-o trimit acasă. Restul nu mai era treaba mea, ci a miliției.

Când am terminat de pansat, se întunecase. Fata o conducea de mână pe bunica trăită mereu în întuneric.

– Puteți să ziceți ce vreți, eu tot am să le vin de hac derbedeilor. La urma urmei, există și legi – le-am mai spus ca pentru a-mi întări propria convingere.

Abia atunci am realizat că sala de așteptare era goală, în curte nimeni. Scandalagii dispăruseră cu toții. Ba nu. A mai rămas cineva. Silueta i se confunda cu cea a sobei reci, de aia nu mi-am dat seama imediat. Era o slăbănoagă de țigancă, mirosind a fum, cu sâni veștejiți, mama fetei. Dacă nu mi-ar fi spus că are numai treizeci și cinci de ani, eu i-aș fi dat cincizeci și cinci. S-a așezat și a început să plângă. Nu și-a smuls părul din cap, nu s-a văicărit, n-a izbucnit în hohote de plâns, plângea pur și simplu. În liniște, aproape imperceptibil, ca o ploaie de toamnă care, chiar dacă se mai oprește din când în când, îți lasă impresia că se continuă. Păi, nu se mai termină odată toată povestea asta? Nici nu apucase să deschidă gura, că deja eram supărat pe ea. Ce vrea de la mine, să fi avut grijă de fată!

– Dacă fata mea rămâne gravidă și naște copilul, eu mă omor.

– Nu înțeleg de ce toată lumea se teme de sarcina asta, care poate nici nu există. Nu merg lucrurile chiar atât de repede. Iar dacă totuși... s-a mai văzut bunică tânără – am încercat s-o înveselesc.

– Asta da, dar ca o fată să rămână gravidă de la tat'su, așa ceva nu s-a mai văzut pe la noi! – hohoti.

– Cum? Bărbatul dumitale...

– Ăla. S-a îmbătat. Eu am fost plecată la oraș. A bătut-o pe fată, a tăvălit-o, a tras-o de păr, prin curte, până în șură.

– Groaznic!

– Ce-i drept, e numai tată vitreg pentru ea.

– E tot înfiorător, dar parcă nu chiar așa.

– Ba chiar așa! Și dacă tot am început, să vă spun până la capăt. Cel mai rău e că bărbatu-miu nu știe că... fata nu-i a lui. Asta n-o știe nimeni, numai eu!

– Cum așa?

– Păi așa, că atunci când m-a luat, eu eram deja gravidă... cu altul. E drept că doar de câteva săptămâni, dar în mod sigur.

– Deci soțul știe că e propria lui fiică și totuși...

(Din volumul de nuvele **Zilele vin, zilele trec**, în curs de apariție la editura Eurostampa)

Traducere din limba maghiară de ILDIKO GABOS-FOARȚĂ

Continuare în pagina 31

UN DIALOG ARTISTIC EXEMPLAR

IOAN VULTUR

Atelierul de Arte Timișoara, volumul II, apărut de curând în două masive tomuri, este o continuare, dar și o transmutare a periplului exegetic și memorialistic pe care Coriolan Babeți îl dedică artei și spiritului Timișoarei. Dacă primul volum al acestui proiect de amploare fixa câteva dintre coordonatele istorice și simbolice ale orașului, prezentând apoi lumea artei și profilurile artiștilor care s-au manifestat în intervalul 1969-1989, cele două tomuri recente se ocupă, așa cum precizează subtitlurile lor, de "oaspeții orașului și punțile de aer dintre «capitalele» artelor București și Timișoara". Acest subtitlu nu trebuie interpretat însă din perspectiva cunoscutei afirmații privitoare la Banat și la faptul că el ar fi "fruncea". E mai degrabă surprinderea unui fenomen trăit efectiv de artiștii și iubitorii artei din cele două orașe, care a debutat (în cazul Timișoarei) în anii șazeci ai secolului precedent.

Rămânând la nivelul unor observații de ordin general, întrucât o discuție detaliată depășește economia acestui articol, trebuie reamintit că, începând de pe la mijlocul anilor șazeci, grație unor demersuri artistice originale și inovative, individuale sau de grup - *III, Sigma* - la Timișoara are loc o mutație semnificativă în modul de a gândi arta și de a face artă. Acestea produc o deplasare fermă de la ideologemele simpliste ale realismului socialist impuse artiștilor la o artă care, prin gramatica și discursul său, se afla în consonanță cu experiențele din alte spații culturale emblematic pentru momentul respectiv. Excelența și noutatea artistică a ceea ce propunea în anii '60-'70 atelierul de arte Timișoara a fost sesizată imediat de către alți artiști, de critica de artă românească, dar și de cea străină, cu ocazia participărilor la diferite manifestări internaționale, dintre care celebra Bienală de Artă Constructivă *Elemente & principii* de la Nürnberg din 1969. Recursul la un limbaj artistic contemporan înregistrează treptat o pluralitate de exemplificări, datorate unor artiști din diverse centre culturale și în mod deosebit din Capitală.

Cred că acest fenomen a creat una dintre premisele esențiale ale punților de aer dintre București și Timișoara, altfel spus ale întâlnirilor, schimbului de expoziții, dialogului dintre artiști, criticii din cele două orașe. În promovarea, aprofundarea și diversificarea acestui dialog, Coriolan Babeți a avut un rol de prim ordin, datorită dublei sale calități - de critic și de inspector la organismul ce se ocupa de problemele de cultură la nivelul județului. Prin competența, inteligența și capacitatea sa persuasivă, el a reușit să facă posibile lucruri care în alte locuri nu se întâmplau sau erau de negândit. Datorită diligențelor sale, prieteniei cu artiști din capitală sau din alte locuri, multe expoziții excepționale vor ajunge pe simezele galeriilor de artă timișorene, vor determina mese rotunde, dezbateri sau cronici de incontestabilă anvergură teoretică și hermeneutică. Dintre expozițiile memorabile trebuie să le amintim pe cele ale lui Horia Bernea (*Deal IV, Prapori*), Sorin Dumitrescu (*Hipersemne*), Ion Nicodim, Sultana Maitec, Marin Gherasim, Wanda Mihuleac, Viorel Mărginean, Constantin Lucaci, Doru Covrig, Ion Dumitriu, Aurel Bulac, Florina Coulin, Alexandru Chira și alții. Opiniile privitoare la aceste expoziții exprimate cu ocazia vernisajelor, a simpozioanelor organizate în unele cazuri, în cronicile din diverse reviste și redate în cele două tomuri ale volumului II formează un surprinzător caleidoscop care fixează momente semni-

ficative din devenirea acestor artiști.

Ele se rețin grație intuirii gândului esențial care animă proiectele de creație ale artiștilor, formulei caracterizante, sintetică și memorabilă. Adeseori actul exegetic este amplificat de confesiunea directă, menită să transcrie experiența întâlnirii cu anumite opere. Elocvent, în acest sens, sentimentul de fascinație pe care îl resimte autorul în fața expoziției *Deal IV* a lui Horia Bernea: "Când am trecut pragul Galeriei Simeza din București, în care erau etalate cele 7 pânze mari-100/300 cm - din ciclul «Deal IV» [...] Ca un fulger global, o dorință inexplicabil de precizie a pus stăpânire pe mine, măturându-mi încăperile minții și inimii: că voi vrea să știu, de acum înainte, tot ce picta, tot ce spunea și tot ce trăia și gândea pictorul". Asemenea fraze care dau seama de starea de emoție trăită implică totodată și intuiția capodoperei. Convertirea unei asemenea experiențe în discurs are ca rezultat un eseu dens și bogat în analogii surprinzătoare și elocvente mai întotdeauna.

Punctele de maxim interes în dialogul dintre artiștii celor două «capitale» ale artelor, dar și din alte centre artistice l-au reprezentat expozițiile *Studiul*, gândite de Paul Gherasim și organizate de Ion Grigorescu și Coriolan Babeți. Prima dintre ele a avut loc în 1978 la Galeria Bastion și la Liceul de Artă din Timișoara și s-a axat pe aspectele producerii operei, ale laboratorului artistic, urmărind să pună în lumină - așa cum scria Titus Mocanu - «starea interioară a creației mai mult decât stadiul ei exterior sau situația ei finală». Impresionantă prin numărul participanților (102) și a lucrărilor expuse (peste 300), această manifestare artistică s-a bucurat de ample ecouri critice în revistele de specialitate și de cultură din vremea respectivă. Autorul volumului a avut buna idee de a ne oferi acest dosar de presă, inclusiv remarcabilele eseuri din catalog semnate de el, de Titus Mocanu și de Andrei Pleșu.

Studiul 2, deschis la sfârșitul anului 1981, părăsește acest teren al autoscopiei, al genezei interioare a operei, deschizându-se înspre vastele teritorii ale relațiilor artei cu natura, cu mediul uman, cu tradiția. Formularea temei sale este cât se poate de grăitoare: *Omul și natura, locul și lucrurile*. Ea atestă ieșirea de pe orbita modernismului care se concepea ca o entitate ruptă de tradiție, iar în formele sale radicale viza să facă din trecut o tabula rasa. În locul unei priviri poetice, imanente asupra artei suntem în fața unei perspective antropologice, vădite atât de modul în care a fost gândită și realizată expoziția, cât și de discursurile de acompaniament din catalogul său. În eseu care deschidea catalogul, Coriolan Babeți marca diferența dintre *Studiul 2* și primul: «Dacă atunci, în 1978, el se va fi imaginat ca o ipostază a sinelui său, acum el aspiră altruist la condiția unui generos vehicul; *translație de la condiția autoscopiei studiului, la telescopia integrării prin studiu*».

Problematica expoziției o găsim discutată sintetic și comprehensiv în eseu «*Sensuri ale tradiției*» al lui Andrei Pleșu, care formulează cu cunoscuta sa vervă și sagacitate tema acesteia: «Tradiția și problemele adaptării ei la epoca noastră».

Celelalte investigații - care nu mai sunt redate în lucrarea actuală - datorate lui Ernest Bernea sau Paul Petrescu - schițează o perspectivă filosofică asupra spațiului sau identifică unele dintre coordonatele spațiului tradițional țărănesc românesc. Ele sunt urmate de alte eseuri, de interviuri cu artiști, texte critice pe probleme mai punctuale, astfel că

laolaltă cu materialul iconografic selectat (din păcate foarte prost reproduș în catalog), *Studiul 2* își relevă întreaga sa anvergură, calitatea de moment de răscruce în arta românească a secolului trecut. Se poate afirma, fără teama de a exagera, că *Studiul 1* și *Studiul 2* au reunit lucrări ale celor mai semnificativi artiști ai vremii și au atras elita criticii de artă în actele reflexive, interrogative și hermeneutice generate de aceste veritabile evenimente artistice și culturale. Privite de la distanța deceniilor care au trecut, cele două versiuni ale *Studiului* par a vorbi despre două epoci diferite ale artei. Prin opțiunea sa tematică, *Studiul 1* era tributary modului de a înțelege arta specific programului modernist, în timp ce expoziția din 1981 respira aerul propriu unor căutări artistice și perspective teoretice care pe alte meleaguri fuseseră deja botezate drept postmodernism.

Reconstituind pluralitatea de forme ale dialogului dintre artiștii din Timișoara și București sau din alte locuri, scriind despre expozițiile pe care le-a curatoriât în perioada respectivă, Coriolan Babeți construiește un itinerar critic erudit, bogat în analogii și filiații relevante, orientat spre dezvăluirea proiectului vizat de artist și realizarea acestuia, reușind să surprindă semnificațiile faptului artistic și să-i propună cititorului o cale posibilă de întâlnire cu opera. Dar dincolo de aceste cadre, secvențe ce fixează un anumit moment dintr-o biografie artistică, autorul *Atelierului de Arte Timișoara* dedică o parte însemnată din volumul II unor personalități de vârf ale artei contemporane românești - Horia Bernea, Ion Grigorescu, Paul Neagu, Sorin Dumitrescu («de dinainte de 1990»), Paul Gherasim și celorlalți artiști din gruparea *Prolog*.

Vom întâlni aici asociate - într-o savantă formulă mozaicală - eseu critic, hermeneutic, confesiunea autorului, mărturia artistului (Ion Grigorescu), comentariul asupra unui dialog esențial (purtat la Roma între Horia Bernea și Teodor Bacovsky), răspunsurile lui Paul Neagu la un chestionar din 1986 privitor la activitatea sa din Anglia, necunoscută public din cauza prohibițiilor regimului comunist,

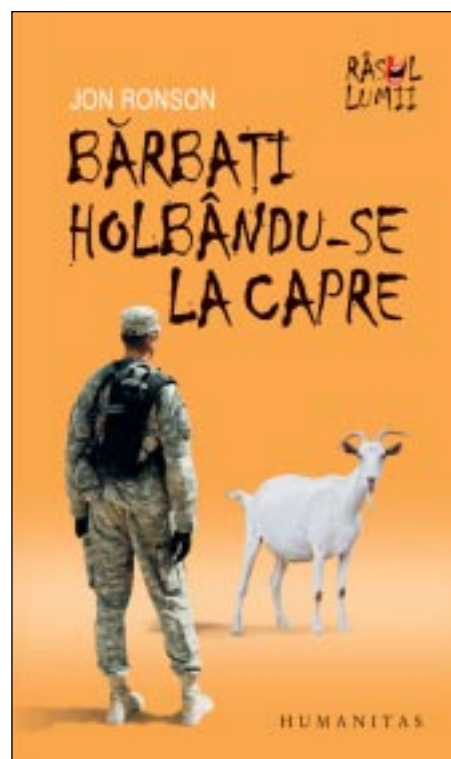

un articol al criticului american D. B. Kuspit despre sculpturile aceluiași artist expuse la New York (*Hyphen*) etc. Coroborarea și sinteza formelor discursive referitoare la artiștii amintiți transformă capitolele respective în micromonografii sui-generis, ce explorează cu grijă și har identitatea creației fiecăruia dintre aceștia, sursele care au avut un rol în decantarea ei.

Restituire a dialogului dintre cele două "capitale" ale artelor - dialog purtat într-o perioadă foarte puțin favorabilă unei comunicări autentice - cartea lui Coriolan Babeți impresionează nu numai prin densitatea ideatică și interpretativă, prin pluralitatea vocilor care ni se adresează, ci și prin puterea de evocare a unei experiențe memorabile, a cărei validitate se menține actuală.

*Coriolan Babeți, *Atelierul de Arte Timișoara*, Volumul II, Tomul 1, 2, *Oaspeții orașului și punțile de aer dintre «capitalele» artelor București și Timișoara. Cronici de artă și eseuri critice (revizitate) 1969-1989 (cu postscriptum-uri rezervate unui tom separat)*, Timișoara, Triade, Brumar, 2010.

NOU la HUMANITAS

CU SAU FĂRĂ MUZEE ÎN TIMIȘOARA? (II)

Dezbaterea cu tema **Cu sau fără muzee în Timișoara?** a avut loc în 11 aprilie 2011, în Mansarda *Facultății de Arte și Design* din Timișoara. Inițiativa și organizarea manifestării au aparținut **Comitetului Civic** (prof. dr. Rodica Vărtaciu, prof. dr. Ileana Pintilie, conf. dr. Smaranda Vultur, conf. dr. Lucian Ionică, Florian Mihalcea) și **Facultății de Arte și Design, Centrului de Creație al Artelor Vizuale Contemporane** (decan: prof. dr. Adriana Lucaciu)

Transcrierea a fost efectuată de Roxana Bobotan, Nicoleta Flavia Farca, Mihaela Lada, Anca Măzăroaiei, Oana Minoiu, studente la specializarea *Jurnalism*, de la UVT.

Marcel Tolcea: Eu vreau să vă spun că atunci când eram copil și stăteam la bunicii mei aveam o singură interdicție: să nu intru în camera mare de la stradă, care era foarte frumos aranjată și avea patrimoniu, dar nu intra nimeni în ea. Bunica mea făcea mereu curățenie acolo, toate erau puse perfect, ciucurii erau aranjați, icoanele erau șterse, candela mergea aproape electric, ceasul cu pendul, numai că, repet, nu intra nimeni în ea. Din păcate, mă tem că ne cam regăsim în situația asta. La Muzeul de Artă, acum doi ani am avut un târg de nunți și am zis că nu le luăm bani mulți ca să vină mii de persoane. Au venit mii de persoane, iar distanța între rochia de mireasă și spațiul expozițional era de cinci metri. Din 1960 și ceva de persoane doar 12 au trecut acel prag simbolic.

Povestea asta vine și din faptul că nu există o cultură a valorilor locale, oamenii nu-și iubesc orașul, nu sunt învățați să-și iubească orașul. Despre luptele de la Podul Înalt, Podul Scund și toate celelalte poduri copii știu în istorie, dar despre Mercy nu știu aproape deloc, despre istoria comunității, despre ceea ce înseamnă lucrurile astea și mai ales despre ceea ce înseamnă istoria noastră imediată. Dacă Timișoara nu are atâta energie să-și rezolve problema unui muzeu al Revoluției, cred că lucrurile stau foarte rău, deci locul orașului nostru este la psihiatrie. Orașul Timișoara trebuie să termine o dată pentru totdeauna cu această paranoia; suntem niște nomenclaturişti ai anului 1989. Tot ce aud în ultimii ani este o diatribă la adresa bucureștenilor: cât de răi sunt miticii și cât de grozavi suntem noi. Nu e așa. Noi nu avem ceea ce se cheamă cultura orgoliului local decât la nivel de bancuri, la nivel de vorbe. Când e de făcut ceva, nu se întâmplă nimic. Nu mă interesează că primarul și președintele Consiliului Județean nu se înțeleg, nu mă interesează că liberalii nu se înțeleg cu pedeliștii, că pesediști nu se înțeleg cu cine vreți dumneavoastră. Problema este că în materie de cultură, de educație și de sănătate diferențele politice de fapt nu ar trebui să conteze.

Problema aceasta a muzeului, în opinia mea, este formulată de Academia Cațavencu strălucit: «Avem o țară, ce facem cu ea?». La Jimbolia există un muzeu extraordinar, Muzeul Presei. Mai există tot acolo și Fundația Petre Stoica, Muzeul Jager, Muzeul Căilor Ferate, al Pompierilor, lucruri absolut minunate. Dacă Kaba Gábor nu va mai fi primar, cel puțin Muzeul Presei se termină. Vreau să spun că fără o implicare instituțională nu există muzee, există clădiri sub formă de conserve care conservă mai mult sau mai puțin exact patrimoniul. Patrimoniul pe care îl avem la dispoziție, însă, vreau să vă atrag atenția, că se ține cu bani. De pildă, avem de tipărit primul catalog al colecției de artă universală. Aici sunt bani mulți. Norocul este că și Ministerul și Consiliul Județean ne-au dat bani pentru restaurare. Altfel lucrurile ar sta mizerabil. După ce terminăm restaurarea clădirii, în subsolul Muzeului de artă sunt țevile de la încălzirea orașului, care nu îmi permit să fac aproape nimic acolo, nici spații de cafea, nici spații expoziționale. Avem de rezolvat lucruri care țin de mobilier, intrăm în spațiile respective, iar legea nu-mi permite să am mobilier. Toate alcătuiesc micul infern al vieții de zi cu zi, în care simt aproape că înaintez ca într-o mlaștină. Ce poți să aștepti

de la o instituție dacă nu propui un pachet împreună cu celelalte muzee, cu Filarmonica, cu Teatrul, cu tot ceea ce înseamnă viață culturală? Pentru că, deși am făcut lucrul acesta, suntem de aproape șase luni pe un site de bilete cu cele mai mari evenimente culturale, de la Eric Clapton până la concertele mari de jazz din Europa, se dă un click pe Muzeul de Artă și se poate cumpăra de oriunde din lume un bilet la Muzeul de Artă. Am fost sponsorizați de diverse firme pentru a face acest lucru. Un bilet costă 5 lei, iar elevii și studenții pot intra gratuit. Este o problemă și lucrul acesta, nu vreau să cad în panta reproșurilor. Nu există vinovați la nivelul instituției sau la nivelul unor persoane; ducem în cârcă o moștenire teribil de cleioasă, o mentalitate cleioasă. [...]

Dan Leopold Ciobotaru: Componenta de cercetare pe care o presupune activitatea unui muzeu nu face parte din divertismentul expoziției pentru elevi, de pildă. Cercetarea e un domeniu foarte delicat, care circulă între puținii specialiști existenți. La acest capitol Muzeul Banatului pe care îl reprezintă în calitate de director, își are o poziție foarte bună: avem un anuar foarte bine cotate. Dar nu-l vinzi publicului deoarece costă 70-80 de lei. Îl dai la schimb la universități și la biblioteci mari în străinătate. Așa am ajuns să primim cărți de științele naturii până și din Japonia. Poate că nu sunt ele de cea mai mare importanță pentru specialiștii timișoreni, dar însemnătatea în cercetare există la muzeu. Însă, desigur, nu sunt lucruri pe care le poți spune de fiecare dată presei, pentru că nu sunt relevante. Circuitul în care specialiștii funcționează e cunoscut. Premiile Academiei pentru unele din cărțile acestea există, dar ele sunt la noi pe perete, în birou și în mîntea celor care colaborează și sunt interesați. Nu poți să spui la fiecare întâlnire cu publicul "veniți la muzeu pentru că noi facem cercetare!".

Adriana Lucaciu: Eu aș vrea totuși să dau și o notă mai optimistă acestei întâlniri, din perspectiva pedagogului. În sensul că, știm cu toții, instruirea de la o vârstă fragedă e, poate, cea mai importantă. Aș zice că nu este singura. Și din experiența mea de la catedră, și din experiența mea lucrând cu alte grupuri care nu sunt constituite din studenții de la Arte, vă pot spune că interesul pentru orice tip de activitate culturală este mare dacă știi cum să-l prezinți. Două exemple vreau doar să vă dau. Mă gândeam că domnul director de la muzeu vorbește despre una dintre activitățile absconse ale muzeului, care, chiar dacă se închide, desfășoară cu un grup de elevi de vârstă mică un cerc de arte plastice și de muzică, un cerc care se desfășoară pe holuri, dar în care copiii vin și lucrează cu plăcere. Ei nu văd ce se întâmplă în jurul lor. Da, la Muzeul de Istorie. Poate că este bine să menționez și numele doamnei care se ocupă de cercul de artă plastică, este doamna profesoară Dana Mercea de la Liceul de Artă.

Una dintre temele date copiilor este observarea și desenarea obiectelor de ceramică prezente pe holurile muzeului. Ce a mai rămas din ele. Cele care nu au fost încă împachetate. Am văzut niște desene colosale, desene de o expresivitate plastică deosebită. Încă o dată o spun: un interes deosebit al copiilor. A doua experiență a fost legată de un curs în cadrul Facultății de Litere, curs

predat acum de doamna profesoara Ileana Pintilie, cursul ei era de Management de proiect. Și am considerat că un curs făcut la catedră nu ar stârni mare interes pentru cursanții respectivi, care erau din zona artelor vizuale. Timp de un an de zile i-am plimbat prin toate expozițiile din Timișoara. Au învățat mai mult decât aș fi putut să le predau la catedră, au pus întrebări foarte pertinente, au înțeles ce înseamnă o expoziție de artă, ce înseamnă să ai un concept expozițional, ce înseamnă toată partea de logistică, deci tot ce ține de conceperea acestui proiect.

În plus au învățat ce înseamnă tehnică, cum să perceapă o lucrare de artă, să facă diferențe stilistice. Atunci aș zice că noi, cel puțin ca pedagogi, și asta încerc să fac și cu studenții pe care îi am la grupă, sigur sunt ateliere de practică, grafică în mod special. Foarte mulți s-au înscris la acest curs de pedagogie. Îi îndrum spre a merge cu copiii, atunci când au practica pedagogică, în expoziții. Lucrurile acestea nu se întâmplă la catedră. Am văzut la Berna, în spațiul muzeului Klee, cercuri de artă plastică și copiii vin realmente și lucrează, așa, cu folii pe jos, în fața lucrărilor lui Paul Klee. Sigur, noi nu avem această cultură, dar cred că ea poate fi deprinsă încet, încet. Da, e o altă formă de cunoaștere care trebuie cultivată. Aș dori apoi să încheiem, dacă nu mai sunt alte idei și opinii care să fie consemnate.

Andrei Jecza: Reprezintă Fundația Triade. Am ascultat foarte atent ce ați discutat și sunt foarte decis să contribui la dezvoltarea spațiilor muzeale din Timișoara, deoarece cred că atât generația mea, cât și cei mai tineri decât mine abia acum încep să aibă parte de ceea ce înseamnă efectiv cultură muzeală și, respectiv, o deschidere spre cultura muzeală. Vreau să revin la ce spunea Marcel Tolcea legat de conservă. Este adevărat. Un muzeu nu are voie să fie o conservă. Deoarece o conservă nu are miros și nu are gust dacă nu o deschizi. Cea mai importantă resursă a unui muzeu este totuși publicul. Experiența fundației noastre din acest punct de vedere poate fi considerată un model interesant, evident, la nivel micro-comparativ cu un muzeu, care are alt tip de resurse și un buget de stat, care nouă ne lipsește cu desăvârșire. Poate fi considerat un model și, oarecum, o strategie. Am făcut anumite cursuri în acest domeniu și cred că orice tip de muzeu, dacă este de științe naturale, de arte plastice sau de tehnică, nu funcționează fără o strategie stabilită, cât de cât, pe termen lung. Nu se poate concepe și nu se poate gândi un concept muzeal sau o extindere, o modificare, fără un proiect și fără o gândire pe termen lung. Din motive nefericite, noi am avut o absență de doi ani din viața culturală a Timișoarei și efortul de a reveni a fost enorm. Cred că, pentru dv,

pentru muzeele care sunt astăzi în renovare și care nu au mai avut public larg este foarte greu să revină. Vreau să vă dau un exemplu ușor de urmat, o inițiativă ieftină și implementabilă și în Timișoara: muzeul unui oraș care are un alt buget, o altă gândire și o altă strategie culturală, un exemplu preluat din Estul Londrei. Acum 10 ani la ei era o situație oarecum apropiată de condiția noastră actuală, cu acțiuni dedicate publicului larg, care nu a fost niciodată la un muzeu, care nu a avut contact cu un Paul Klee sau Bacon. Oamenii fără educație vizuală, care dacă nu înțeleg ce văd pleacă în două minute. Un proiect pe care nu vreau să vi-l detaliez foarte mult, dar care implică efectiv, spre exemplu, un weekend de familie. Un weekend de familie în care se invită părinți și copii. Dacă vin părinții pentru a vedea o specie nouă de șarpe, să spunem, vine și copilul și vede un iepuraș, să zicem. Era un exemplu dedicat artei contemporane. Ceea ce cred eu foarte important este că dacă acest public nu vine să vadă artă la instituția dv, trebuie să veniți dv la el. Trăim, din păcate, într-o societate de consum accelerat care necesită multă reclamă. E vorba despre publicitatea pentru muzee. Deci din punctul meu de vedere, e nevoie de strategii și publicitate.

Marcel Tolcea: Acum doi ani am împărțit aproape 4.000 de flyere în taxiuri, cu Muzeul de Artă. Dacă astăzi mă duc și întreb zece taximetriști unde e Muzeul de Artă, din zece șapte se duc la Dan Ciobotaru, la Muzeul Banatului. Să ne înțelegem, într-adevăr Andrei Jecza are dreptate. Fără cheltuieli publicitare nu poți. Trăim într-o epocă în care lumea educației vizuale este, pur și simplu, "vampirizată" de televizor, de computer. Iconicul este confiscat de povestea asta. Dar ce înseamnă, pentru mine, implicarea instituțională, înseamnă în primul rând că ar trebui să predăm în școală ceea ce se numește competență mediatică. Spun lucrul acesta miniștrilor cu care am avut ocazia să vorbesc. Îl înveți pe copil să nu mai cadă pradă unei hipnoze colective, mediatice, în care toată povestea se tabloidizează și rezultă un gunoi mediatic

Traian Orban: Aș vrea să revin la această problemă a patrimoniului. Există în Timișoara un muzeu militar care nu este pus în valoare și nu este cunoscut. Există o colecție extraordinară de instrumente muzicale a domnului Pahană, pe care le prezintă în străinătate. Două, trei valize de instrumente arhaice. Există un depou al tramvaielor în Timișoara, care poate fi un muzeu al tramvaielor, la acesta se lucrează. Există un patrimoniu extraordinar al sculptorilor Paul Neagu, Petru Jecza, Victor Gaga. Deci avem un patrimoniu. Și cred că ar trebui să punem această întrebare Primăriei Timișoara. Acest patrimoniu există, oameni dornici să se implice există. Ce facem cu el? (fragmente)

ISTORIA CHELIEI DANA CHETRINESCU

Buffon semnală faptul că, în materie de alopecie la bărbați, până și Aristotel se simțise dator să-și dea cu părerea¹. Filosoful grec lăsa de înțeles posterității că nici un bărbat nu cheleşte înainte de a fi cunoscut femeile, cu excepția – rară – a celor pleșuvi din naștere.

Calviția este o problemă atât de frecventă și devine o obsesie atât de intensă pentru bărbați, încât fenomenul se transformă deopotrivă într-o ramură a industriei mondiale și într-o temă literară. Milioane de bărbați se confruntă cu această problemă în cele patru colțuri ale lumii. Dermatologii spun că părul cade din cauza stresului. Că pleșuvilor le lipsește vitamina A, B sau E. Că mănâncă prea multe E-uri. Că au o problemă hormonală. Că sunt predispuși genetic la căderea părului. Pe lângă specialiști, cultura populară are, la rândul ei, numeroase păreri despre chelie. Bărbaților li s-ar putea trage de la prea mult sex, spun unii. Alții, din contră, ar putea jura că o activitate insuficient susținută în acest sens ar fi o cauză majoră a calviției. Unii cred că pălăriile, căciulile și alte variante de acoperământ pot duce la căderea părului. Alții spun că cine se spală prea des pe cap poate rămâne fără păr. Deși, în contra-partidă, există și voci care spun că spălutul prea rar te poate lăsa fără podoabă capilară. Numeroase păreri se îndreaptă spre tunsoarea chilug ca soluție pentru o coamă bogată. Opiniile contrare sunt la fel de numeroase, arătând că nici o mașină de ras nu poate împiedica natura să facă ravagiile programate pe scalpul individului.

Apoi, specialiști de renume mondial și neștiutori se întrec, cot la cot, în a lansa tratamente dintre cele mai diverse împotriva căderii părului. Unii rezolvă problema simplu și "bio": o frecție cu usturoi sau ardei iute e aur pentru rădăcina firului de păr; iar gălbenușul de ou se situează pe locul al doilea, putând înlocui cu succes șamponul. Apoi, s-au inventat nenumărate pastile și alifii. Multe dintre acestea, însă, au efecte secundare mai grave. *Daily Mail*, de pildă, a dedicat pagini întregi acestui fenomen, făcând eforturi aproape științifice să demonstreze că medicamentele împotriva calviției pot crea grave disfuncții sexuale². Mai de curând, potrivit aceluiași *Daily Mail*, s-a inventat un tratament revoluționar: pacienții trebuie să fie înjecți cu un lichid realizat din plasma bogată în trombocite, luată chiar din sângele propriu, și o pudră extrasă din vezicule urinare ale porcilor.

Tratamentul, care durează în jur de 30 minute, este un mare succes. Medicii care practică implanturile vin, însă, mai de acasă. Clinici care aplică asemenea măsuri există și în România și se bucură de un mare succes, la concurență cu cele pentru femeile nemulțumite de aspectul bustului lor, văzut din profil. Deși, printre pacienții care frecventează clinicile de calviție, se numără și multe femei. Gazetele românești apreciază că, acestor femei, chelia li se trage de la prea mult "business". Așadar, cum nici o formă de transgresiune nu rămâne nepedepsită, și calviția survine în urma unei reglări de conturi între natură și cultură: femeia corporatistă începe să sufere de bolile bărbaților.

Dar nu dimensiunea de gen este cea mai interesantă în chestiunea alopeciei, ci, așa cum arătam mai devreme, lansarea acestei teme ca fenomen cultural global. Este de reținut că o economie mare ca cea a Statelor Unite înghite peste un miliard de dolari anual numai pe spinarea indivizilor cu probleme capilare. În așa măsură este chelia o problemă, încât americanii chiar au inventat un concept socio-psiho-economico-cultural: *baldness management*. Mai este de reținut, însă, și faptul că literatura a ales, într-un târziu, să transforme calviția într-un mare topos. Este greu să percepi, conform standardelor de simetrie, igienă, sănătate, echilibru interior și frumusețe, chelia în dimensiunea sa eroică. Sau, cel puțin așa era până de curând. Multe reviste de modă și divertisment de azi se fac luntre și punte să demonstreze că un star poate fi sexy și chel în

același timp. Cine nu și-l amintește pe Kojak, cu al său scalp lucios și cu acadeaua care l-a consacrat? Dar, mult mai recent, chelia a dobândit un caracter ales, după ce prima jumătate a anului 2011 s-a învârtit în jurul nunții regale de la curtea britanică. Tone de cerneală și muniți de hârtie s-au consumat pentru ca o lume întreagă să-și dea cu părerea despre croiala rochiei lui Kate sau despre culoarea pălăriei reginei. S-au făcut pariuri pe sume astronomice despre subiecte de mare importanță, cum ar fi: Se va împiedica mireasa în trenă? Va scăpa mirele verigheta pe jos? Va tuși Arhiepiscopul de Canterbury în timpul slujbei? Ca să nu mai punem la socoteală întrebarea turistică: se va transforma cătunul Bucklebury (locul de naștere al miresei) într-un al doilea Stratford, destinație a pelerinajelor mai mult sau mai puțin pioase ale iubitoarelor de *romance*? Dar, mai presus de toate, persoane fizice și companii s-au întrecut în a oferi soluții pentru calviția progresivă a Prințului William, până când și-au dat cu toții seama că tocmai în această trăsătură rezidă șarmul cavalerului cu sânge albastru.

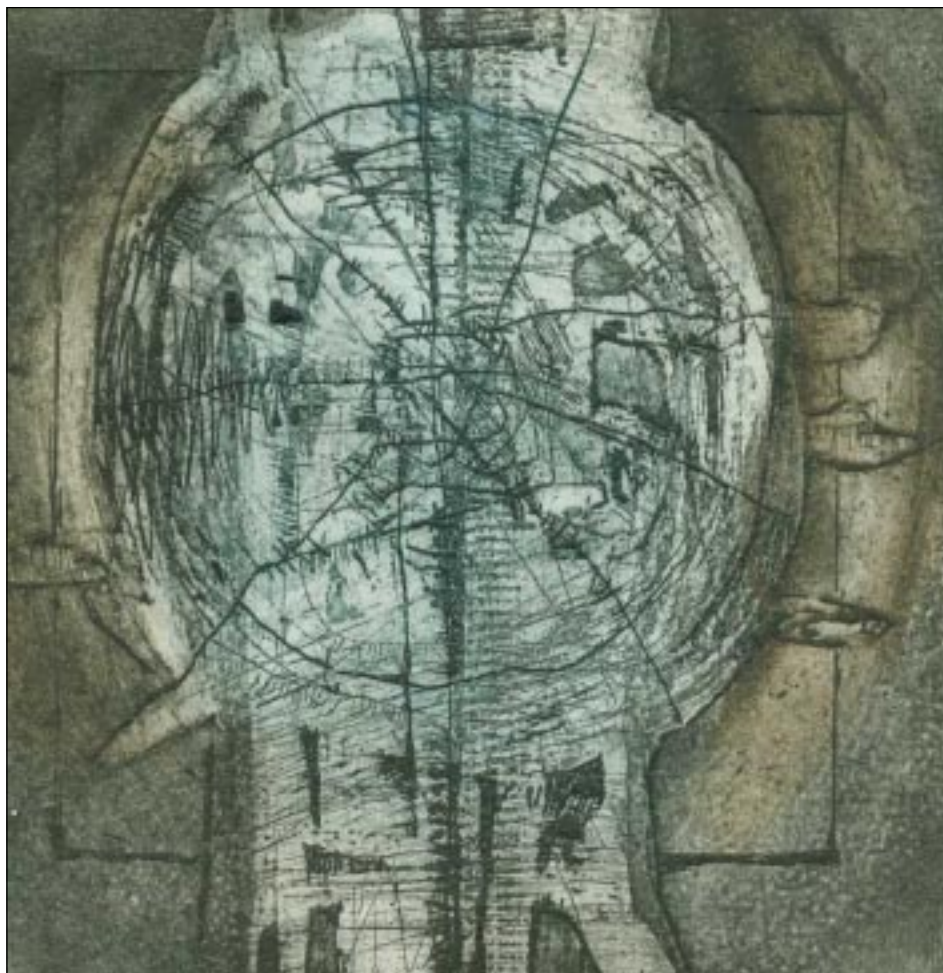
În lumea literară, am asistat de curând la succesul unui întreg volum de proză dedicat calviției³. Apărută în *Raftul Denisei*, povestea studentului vienez Marek van der Jagt nu este nicidecum un tratat despre alopecie. Ascunzându-se, însă, în spatele conotațiilor culturale ale cheliei, percepută ca un minus, ca un element de anti-climax, istoria calviției este concepută ca o narațiune a eșecului. Adolescentul, nici copil nici bărbat, nu ajunge balerinul la care visa mama sa, nici fiul iubitor și îndatoritor pe care și-l doreau ambii părinți, nici omul care să scrie despre succes pe care și l-a dorit tatăl (Marek scrie poeme extrem de sumbre, care îl aduc pe tată în pragul disperării), nici adultul împlinit din punct de vedere sexual. Cu mult umor, tânărul autor olandez scrie despre visările adolescentului care nu-și dorește nimic mai mult de la viață decât acel *amour fou*, despre care scriu cărțile, dar crede că nu-și poate atinge în veci idealul din pricina unui penis pitic. Toți oamenii – și nu doar oamenii – au coșmaruri, mărturisește personajul-narator. Coșmarul Austriei vine din localitatea Braunau pe Inn, coșmarurile tatei veneau din burta mamei. Coșmarul lui Marek van der Jagt este provocat de pasiunea pe care o visează și pe care este fiziologic și psihic incapabil s-o trăiască: "Nu știam să pup cu patimă, nici să fac dragoste cu patimă, nici să fac sport cu patimă, nici să vorbesc cu patimă în prezența altora, dar știam să plâng cu patimă." Absența pasiunii devine, în romanul negru al lui Arnon Grunberg, un soi de calviție metafizică, pe care naratorul o radiografiază în cheie grotesc-suprerealistă. Hotărât să-și urmeze obsesia până la capăt, adolescentul vienez citește tot ce există în materie de *amour fou*, în franceză, cu ajutorul dicționarului, dar lectura se dovedește insuportabil de aridă și plicticoasă. În lipsa patimii și a soluțiilor livrești revelatoare, Marek recurge la soluții sumbre, care culminează cu asasinarea mamei.

Calviția, metafizică sau terestră, este un subiect de eternă actualitate în lumea contemporană. Chelia poate fi disimulată sau, din contră, purtată cu mândrie, în spirit de frondă. Chelia este un complex și o afacere. S-a scris despre chelie tot atâtea cât s-a scris și despre modă, viață de cuplu sau tehnologia ultra-modernă. Cu toate acestea, chelia a rămas încă un subiect tabu. Pentru a ne da seama de ce, ne-am putea întoarce la Aristotel, dar, mai simplu, putem apela la înțelepciunea populară. Știi proverbul care spune: "Chelului despre chelie, să nu-i spui vreo istorie"?

¹ Buffon, *Istoria naturală*, Univers, București, 1984, p. 187.

² Vezi Vincent Graff, "Ballting baldness: The potions that really work", *Daily Mail*, 13 October 2009.

³ Arnon Grunberg, *Istoria calviției mele*, Humanitas, București, 2007.

ÎMPĂRATUL CEL CHEL CIPRIAN VALCAN

Buffon, *Istoria naturală*, Univers, București, 1984, p. 187:

"Aristotel și Pliniu spun că nici un bărbat nu cheleşte înainte de a fi cunoscut femeile, cu excepția celor ce sînt cheli din naștere; scriitorii antici i-au numit pe locuitorii Insulei Micone capete chele; se spune că era un defect natural al acestor insulari, un fel de boală endemică cu care veneau pe lume aproape toți".

Ou To Pian, împăratul Genusiei, era chel din naștere și puțin bîlbîit. Și fiindcă bîlbîiala era socotită de rău augur printre supușii săi, care credeau că doar cei spurcați de demoni au parte de un asemenea defect al vorbirii, urmînd să devină după moarte locuitori ai Lumii de Smoală, Ou To Pian a hotărît că trebuie să-și transforme calviția într-un semn al elecțiunii, într-o dovadă a relației lui privilegiate cu zeii, mascînd astfel definitiv orice semn de slăbiciune. Socotindu-se singurul autentic Fiu al Cerului, el a decis că întreaga lui făptură e divină și trebuie venerată fără încetare, fiind unicul model acceptabil pentru muritori. Dacă el era chel, toți trebuiau să prețuiască chelia. Dacă el mîncea napi, poezii erau obligați să cînte virtuțile napilor. Dacă vorbea în somn, toți se străduiau să demonstreze că sînt în stare să țină adevărate conferințe dormind. Dacă dresa șoimi, la curte nu mai exista un alt subiect de discuție în afara manualelor de dresaj. Dacă iubea numai pitice, celorlalte femei nu le mai rămînea decît să intre la mănăstire, căci nici un alt bărbat nu ar fi îndrăznit să se afișeze alături de ele atîta vreme cît preferințele împăratului erau cunoscute.

Deși se amuza cu umilințele la care-și supunea zilnic vasalii, Ou To Pian nu acorda mare importanță capriciilor sale devenite adevărate norme de conduită pentru cetățenii imperiului. Ținea însă să fie descris de către istorici drept împăratul care a reformat societatea pornind de la o nouă perspectivă asupra lumii. Iar pentru el nu conta nici descendența ilustră, nici erudiția, nici averea. Singurul subiect care-l preocupa cu adevărat era propria calviție. Așa că a hotărît că întreaga mașinărie a statului trebuie pusă în mișcare pentru a-i privilegia pe cei cheli. Cel mai celebru jurist al imperiului, Ma So Kian, a elaborat un nou cod de legi în deplină concordanță cu dorințele împăratului. Acesta prevedea, printre altele, că primii trei copii ai unui cetățean chel erau crescuți pe cheltuiala statului, că aceia atinși de calviție aveau dreptul să aibă două neveste, spre deosebire de ceilalți locuitori ai Genusiei, cărora bigamia le era interzisă sau că muncitorii cheli puteau să se pensioneze cu cinci ani înainte de împlinirea vîrstei de pensionare prevăzută de lege. Un chel devenit scriitor era primit în mod automat în Academia genusiană chiar dacă nu era în stare să scrie decît: "Peter Pan n-a murit. A aprins doar un chibrit". Armata din Genusia îi promova imediat pe cheli la rang de ofițeri, căci constituția imperială le interzicea acestora să-și servească țara în calitate de simpli soldați. Orice insultă adusă unui chel era socotită o crimă de lezmajestate și era pedepsită cu moartea prin spînzurare. La împlinirea vîrstei de 60 de ani, fiecare chel primea o rentă viageră în semn de recunoștință din partea patriei. Singurul chel din Genusia ajuns centenar a fost inclus în manualele de istorie, devenind mai popular decît Alexandru cel Mare, Caesar sau Napoleon și fiind socotit cel mai mare filosof din istorie pentru că s-a născut mut.

Ou To Pian a trăit fericit pînă la 80 de ani, bucurîndu-se de reformele sale și lucrînd în ceasurile de răgaz la un manuscris ce avea să fie publicat după moartea lui sub titlul *Jurnalul împăratului chel*. A fost asasinat în somn, pe cînd visa despre calviția heruvimilor. Noul împărat, un tiran pletos și bărbos, i-a anulat toate reformele, i-a trimis pe toți chelii din imperiu la închisoare și s-a înconjurat numai de curteni cu un păr foarte bogat. Ma So Kian, care a supraviețuit în mod miraculos după asasinarea protectorului său, și-a cumpărat o perucă foarte scumpă și a început să lucreze la elaborea unui nou cod de legi orientat înspre privilegierea hirsuților.

LA SUD DE GULAGUL SIBERIAN

ADINA BAYA

Trei călători treceau spre sud bariera munților Himalaya și intrau în India, cândva în 1941. Extenuați, dar victorioși. Supraviețuitori ai unui marș de 6500 de km, pornit din spatele sârmei ghimpate a unui lagăr de muncă sovietic, prin nemilosul ger siberian, pe lângă lacul Baikal și prin deșertul Gobi. Pe jos. Lungul drum de evadare din gulagul sovietic, străbătut de un grup de deținuți cu o voință feroce, face subiectul unei povești spectaculare despre supraviețuire. Regizat de Peter Weir, filmul *Drumul de întoarcere* (*The Way Back*) preia potențialul cinematografic al acestei povești din cartea fostului dizident polonez Slawomir Rawicz, *The Long Walk*. Însă nu folosește textul decât pentru stârnirea inspirației. Text care, la rândul său, rememorează selectiv, dramatizează și ficționalizează experiența personală a autorului.

Așadar, înainte să rămâneți cu gura căscată în fața acestui film ce se pretinde "inspirat din fapte reale", nu uitați că aveți în față o poveste inspirată din altă poveste care la rândul ei e de o veridicitate discutabilă. Lăsând acest detaliu la o parte (în fond, avem neapărată nevoie de "real" în cinema?), filmul va răspunde fără doar și poate celor mai exigente așteptări ale devoratorilor de povești cu aventuri. La fel de încântați vor fi și iubitorii legendarului documentar *Baraka* sau ai reportajelor National Geographic – echipa filmului se perindă prin locații generoase de filmare, ce simulează și/sau redau cu impresionantă acuratețe peisajele de pe fundalul periplului ambițios din Siberia în India. Iar dacă aceste argumente și ideea de "marș spre libertate" nu vă sunt suficiente, iată încă unul, expus generos pe afiș: distribuția. De coloratură internațională, pentru a acoperi cât mai multe categorii dintre cele incluse sub eticheta "dușmani ai regimului stalinist", ea atrage de la început atenția. Cine se remarcă?

Collin Farrel, care joacă un criminal rus terorizând fără scrupule deținuții din lagăr și evadează doar pentru că poziția îi e amenințată de alți mafioți ai locului – rol îndeplinit impecabil, de la accent și fețele lui Lenin și Stalin tuate pe piept la mimica ce continuă, pe alocuri, jocol *noir* din *In Bruges*. Apoi Ed Harris – făcut parcă pentru astfel de roluri cu replici minimale – jucând americanul cinic, care crede că "Bunătatea e o calitate ce te poate ucide în lagăr" și când este întrebat cum îl cheamă răspunde sec "Smith". Iar când interlocutorul insistă "Și prenumele?", răspunsul vine pe același ton: "Mister Smith". Alături de cele două nume cu rezonanță în filmele de la Hollywood se descurcă onorabil Dragoș Bucur și Alexandru Potocean – ambii cu roluri de est-europeni persecutați de regimul sovietic –, chiar dacă nu întotdeauna primesc atâta atenție din partea camerei de filmat. La fel și Jim Sturgess, în rolul conducătorului asumat al grupului. Și pentru că un film cu atâția bărbați trecând prin atâtea contexte pur masculine dezvoltă inevitabil nevoia unei prezențe feminine, *Drumul de întoarcere* ne-o servește pe Saoirse Ronan (vă mai amintiți rolul-cheie pe care l-a avut în *Remușcare* (*Atonement*)?). Aici aduce o prezență eterică, delicată, ce contrastează binevenit cu atmosfera macho din grupul evadaților.

Să recapitulăm, deci. Avem o poveste ce se întinde de-a lungul a 6500 de km, conține vreo opt personaje centrale (număr care se împuținează pe parcurs, e drept) și trebuie înghesuită în aproximativ două ore.

După cum probabil vă așteptați, cu o asemenea amplitudine, lucrurile nu sunt tocmai ușor de strunit. Iar cârma îi scapă uneori din mână lui Peter Weir. Dacă din filme ca *The Truman Show* sau *Cercul poezilor dispăruți* (*Dead Poets Society*) ne-am obișnuit cu talentul lui de a spune o poveste pe care vrei să o ascuți până la capăt, *Drumul de întoarcere* ridică un gen aparte de dificultăți regizorale. Sub presiunea unei povești enorme, personajele sunt schițate în grabă, "la grămadă", fușerit. Cu câteva excepții, privitorul cunoaște prea puțin din drama lor individuală pentru a putea empatiza în mod real cu ei. În plus, sunt multe întrebări legitime, legate de supraviețuirea grupului, la care filmul nu răspunde, adunând minusuri la capitolul verosimilitate. Acum îi vezi pe deținuți dărdâind într-o furtună de zăpadă din pădurile siberiene, iar peste 10 minute îi vezi arși de soare în deșert, iar peste alte 30 de minute în zăpezile din Himalaya – ce mănâncă între timp?, unde dorm?, cum își tratează rănila?, cum rezistă unui ritm draconic de mers pe jos? ș.a. Răspunsurile sunt vagi și incomplete. Iar mai departe de aceste mici lacune determinate inevitabil de expunerea episodică a unui drum de mii de kilometri, o bulină neagră mare și lată primește *Drumul de întoarcere* pentru ultima sa parte. E ca și cum Peter Weir ar fi lucrat nebunește la conceperea întregului film, iar la sfârșit ar fi mângălit extenuat un final cârpit poveștii, doar pentru că era nevoie neapărată de unul.

Dar, dacă e să fim foarte sinceri, se pot închide ochii la ultimele secvențe complet ratate, după aproape două ore de stat cu sufletul la gură alături de grupul evadaților. Cu un scenariu nescutit de greșeli, *Drumul de întoarcere* rămâne, totuși, un film convingător și o viziune necesară. Nu numai pentru că oferă o serie captivantă de aventuri, precum și viniete extrase din gulagul sovietic, portretizând simultan amplitudinea înspăimântătoare a regimului stalinist în anii '40 – senzația că răspândirea sa nu oferă nicio portiță de scăpare. Ci și pentru mostrele de duranță și dorință feroce de supraviețuire pe care le construiește pe ecran prin marșul spre un sud aproape iluzoriu în care se angajează evadații din lagăr. Idealismul și umanitatea lor aduc un aer de modă veche, anacronic erei cinemaului 3D, familiarizându-ne cu detalii ale unei istorii pe care suntem obligați să o rememorăm.

MARELE MARS

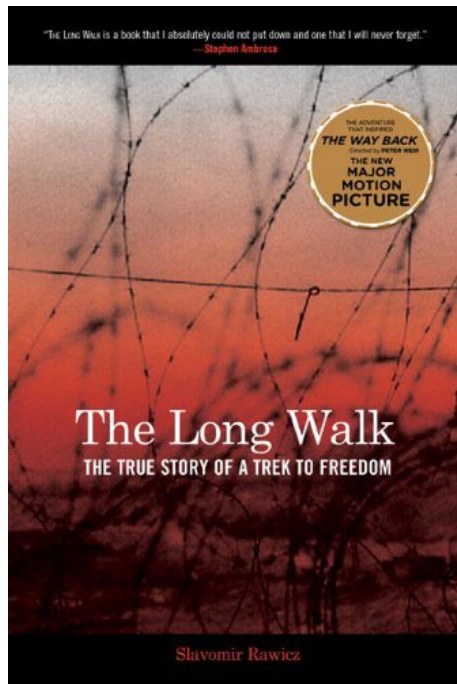
CRISTINA CHEVEREȘAN

Publicului din România, nominalizarea la Oscar a unui film a cărui distribuție îi include pe Dragoș Bucur și Alexandru Potocean alături de star-uri precum Ed Harris sau Colin Farrell nu îi putea da decât motive de bucurie. Publicului american, în ale cărui cinematografe *The Way Back* debuta odată cu intrarea în 2011, pelicula îi oferea o poveste altfel, despre epoci, situații și subiecte mai puțin abordate în mileniul jocurilor de lumini și imagini. Inspirat de o carte publicată inițial la mijlocul anilor '50 de către un polonez stabilit în Marea Britanie, filmul lui Peter Weir nu are nevoie de efecte speciale pentru a impresiona: istoria personală a lui Slawomir Rawicz, *The Long Walk*, conține deja toate ingredientele unui reușit roman de suspans. Aici apare și dilema încă neelucidată complet: cât e realitate și cât ficțiune în zguduitoarele „memorii” ale fostului combatant în cel de al doilea Război Mondial?

Trebuie menționat că „adevăratele poveste a unei curse spre libertate”, cum se subintitulează volumul, nu e, propriu-zis, scrisă de Rawicz. Textul reprezintă versiunea recuperată, interpretată, aranjată (crono)logic a amintirilor istorisite într-o engleză aproximativă lui Ronald Downing, jurnalist la *Daily Mail* și semnatarul *Cuvântului înainte*. Interesant e că fabuloasa relatare a evadării din Gulag și a marșului de patru mii de mile spre libertate pornește de la o cu totul altă intenție decât cea a consemnării biografice. Ziaristul îl caută pe Rawicz în urma zvonurilor că acesta ar fi zărit în munții Himalaya creaturi asemănătoare cu misteriosul yeti, în căutarea căruia urma să se organizeze o expediție. Rezultatul întâlnirii e decizia comună de a pune pe hârtie întâmplările care-l urmăriseră pe polonez ani de-a rândul, întunecându-i noua viață din Anglia.

Dacă elementul științifico-fantastic așteptat se pierde în fundal – prin care trec doar umbre ale făpturilor ce stârniseră imaginația lumii –, istorisirii lui Rawicz nu îi lipsește cătuși de puțin senzaționalul. Cartea vorbește despre monștri cu chip de om, mai ușor identificabili și mai de temut decât omul zăpezilor: cititorul are ocazia să urmărească traiectoria unui individ rupt brutal de viață și familie. În 1939, după ocuparea sovietică a Poloniei, ofițerul de cavalerie e arestat de trupele Armatei Roșii și torturat de N.K.V.D. pentru a „mărturisi” vini imaginare. Primește douăzeci și cinci de ani de muncă silnică. Împreună cu alți prizonieri - cehi, polonezi, ucraineni dar și câțiva vest-europeni -, străbate Rusia cu trenul, în condiții umilitoare și insalubre. O lună și trei mii de mile mai târziu, decimați și emaciați, condamnații ajung la Irkutsk, pe malul sudic al lacului Baikal, de unde sunt forțați să meargă pe jos până în inima Gulagului siberian, aproape de cercul polar.

Urmează chinurile muncii în lagăr și, treptat, se conturează un plan nu atât îndrăzneț, cât disperat. Cu ajutorul soției comandantului sovietic, Slav reușește să facă pregătiri și să pună la punct detaliile evadării, pentru care selectează camarazi entuziaști și aparent în stare să înfrunte provocarea. Evident, nimeni nu-și imaginează cum vor decurge lucrurile dincolo de sârma ghimpată; îi animă, însă, speranța. Cei șase bărbați

încep un marș al voinței. Polonezi, letoni, lituanieni și un american, posibil spion, pornesc la un drum ce unora li se va dovedi fatal. De la crivățul și troienele înghețatei Siberii la terifianta secetă a deșertului Gobi, natura e nemiloasă. Titlurile capitolelor surprind mersul implacabil al sorții: *Șapte traversează râul Lena*, *Opt intră în Mongolia* (după ce li se alătură, rătăcită, o adolescentă), *Șase intră în Tibet*, *Cinci trec pe lângă Lhasa*, doar *Patru ajung în India*.

Dacă de departe călătoria pare un joc în care pionii dispar unul câte unul, dinăuntru ea nu are nimic ludic sau idilic, doar sfârșirea și resemnarea închinării și trecerii mai departe. Pentru luptătorii dârji și muți, „pe viață și pe moarte” e mai mult decât un fel de a spune, iar târătoarele, rozătoarele, insectele, picăturile de apă sorbite de prin crăpături odată la câteva zile – unicul festin la care pot visa luni interminabile de-a rândul. Incalificabila aventură s-ar fi petrecut între 1941 și 1942, încheindu-se în partea britanică a Indiei cu un anevoios proces de recuperare a supraviețuitorilor epuizați de efort, roși de boli nebănuite, bântuiți de coșmaruri. Publicării cărții i-au urmat emoția, adulara, contestarea, informațiile contradictorii, pretenții la aceeași tristă glorie, traducerea în peste douăzeci de limbi, ecranizarea. Ade-vărul zăcând îngropat în măruntaiele Asiei, rămân povestea, întrebarea, și mesajul lui Rawicz:

„M-am temut [...], dar mi-am dorit ca toți vorbitorii de engleză și întreg Occidentul să cunoască inumanitatea sovieticilor lui Stalin și a lacheilor lor. Speram ca reacția națiunilor libere să conducă la ajutarea tuturor celor din lagărele și închisorile de pe teritoriul Uniunii Sovietice. M-am rugat ca bunul Dumnezeu să ne țină pe mine și pe compatrioții mei în viață destul cât să vedem sfârșitul comunismului. Dacă această carte a contribuit întrucâtva la înțelegerea anilor istoriei noastre sub dominație sovietică, cuvintele mele își vor fi atins scopul. Sper ca *Lungul marș* să rămână un memorial al tuturor celor ce trăiesc și mor pentru libertate, dedicat acelor care, din varii motive, nu au putut vorbi. A trebuit să-mi spun povestea, ca judecată morală și avertisment pentru cei rămași în viață”.

TUR DE ORIZONT

În **Mozaicul** (nr. 6/2011), criticul Ion Buzera începe așa o cronică de carte: "Poezia română contemporană se recomandă prin inexistență și ceva vaiete. E aproape o sinucidere scripturală să scrii despre o absență atât de gonflată, populată cu resturi ale unor resturi, căci, scârbit, postmodernismul însuși a abandonat. Dozele de tuică pe care scrie Coca-cola plutesc în derivă pe suprafața liniștită a unui ocean de speranțe. Micii sfârâie pe grătarul unor foști sau actuali critici care nu se văd nici ei de fum. Iar tabloul bucolic, în afară de faptul că nu are prim-plan, mai este completat și de foarte mult fundal. Și totuși, și totuși: asta e a treia cronică de poezie la rând pe care o scriu. Trebuie să fie un "ce profit" aici, îmi spun, din moment ce, în acest decepționism de largă respirație, un poet craiovean își vede de treabă: a mai scos un volum. Ionel Ciupureanu, *Mișcări de insectă*, Casa de Editură Max Blecher, 2010, 72 p." ● Mai departe, citiți dumneavoastră. Și pe Ciupureanu!

ALE TINERETII COROPIȘNIȚE

"Hobibitul sunt eu!", recunoaște Emil Brumaru într-un dialog cu Constantin Arcu din **Bucovina literară** (nr. 6/2011). Și mai zice autorul "Infernalei comedii": "Cică sâni siliconați sunt cam reci, deci ușor indiferenți, la o adică. Puștoaicele cu cercel în limbă mă sperie. Cu vârsta am devenit prudent: dacă zgârâie? Și manele mi-e destul de greu să scriu, n-am concizia necesară a versului, hazul lor nebun! Am reușit totuși câteva care, prin repetiții nuanțate și mișcările unei guriste beton, cu cizmoace până-n buci, ar merge, cred. Să dau câteva exemple: 1. *Mama mia!/ Îți pute bijuteria!!!* 2. *Vino sâmbătă la bal/ Să te pipăi personal!* 3. *Sunt sensibil, fă, sensibil/ Până la oribil!* Deh, ale tinereții coropișnițe..."

ARIA AIDEI

Tânăra și excelenta poetă Aida Hancer "ține" prima pagină a numărului 8 al **Actualității literare**, iar în a patra publică șase poezii, una mai frumoasă ca alta. Cităm finalul celei intitulată *Palma*: "noi în casă așezați în paturi separate/ ca două gume de mestecat și afară va începe să plouă/ să nemestece/ pentru că suntem într-o gură oarecare și/ în măsurile ei facem dragoste/ în camera asta de os vom avea și noi primul copil/ și-i vom da lapte amestecat cu fosfor/ până când va veni cineva/ îi va spune lampă becule felinar/ stai fix și linge pata asta de întuneric de pe peretele/ casei mele" ● Tot în aceeași revistă din Lugoj am citit cronicile lui Constantin Buiciuc la volumele "Deșertăciune și asceză", de Ela Iakab, și "Fuck Tense", de Bogdan Lipcanu, poemele lui Virgil Diaconu, dar și... polemica lui cu poetul Mircea Cărtărescu (se pare că V.D. are o mică obsesie în acest sens), paginile dedicate lui Cezar Baltag, recenzii semnate de Remus V. Giorgioni, dar și poemele lui Alan Brownjohn (în traducerea Diane Maftai) ● Mai sunt și altele de lecturat, dar timpul înseamnă... cărți. Necitite!

MINCIUNILE SUNT PREFERABILE!

Am găsit la adresa http://www.sud-est.md/numere/20110621/article_5/ un dialog între Valentina Tăzlăuanu și Mircea

V. Ciobanu. Vi-l recomandăm și cităm din el o secvență în care e vorba despre... sinceritate. Spune Mircea V. Ciobanu: "A fi sincer, la modul absolut, înseamnă a spune *ce gândești* (nu a spune "obiectiv", "ce s-a întâmplat"). Or, felul tău de a vedea lucrurile și de a gândi diferă de modul de privire și gândire al altora. Actul literar (inclusiv, cel critic) este unul *strict subiectiv*. Când spun asta, sper să-i liniștesc pe toți: nimeni nu trebuie testat dacă a spus "adevărul obiectiv", acesta nu există în literatură. Orice frază literară scrisă e o opinie particulară, o privire subiectivă, o *perspectivă inedită*. Și tocmai din acest motiv mă tentează scrierea subiectivă, inimitabilă a scriitorului, criticului, teoreticianului, lingvistului Eco și nu a altcuiva, de exemplu. Iar cât de mare mincinos e *acest ins* vă puteți convinge citindu-i ultimul roman. De ce îl cred pe el și nu pe altcineva? E mult de explicat. Dar, cu siguranță, nu pentru că este *obiectiv*. Fenomenul se testează simplu de tot. Închipuiți-vă că ar fi un mare avantaj să fii "mărturisitor la modul obiectiv". Ce i-ar împiedica pe toți scriitorii să fie la fel de obiectivi? Și atunci la ce ne-ar mai interesa dacă toți ar spune *același* adevăr? Or, minciunile subiective, diferite, sunt preferabile. Pe ele se ține arta, inclusiv literatura. Dar trebuie să fac o precizare. Atunci când scrie, autorul este prea puțin interesat de estetica la modă, de criteriile literare ale scrierii și ale receptării. Scriitorul (și – n-o să mă credeți – criticul!) în bună parte se conformează intuiției. Se poate întâmpla ca cineva să-și descrie, într-un jurnal, într-o formulă haotică, ne-structurată, niște sentimente proprii, autentice, iar altcineva să descrie cu ochiul cel mai indiferent (neutru și obiectiv, ar zice cineva) niște evenimente ori să fixeze niște fugare note de călătorie. Dacă aceștia au har, dacă au darul nativ de povestitori și mai și posedă instrumentarul lingvistic (nu bogat, cum s-ar crede, ci *adecvat*!), atunci scrierile lor ar putea deveni capodopere, în ciuda unor texte elaborate și respectând *canoanele*."

POETA-DIPLOMAT SI FLUTURII DIN STOMAC

Poeta Elena Ștefoi lucrează în diplomație din 1998, iar din 2005 este ambasadorul României în Canda. Pentru cei interesați să afle cum vede un scriitor diplomația și literatura, vă stă la dispoziție revista **Obiectiv cultural** (nr.7; www.obiectivcultural.ro), unde puteți parcurge interviul realizat de Diana Corcan cu autoarea recent apărutului volum de versuri "Raport de etapă" ● Elena Ștefoi: "Am cunoscut spaima de ridicol și de inadecvare, m-a măcinat gândul că nu mă pot apăra de loviturile sub centură ale celor pe care-i crezusem de partea mea. Am tremurat de teamă că nu voi face față, că nu știu să folosesc un aparat automat pe care toți copiii occidentali știau să-l folosească, să completez un formular care nu pune nici o problemă unor milioane de oameni fără vreo diplomă. M-am perpelit, cu fluturi în stomac, ca atâția alții, înaintea alegerilor riscante pe care le aveam de făcut, dar n-am regretat nicio clipă vremea când alții decideau tot timpul în locul meu și pentru mine, considerându-se stăpâni până și pe norocul care ne este dat fiecăruia de la Cel de Sus sau pe care ni-l putem croi singuri."

ROȘIORII DE VEDE

Jeunesse
Moving
Orchestra

4 August
ARAD
ora 19 / La Filarmonica de Stat Arad

5 August
TIMISOARA
ora 19 / Sala Capitol

Mozart - Bach - Tchaikovsky
Dirijor : Misha Katz

ORGANIZED BY :
JEUNESSES MUSICALES MACEDONIA - JEUNESSES MUSICALES SERBIA
ENFANTS PLANETE ESPERANZA

"VIDEO KILLED..." PETRU UMANSCHI

Privită retrospectiv, istoria pop/rock oferă nenumărate momente care, deși importante, scapă unui analist exigent al fenomenului. Departe de mine gândul de a vă subestima cunoștințele în domeniu cu subiectul de față, dar spre a risipi orice dubii, permiteți-mi să-l abordez. Așadar, în 1987, în Anglia aripa tradițională a pop/rock-ului obosise oarecum, căzând pradă manierismului, dar și discursurilor oarecum previzibile ale pieselor abordate ce reciclau parcă tot ce s-a spus de la The Kinks, Steppenwolf, Hollies, Bee Gees sau Zombies. Nu e de mirare că punk-ul reușise să zgârie timpanele căutătorilor de inedit din arealul genului, însetat de forme, ba și tematici inedite, șocante. Amintiți-vă de grupul Madness și "A House In The Middle Of The Street", ca să nu ne lungim cu exemplele.

Se purtau grupurile minimale, gen The Buggles, care în 1987 ofereau un cântec ciudat intitulat "Video Killed The Radio Star", care avea să facă istorie, vehiculând un adevăr acceptat de multă vreme ("Video ucide starurile radio"). Nu vom insista prea mult spre a da dreptate grupului Sinthy-Pop Buggles câtă vreme știau ei ce știau. Gigantica rețea radiofonică americană a dus multă vreme pe umerii săi popularitatea prosperiei industriei americane până când boșii entertainment-ului au descoperit câștigurile inestimabile aduse de "ancorarea" la compartimentul sonor al produsului a unei mixturi de imagini legate de story-ul cântecului.

Ar fi greșit să se înțeleagă că până în momentul discuției noastre nu existau videoclipuri. Sigur, nu vorbim de calitatea lor dezvoltată în timp, dar până la cele cu Doors, Animals, C.C.R. sau Michael Jackson... Dacă în prezentele cazuri piesele muzicale puteau să se sprijine vârtos pe picioarele lor ("Green River", "House Of The Rising Sun", "Thriller"), nu putem spune la fel referindu-ne – să zicem – la producțiile Samantha Fox, majoritatea excelând în modestie. În prima fază prelinsele videoclipuri erau simple fragmente din concertele filmate de soliști sau grupuri. În trecerea timpului, ne-am mulțumit și cu aceste mostre, mai cu seamă din varii motive, majoritatea din neglijență.

Pilonii Buggles erau tinerii muzicieni Jeoff Downes și Trevor Horn, despre al căror trecut nu prea avem multe a relata. Se pare că până la momentul Buggles ei ar fi colaborat cu grupuri obscure în Londra sau Manchester. O notă comică o aflăm ulterior momentului despărțirii grupului-mamă, când aceștia sunt asimilați de formația YES, cu totul alta fiind orientarea ei stilistică, de fapt, chiar titlul albumului pe care le apar prestațiile prime, purtând un titlu premonitoriu, *Drama*, fapt care nu ne dă dreptul să generalizăm, extrapolând concluzii la grupul YES – nume de referință ale rockului progresiv mondial. Așadar, fiecare cu "faima" sa...

DOI SACI DE PORUMB CU DEDICAȚIE...

Urmare din pagina 25

– Da. Dar nu e sigur.
– Nu înțeleg.
– Cred că bănuie ceva. De doi ani bănuie. Zice că fata nu-i seamănă și că și în buletin e ceva în neregulă cu grupa sanguină.
– De ce nu i-ați spus adevărul?
– M-ar fi omorât. Iar acum e totuna.
– Deci, în consecință, nu morarii au violat-o pe fată?
– Ba da... adică nu. Bărbatu-miu... și morarii! Păi nu pricepeți?

Chiar că nu pricepeam. Mai ales pentru că toate astea mi le-a povestit cam încălzit. Cazul părea tot mai complicat și simțeam că femeia nu este întru totul sinceră. Mai ascunde ceva și, în același timp, îi pare rău că a povestit atâtea. Îmi era și teamă să nu se închidă în ea, dacă-i pun prea multe întrebări. Evident că toată treaba asta era foarte neplăcută pentru ea. Dar mi-am dat seama că nu se spovedește pe degeaba. Vrea ceva de la mine. Am așteptat să-și dea drumul...
– Aseară fata mea s-a dus la moară. Numai morarii ăia doi lucrează acolo. Nici măcar nu e o moară propriu-zisă, doar un soi de râșniță.
– Iar morarii au năvălit pe ea.
– Nu... N-au forțat-o. N-aș crede.
– Păi, atunci ce-au făcut?
– Ca de obicei, în liniște...
– Amândoi?
– Cred că... da. Așa obișnuiau.
– Și dumneata ai lăsat-o? Nu ți-e rușine?
– Acum e totuna. Atunci trebuia s-o sugrum, când s-a dus prima oară acolo. A trecut mai mult de-un an de-atunci. Bunica ei a dus-o la morari.
– Femeia oarbă e mama dumitale?
– Nu e maică-mea, e soacră-mea! Nu m-a lăsat s-o bat pe fată, pentru că... morarii au adus doi saci de porumb. Soacră-mea era fericită, bărbatu-miu supărat, a zis că-i rupe

picioarele dacă se mai duce la moară. Dar n-a făcut-o. Deși putea să vadă că aduceau porumb... adevărat că în ultimul timp sacul era doar pe jumătate plin. Atunci era și beat, iar fata a făcut gură, lăudându-se că totuși se mai ducea și că ea ține familia și așa mai departe. Țsta a fost începutul și vedeți unde s-a ajuns?
– Atunci morarii la ce-au mai venit aici?
– Pentru că fata, după ce-a scăpat de taică-su, s-a zăpăcit în așa hal încât a fugit în stradă și a început să strige că uite ce i-au făcut morarii.
– Înțeleg. De aia se ruga oarba să nu-i denunț. Atunci, am să-l denunț pe bărbatul dumitale. Vătămare corporală gravă, urmată de viol comis asupra unei minore, care pe deasupra îi mai e și fiică legitimă. Independent de faptul dacă fata a fost sau nu virgină, asta înseamnă ani buni de pușcărie. Ceea ce și merită nemernicul!
– Nu, domnu' doctor, să vă ajute Dumnezeu, numai asta nu! Nu-l denunțați! Dacă el o să fie închis, eu mor. Sunt o femeie bolnavă, mai am doi copii mici. Nu-i nicio lună de când bărbatu-miu lucrează la mină, încă nu și-a luat nici primul salariu...
– Atunci ce mama dracului să fac cu voi?
– Să faceți ca fata mea să nu aibă copil, că n-o s-o primească la școala aia din Reșița. Vrea să învețe o meserie...
N-am mai denunțat pe nimeni la parchet. Milițianul a spus că el n-a primit nicio reclamație, notarul a dat doar din mână a lehamite. Satul a digerat rapid cele întâmplate, de altfel avea stomacul ocupat cu pomana porcului. Satul uită mai repede decât mi-aș fi închipuit.
Pe fată am văzut-o în noaptea de Revelion, purta un taior nou-nouț, din jersey portocaliu și era chemată de multe ori în mijlocul cercului, la periniță... Apoi a dispărut din sat.

DESPRE GLORIE (I)

Urmare din pagina 18

Și totuși se scrie în continuare. Și totuși, iată, scriu, deși nu mă mai bucur ca altădată atunci când îmi văd o carte tipărită. De fapt, majoritatea celor care o iau în mână fac aprecieri asupra tiparului, a hârtiei și bineînțeles a copertei. Câtiva mai citesc și acel scurt *Curriculum vitae* de pe ultima copertă, făcând aprecieri asupra pozei ce îl însoțește. Cei cinci, șase critici sau simpli cititori care se mai apleacă asupra textului dintre coperti, lecturează totul pe diagonală, iar cei ce continuă să sublinieze cu creionul anumite pasaje, fac parte dintr-o lume uitată de dirigitorii literaturii și culturii. Profesori de liceu, conducători ai unor cenacluri vetuste, unde-și găsesc locul scriitorii uitați de Dumnezeu cu anii pe Pământ, și care-și închid pleoapele împăcați că viața le-a oferit o continuitate a viselor și împlinirilor până la moarte. Pe lângă biblioteci s-ar aciuia ușor, dar când comandantul bibliotecii e lucid și nu vrea s-o transforme într-o filială a CARP-ului, evită să dea curs unei asemenea dorințe, chiar dacă el însuși e scriitor.
Iată câteva dintre dilemele mari ale vieții literare pe care nimeni nu le spune. Iată câteva argumente pentru ezitățile din sufletul meu, după părăsirea postului.Când alții mă înlocuiesc, înseamnă că nu sunt de vină, dar nu văd atât de dramatic totul. Dacă aș fi rămas aș fi îmbătrânit ca funcționar, irosind ultima șansă a scriitorului. Deci, mă arunc în neant.

Urmare din pagina 20

Pe Neiss în raza privirii și e chiar straniu acolo, a murit demult imaginea, bravul capitalist Șfeic oprește cu Dacia papuc în fața casei de pe Bumbești-Livezeni colț cu piața Adamache unde urma să ajungă Neiss în aceea dimineată de demult, chiar în momentul în care îi trece prin cap să nu mai stea acolo, să o apuce din loc. Și a luat-o din loc, s-a pornit mai pe ocolite, pe urmă direct, calm, sigur pe el, cu gândul că nimeni nu îl poate opri din mers, ceva îi șoptește la ureche: nu te opri Neiss, nicio otreapă nu are treabă cu tine, fii calm, nu sta locului, dă-i drumu', uite ce de frumusețe de dimineată, e vară, Neiss băiete, și tu mergi acum ată la Evike, o fată bună, chiar asta ai spus-o mai demult, i-ai mărturisit și ei cum stă treaba, te vrea de bărbat, cel puțin așa a lăsat să se înțeleagă, sau așa ți s-o fi părut ție, bre băiatule, poate că ai năzăriri, ți se pare acum pentru că îți convine, n-ar fi de mirare când află de buclucul în care ai intrat să te pașaporteze: îmi pare rău, poa' să-ți spună, nu ne cunoaștem, sau chiar așa poate nu va zice, e prea de tot, cum adică să spună că nu te știe când ați petrecut bine la maskenball, ba și la balul pompierilor aici, la Freidorf ați ajuns cu Pillango și Erjike, cu Moisë Titoistu', sîrbu' dat dracu' cu care tot cu tanțănvals și alte feluri de distracții, așa ceva nu se poate, o cunosc. Se îndeamnă pe strada care duce spre calea ferată, trece pe lângă niște case de țigani cărămidari care tocmai se scoală, unu se și uită la el chiondorîș, e la pompă în izmene, se spală pe ochi, acușica se duc de la Chișoda, la Balta Mare, așa îi spune, nu departe de Gara de Vest, o haltă care stă pe marginea de cale ferată care duce ată spre Iugoslavia lui Tito, la Cruceni. Țiganul salută, se uită la el în ceața dimineții de iunie și-l salută, ridică și el mîna și pentru o clipă între ei pare că se petrece o ceva, un soi de solidaritate, o frățietate, o societate secretă, nu te mai gîndi la nimic, bre flăcăule, își spune Neiss pe cînd dă colțul străzii, pe ulița care se varsă în bulevardul Gheorghi Dimitrov în drum spre Iozeфин, spre piața mare, de acolo unde și ajunge după aproape un sfert de ceas, lumea se ivește de prin case, oameni turtiți de somn se învioresază pășind în răcoarea dimineții spre Gara Mare, spre fabricile din cartier, la țigarete, la moara de pe Bega, trec fiecare cu treburile lui, singuri, singurei, și el este așa, toată lumea asta e "comsicomsa", cum zicea Moisë Titoistu', care a trăit o vreme într-un sat din Franța și avea niște expresii de pe acolo. Dă colțul spre cartierul Elisabetin, trece pe lângă fabrica de ciocolată Kandia pe poarta căreia tocmai se strecoară femeile pentru schimbul întîi, bună treabă să lucrezi aici, își spune pe cînd tocmai trece pe lângă panoul cu frunțașii în producție plasat afară să-l vadă toată lumea, vopsit roșu, împodobit cu secera și ciocanul, cu steagul Uniunii Sovietice și al României, valuri de miresme de unt și cacao năvălesc pe geamurile de la secțiile de producție, de la malaxoarele uriașe care învîrt acolo ca să iasă cît mai bună ciocolată care merge la export la țările frățești din lagărul socialist, ajunge mai puțină pe la alimentare și aprozare. Apucă în capătul dinspre Splaiul Independenței, la intersecția cu Piața Lahovari, trece prin fața bisericii, se întîlnește cu un preot adus de umeri, bătrîn și umil, dă colțul pe lângă bodegă și se îndreaptă spre biserică pentru slujba de dimineată: ignoranță, misticism reacționar și obscurantism, Papa de la Roma și bătrînul preot adus de umeri care se strecoară pe lângă ziduri ca să nu-l vadă nimeni – o imagine care îl va urmări cu insistență în toată vremea cît va sta, următorii doi ani, în podul casei lui Evike, în singurătățile cele mai a dracu ce s-ar fi putut închipui că vor fi fiind pe undeva. Ajunge la casa lui Eva, trage de clopoțelul de la ușa din fața gangului de la intrare. Aude lătratul cîinelui pe care-l știe prea bine, se apropie, îl recunoaște după voce, îl aude dincolo de ușă cum amușină bucuros. Pași. Se deschide ușa, e în capot, unul din acela înflorat pe care-l va purta în ochi multă vreme, în amintire, în dorințele care-i vor măcina singurătățile, mirosul de trup cald, abia trezit din somn, privirea ei nedumerită, apoi spaima care i se va ciuibări încet, încet în ochi:
- Ce-i cu tine?
- Am venit, au dat buzna în sat și-i duc pe toți în Siberia. Se uită atentă pe strada pustie în dimineata de vară, să tot fi fost ora șase fără un sfert, nu mai mult. Îi face semn să intre: hai, nu mai sta aici în stradă, pare să-i spună.

Texte expediate pentru o antologie-volum-omagiu de literatură dedicată lui MIHAI ȘORA

Ilustrațiile din acest număr reproduc lucrări ale artistei plastice
ADRIANA LUCACIU

Revistă a Uniunii Scriitorilor din România

Redactor - șef: Mircea Mihăieș
Redactor - șef adjunct: Cornel Ungureanu
Secretar general de redacție: Adriana Babeți

Colectivul de redacție: Lucian Alexiu, Paul Eugen Banciu, Dorian Branea, Cristina Chevereșan, Șerban Foarță, Radu Pavel Gheo, Marius Lazurca, Viorel Marineasa, Alina Radu, Robert Șerban, Marcel Tolcea, Ciprian Vălcău, Daniel Vighi.

Concepție grafică: Alexandru Jakabházi
Paginare și prezentare grafică: Sorin Stroe.
www.revistaorizont.ro e-mail revorizont@gmail.com

REDACȚIA: TIMIȘOARA, Piața Sf. Gheorghe nr. 3,
telefoane: 0256 29 48 93, 0256 29 48 95
Marcă înregistrată: M/00166
Tiparul executat la S.C. "TIM PRESS" S.A. TIMIȘOARA
MANUSCRISELE NEPUBLICATE NU SE ÎNAPŢIAZĂ

ISSN 0030 560 X

ABONAMENTELE SE FAC LA POȘTA ROMÂNĂ,
POZIȚIA 19364 DIN CĂTĂLOG

CĂLUTII MEI, CĂLUȚI FRUMUȘI

CORMAC MCCARTHY

Căluții mei, căluți frumoși este unul din romanele de mare forță ale lui Cormac McCarthy și face parte din așa-numita *Trilogie a Frontierei*. Apărut în Statele Unite în 1992, a fost distins cu National Book Award și National Book Critics Circle Award.

Cartea îl are ca personaj central pe John Grady Cole, un cowboy adolescent din San Angelo, Texas, care devine un soi de imigrant ilegal pe invers. Când află că vechea fermă a familiei va fi vândută, John Grady pleacă de acasă împreună cu un prieten, Lacey Rawlins. Cei doi trec ilegal granița în Mexic. Pe drum li se alătură un puști ciudat, ce pare de treisprezece ani, dar care pretinde că este mai în vârstă și se dovedește un trăgător de elită cu pistolul.

După ce îl pierde temporar pe traseu pe puștiul pistolar, în circumstanțe dubioase, cei doi prieteni se angajează la o fermă din Mexic, numită Bolsón de Cuatro Ciénegas. John Grady atrage atenția stăpânului fermei grație pasiunii sale pentru cai și abilității lui de a îmblânzi mustanți. Doar că tânărul cowboy se îndrăgostește de fiica acestuia, Alejandra, moment în care lucrurile încep să ia o turnură periculoasă pentru el și prietenul lui.

Cormac McCarthy (n. 1933) este laureat al premiilor Pulitzer și James Tait Black Memorial, iar în 2008 a primit premiul PEN/Saul Bellow Award for Achievement in American Fiction. Faimosul critic și teoretician Harold Bloom îl pune pe lista celor "patru mari" scriitori americani ai epocii contemporane, alături de Don DeLillo, Thomas Pynchon și Philip Roth.

Din creația lui Cormac McCarthy la Editura Polirom au mai apărut *Nu există țară pentru bătrâni* (2010) și *Meridianul sângelui* (2011).

John Grady și Rawlins stăteau în prag și-și beau cafeaua.

Uite-l colo, a zis Rawlins.

John Grady a dat din cap și a aruncat în curte zațul cafelei.

Unde naiba crezi că s-or duce? a întrebat Rawlins.

Eu aș zice că se duc să alunge coioții.

N-au arme la ei.

Au frânghii.

Rawlins s-a uitat la el.

Faci poante cu mine?

Nu cred.

Păi, așa ceva aș vrea să văd și eu.

Și eu aș vrea. Ești gata?

Au muncit două zile în țărcuri, însemnând vite cu fierul roșu, tatuând urechi, castrând, retezând coarne și făcând vaccinuri. În cea de-a treia zi *vaqueros* au adus de pe platou o mică herghelie de mânji sălbatici nu mai mari de trei ani și i-au închis în ocol și spre seară Rawlins și John Grady s-au dus să-i cerceteze. Erau îngrămădiți lângă gard, în capătul îndepărtat al țărcului, erau amestecați dereși cu suri, cu murgi și câțiva bălțați, și erau diferiți ca statură și conformație. John Grady a deschis poarta, a intrat împreună cu Rawlins și a închis poarta în urma lor. Animalele îngrozite au început să se suie unele peste altele și să se împrăstie și au pornit-o pe lângă gard în ambele direcții.

În viața mea n-am văzut cai mai sperioși, a zis Rawlins.

Ei nu știu ce suntem noi.

Nu știu ce suntem?

Nu prea cred. Nu cred c-au văzut vreodată un om mergând pe picioarele lui.

Rawlins s-a aplecat și a scuipat.

Vezi vreunu' care să-ți placă?

Sunt ceva cai ca lumea.

Unde?

Uită-te la murgu' ăla întunecat. Chiar aci.

Mă uit.

Mai uită-te o dată.

Calu' ăla n-o să se facă în veci de patru sute de kile.

Ba o să se facă. Uite ce crupă are. Iese un cal de cireadă din el. Uită-te și la dereșu' ăla.

Nenorocitu' ăla de are copitele piezișe?

Păi, mda, le cam are. Bine. Ălălalt dereș. Al treilea din dreapta.

Ăla pătat cu alb?

Mda.

Mie ăla mi se pare că arată cam caraghios.

Ba nu. Doar că-i ciudat colorat.

Nu crezi că asta înseamnă ceva? Are picioarele albe.

E un cal bun. Uite ce cap are. Uite ce bot are. Trebuie să ții cont că au cozile crescute în voia lor.

Mda. Poate.

Rawlins a clătinat din cap cu îndoială.

Pe vremuri erai groaznic de cusurgiu la cai. Poate că n-ai mai văzut demult nici unu'.

John Grady a încuviințat din cap.

Mda, a zis el. Mă rog. N-am uitat cum tre' s-arate.

Caii se adunaseră iar la capătul țărcului, stăteau și se uitau în toate părțile și își întindeau capetele pe lângă grumajii celorlalți.

Au și ei o calitate, a zis Rawlins.

Care-i aia?

N-a fost nici un mexican care să încerce să-i îmblânzească.

John Grady a încuviințat din cap.

Au măsurat caii din priviri.

Câți sunt? a zis John Grady.

Rawlins i-a cântărit din ochi.

Cinșpe. Șaispe.

Eu zic șaispe.

Șaispe să fie.

Crezi că noi doi am putea să-i îmblânzim pe toți în patru zile?

Depinde ce înțelegi tu prin îmblânzit.

Să fie niște cai acolo, cât de cât îmblânziți.

Șase să fie de călărie, să zicem. Să se întoarcă, să se oprească și să stea locului cât să le pui șaua.

Rawlins și-a scos tutunul din buzunar și și-a dat pălăria pe spate.

Care-i planu' a întrebat el.

Să-mblânzim caii.

De ce în patru zile?

Crezi c-am putea?

Vor să-i țină cu herghelia? Eu zic că orice cal îmblânzit în patru zile o să se sălbăticească la loc în tot atâtea zile.

Au rămas fără cai, că altfel nu-i aduceau pe ăștia aici.

Rawlins a presărat cu degetele tutunul pe foita răsucită în căușul palmei.

Vrei să zici că ăștia de-aicea sunt caii noștri de călărie?

Eu așa bănuiesc.

Să vezi cum călărim noi un afurisit din ăsta încăpățânat, de l-au îmblânzit cu o zăbală din aia nenorocită mexicană.

Mda.

Rawlins a dat din cap.

Ce vrei să faci, să-i împiedici?

Da.

Crezi că au ei atâtea frânghie pe-aici?

Nu știu.

O să te doară curu' de-o să mori. Ascultă-mă pe mine.

Gândește-te ce bine o să dormi.

Rawlins și-a vârât țigara în gură și a început să se caute de chibrituri.

Ce altceva mai știi și mie nu mi-ai zis?

Armando zice că bătrănu' are cai pe tot muntele.

Câți cai?

Cam la vreo patru sute de capete.

Rawlins s-a uitat la el. A scăpărat chibritul, a aprins țigara și a aruncat chibritul.

La ce naiba-i trebuie?

S-a apucat să-și facă o crescătorie de cai înainte de război.

Ce fel de cai?

Medias sangres.

Asta ce dracu' înseamnă?

Cai de cireadă, așa le zicem noi.

Da?

Dereșu' ăla de colo, a zis John Grady, e clar de soiul de la Billy, chiar dacă are picioarele slabe.

De unde crezi c-o fi apărut?

De unde-au apărut toți. Dintr-un cal pe nume José Chiquito.

Micul Joe?

Mda.

Chiar el?

Chiar el.

Rawlins fuma meditativ.

Amândoi caii au fost vânduți în Mexic, a zis John Grady. Unu și Doi. Ce-are el aci e o mare *yeguada*¹ de iepe care se trag din vechiul neam de cai Traveler-Ronda al lui Sheeran.

Altceva? a întrebat Rawlins.

Asta-i tot.

Hai să vorbim cu omul.

Stăteau în picioare în bucătărie, cu pălăriile în mâini, și *gerente-le*² stătea la masă și îi cerceta cu atenție.

Amansadores, a zis el.

Si.

Ambos.

Si. Ambos.³

Gerente-le s-a lăsat pe spate. A bătut cu degetele în tăblia metalică a mesei.

Hai dieciseis caballos en el potrero, a zis John Grady. *Podemos amansarlos en cuatro dias*.⁴

Au traversat curtea îndărăt spre baracă, ca să se spele pentru cină.

Ce-a zis? a întrebat Rawlins.

A zis că mâncăm căcat. Da' a zis-o frumos.

Ce zici, asta o însemna că nu și gata?

Nu cred. Nu cred că poate s-o lase așa.

S-au apucat de lucru cu mânjii neîmblânziți duminică dimineața, în zori, îmbrăcându-se în semiîntuneric cu hainele încă umede, după ce le spălaseră de cu seară, și ducându-se la *potrero*⁵ înainte să apună stelele, unde au mâncat o *tortilla* rece umplută cu o lingură de fasole rece, fără să mai bea cafea și cu lasourile de *maguey* lungi de treisprezece-paisprezece metri făcute colac pe umăr. Aveau la ei pături de șa și un *bosal*, frâu de călărie cu strună de metal, iar John Grady ducea în mână doi saci de pânză curați pe care dormise și șaua Hamley cu scările deja scurtate.

Au stat și s-au uitat la cai. Caii se suceau și se opreau în loc, forme cenușii în dimineața cenușie. Îngrămădite pe pământ, în fața porții, se vedeau tot soiul de frânghii făcute colac, din bumbac și manila, din piele de vită împletită, din *maguey* și fibre de agave, până la funii vechi, împletite din păr de cal, și bucăți de sfoară împletite manual. Lângă gard erau stivuite cele șaisprezece frâie de îmblânzit din frânghie pe care le legaseră toată seara trecută în baracă.

Pe ăștia i-au mai ales deja o dată pe munte, nu?

Așa cred.

La ce le-or trebui iepele?

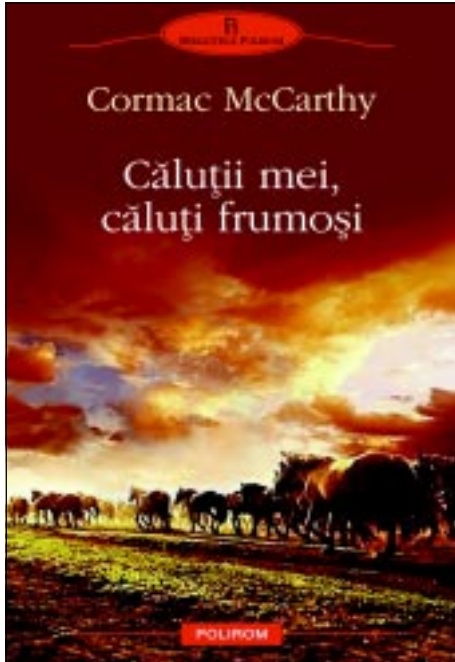
Ăștia de pe-aici le călăresc.

Ei, a zis Rawlins, înțeleg de ce sunt așa de duri cu caii. E greu să ai de-a face cu afurisitele astea.

A clătinat din cap, și-a vârât în gură ultima bucată de *tortilla*, și-a șters mâinile de pantaloni, a desfăcut sârma și a deschis poarta.

John Grady l-a urmat și a lăsat șaua jos, a ieșit iar, a adus un braț de frânghii și frâie și s-a așezat pe vine, ca să aleagă din ele. Rawlins stătea și-și lega lasoul.

Presupun că nu te sinchisești prea tare

care cum urmează, a zis el.

Presupui corect, vere.

Chiar ești chitit să faci cai din stârpiturile astea?

Da.

Taică-meu zicea mereu că îmblânzești un cal doar ca să poți să-l călărești și dacă ai unu' de-mblânzit, atunci fă bine și pune-i șaua, încalecă-l și termină povestea.

John Grady a rânjit.

Taică-tău era cumva jupuit calificat? Nu l-am auzit cu pretenții din astea. Da' l-am văzut o dată sau de două ori cu lasoul și cu frâu', să dea dracii dacă nu.

Păi, uite asta o să vezi și-acu'.

Îi ardem de două ori?

De ce?

N-am văzut în viața mea vreunu' care să creadă din prima ce i se întâmplă sau care a doua oară să mai aibă vreo îndoială.

John Grady a zâmbit.

O să-i fac eu să creadă, a zis el. O să vezi.

Eu țiți zic de-acuma, vere. Asta-i o adunătură barbară.

Cum zicea Blair? Că nu există mânz rău?

Nu există mânz rău, a zis și Rawlins.

Caii se urniseră deja din loc. L-a luat pe primul care a ieșit din rând, a învârtit lasoul, i-a prins picioarele din față și mânzul s-a prăvălit la pământ cu o bufnitură teribilă.

Ceilalți cai s-au răsfirat, s-au îngrămădit și s-au uitat îndărăt înnebuniți. Până s-apuse mânzul să se ridice, John Grady s-a așezat peste grumazul lui și i-a tras capul în sus și într-o parte și l-a ținut de bot, cu capul lung și osos lipit de pieptul lui și cu răsufierea fierbinte și dulce năvălind din gaurile negre ale nărilor, peste fața și gâtul lui, ca o veste din altă lume. Nu miroseau a cai. Miroseau a ce erau: animale sălbatic. Ținea fața calului lipită de piept și simțea pe dinăuntru coapselor sângele pulsând în artere, simțea mirosul friicii, și-atunci a acoperit ochii calului cu căușul palmei, l-a mângâiat și i-a vorbit fără să se oprească vreo clipă, cu o voce joasă, monotona, spunându-i tot ce avea de gând să facă, ținându-i palma căuș peste ochi și alungându-i groaza cu mângâieri.

(fragment din romanul în curs de apariție la Editura Polirom)

Traducere din limba engleză și note de IULIA GORZO

1. Turmă (în sp. în orig.).
2. Șef, director (în sp. în orig.).
3. "Îmblânzitor de cai." "Da." "Amândoi." "Da. Amândoi" (în sp. în orig.).
4. Sunt șaisprezece cai în țarc. Îi putem îmblânzi în patru zile (în sp. în orig.).
5. Țarc, padoc (în sp. în orig.).